

EEN MONSTERPROCES

BIJDRAGE UIT DE LIJFSTRAFFELIJKE RECHTSPLEGING
DER OMMELANDEN IN DE EERSTE HELFT
DER ACHTTIENDE EEUW

DOOR

G. ZIJLMA
TE WESTPOLDER

TE WINSUM BIJ J. C. MEKEL

INHOUD.

	Bladz.
I. Bij den Rekenmeester	5
II. Te Faan	18
III. Op Hanckema	31
IV. Eene Nachtwake	46
V. Ter Strafplaats	57
VI. Oude Kennissen	73

Een Monsterproces.

I.

BIJ DEN REKENMEESTER.

Men schreef het jaar 1731. Het was dus nog midden in den goeden ouden tijd, geheel onbewust van den vrijheidszin en revolutiegeest, die hem op het einde dezer eeuw zoozeer zou kenmerken. Geen enkele der nieuwere ideeën van recht en billijkheid was nog doorgedrongen; van hare voornaamste woordvoerders en strijders in lateren tijd hadden de meeste nog niet eens het levenslicht aanschouwd. Was het ook zuchtend, toch kromden de volkeren zich gedwee onder het juk eener vorstelijke alleen-heerschappij, die voor het eerst door eenen Lodewijk den veertienden in al hare macht ontvouwd, weldra overal navolging vond en nog ondragelijker werd gemaakt door de schaamteloze maitressenregeering, waarmee zij dikmaals gepaard ging. De aloude republiek der Vereenigde Nederlanden had wel het tijdperk van haren grootsten roem achter zich, maar gold toch nog altoos bij de overige verdrukte natiën van Europa als het Eldorado van vrijheid en geluk. Ook nu weer kwamen duizenden vluchtelingen uit de Alpenlanden, die door den bisschop van Salzburg om hun geloof waren verdreven, hier eene schuilplaats zoeken, en de staten-generaal, dit zij ter hunner eere gezegd, bleven in dit opzicht de eens met zooveel opofferingen verkregen beginselen getrouw, met aan die ongelukkigen inwoning en bijstand te verleen.

Toch bestond ook hier de vrijheid meer in naam dan in werkelijkheid. 't Was alsof met het eindigen van den grooten worstelstrijd, die tot zoo bovenmatigen roem en welvaart had geleid, ook de geestkracht des volks langzamerhand was verdoofd. Zwoegde ook al niet het Nederlandsche volk onder de heerschappij van een despotiek, verkwistend en zedeloos hof, toch boog zich zoowel stad als land onder den wil eener bevoorrechte kaste van aanzienliken. De tijdgeest scheen wel het volkskarakter te doen ontaarden. De friesche volkstam, die eens zoo fier en krachtig eeuwenlang zijne vrijheid en eigenaardige instellingen tegen alle geweld had weten te bewaren, scheen zich

te verloochenen en zoo had ook de oorspronkelijke democratische regeeringsvorm der Ommelanden voor een volslagen oligarchisch systeem plaats gemaakt. Een erfelijk en tyranniek bestuur had zich langzamerhand van alle takken van openbaren dienst meester gemaakt en meende het al wonder wel te doen, als het met onmenselijke straffen ieder vergriep tegen zijne vermoltme inzettingen vergold. De kerk waakte wel met de uiterste zorg voor de handhaving der ware gereformeerde religie, doch vergat dat daarbij de christelijke beginselen van liefde en verdraagzaamheid werden miskend. Ze was de gehoorzame dienaar van der overheid, en de geestelijken, vooral te lande, waren in hunne aanstellingen en in hun beroep van de bevoorrechte aanzienlijken geheel afhankelijk.

Het was dan een nare tijd. Inzonderheid in de Ommelanden zag het er treurig uit. Veeziekte en watervloed hadden den boerenstand doen verarmen, en met eene verschrikkelijke sterfte onder de menschen de algemeene moedeloosheid des te meer doen toenemen. Toch maakten zoowel de paalwormen, die omstreeks dezen tijd onze kostbare zeeveringen vernielden, als de twisten, die in regeeringskringen het gevolg waren van de verheffing tot stadhouder van prins Willem den 4den, het hunne Hoogmogenden misschien zoo druk, dat zij zich niet hemoeiden met het bloedige onrecht, dat in dit reeds zoo zwaar bezocht gedeelte des vaderlands werd gepleegd. Schaars toch zal in de annalen der lijfstraffelijke rechtspleging de wedergade zijn te vinden van eene straoefening, die bij onmenselijke wreedheid tegelijk met zooveel onrechtvaardigheid gepaard ging. Moge het voor altoos ter waarschuwing strekken tot welke uitersten het kan komen bij een volk, dat zich door een te ver gedreven begrip van onderdanigheid moedeloos aan zijn beheerschers overgeeft.

Onder Noordhorn, in 't Westerkwartier, een der drie onderdeelen van bovengenoemde landstreek, stond omstreeks dezen tijd de schoone hofstede van den rekenmeester Jacobus Bennema. Zonder juist vermogend te wezen, kon hij als eigenaar en bewoner de zaken goed stellen. In zijne vrouw, Titia Lubbe, bezat hij eene hem waardige wederheft. Hoewel in voorkomen en manieren meer boersch en eenvoudig, was de „rekenmeestersche“, zooals men haar naar het toenmalig gebruik overeenkomstig de betrekking van haren echtgenoot veelal noemde, om haar gul en vriendelijk karakter toch bij ieder bemind. Een zoon, Menno, die thans een drie en twintigjarigen leeftijd had bereikt, alsmede twee jongere meisjes, waarvan de eene gewoonlijk bij een tante te Groningen vertoefde, waren de vrucht van dit huwelijk, en genoot het gezin allerwege de meeste achting. Geen wonder! Bennema was toch de algemeene

vraagbaak van den ganschen omtrek. Kon hij ook niet altoos helpen, een goeden raad gaf de schrandere man altijd. Eerlijk en rondborstig van karakter, viel hem om zijn meerdere kennis dan ook den eer ten deel tot „Rekenmeester Provinciaal“ benoemd te worden, eene betrekking, wel niet zoo belangrijk als het lidmaatschap der provinciale staten, doch in dien tijd, toen zoo iets bijna uitsluitend aan edellieden werd opgedragen, voor een gewonen landman een des te grooter onderscheiding. In die voorname positie had hij zich wel is waar machtige vrienden en kennissen verworven, maar evenzeer een aantal gevaarlijke en bittere vijanden, die het maar niet konden opkrijgen, den eenvoudigen dorpeling als zoodanig te moeten erkennen. Onder deze laatste dient in de eerste plaats genoemd te worden Rudolf de Mepsche, heer van Faan, die toen ter tijde als deelgenoot in het daar bestaande clauwrecht, het rechterambt in de Jurisdictie Oosterdeel-Langewold, waartoe ook Noordhorn behoorde, uitoefende. Toch vreesde Bennema hem ook daarom niet en het was aan zijnen invloed op de overige eigenerfden te wijten, dat, toen in 1721 het begeven der Ommelander ambten volgens toebeurl aan Langewoldsterdeel toekwam, Clant van Hanckema tot lid der provinciale staten was gekozen en de Mepsche het onderspit had gedolven.

Een langdurig proces, hem door dezen aangedaan, was er zelfs een gevolg van geweest. Noch het een, noch het ander had evenwel den wakkeren man vrees kunnen inboezemen, ja had hij trots dit alles menigeen zijner landgenooten tegen de ruwe macht van dien wreeden rechter bijstand verleend.

Het was op een zoelen zondagachtermiddag in 't begin der maand Mei en op de hofstede alles in aangename rust. 't Had er een vriendelijk, bijna feestelijk aanzien; het voorplein tot zelfs de laan toe waren netjes geharkt en, naar het gebruik van den tijd des jaars medebracht, de muren geboend, deuren en vensters, voor zoover noodig, op nieuw geverfd. Binnen 's huis was het even proper, het koelhuis wit als sneeuw, en in het karnhuis straalden keuken-, melk- en karngereedschappen in eenen glans, al ware het klinkklaar goud of zilver geweest. Ja, moeder Tiet was eene volijverige huishoudster, dat zou men haar, zoo als zij daar met rood gekleurd hoofd voor het groote keukenvuur bezig was, al dadelijk kunnen aanzien. Het melken was zoo pas gedaan; de kalveren moesten gevoederd worden, en bij al die drukte was er bezoek, zoodat Katrine, de meid, dan ook gedurig ernstige aanmaning kreeg om meer spoed te maken. Vlak naast het karnhuis lag het woonvertrek voor den zomer, dat, hoewel reeds betrokken, voor dezen dag toch weder met het voornaamste, het zoogenaamde „binhuis“ was verwisseld.

Het was een groot vierkant vertrek met hooge smalle glasramen en in lood gezette ruiten, die ter halverwege de hoogte reikten. Aan den achterwand prijkte een kostbaar eikenhouten beschof, op welks breede lijst een aantal voorwerpen van porcelein en koperwerk waren opgesteld. Drie bedsteden vonden aan die zijde plaats, wat door de roodbonte gordijnen, in plaats van deuren, al dadelijk in het oog moest vallen, die niet zoo dicht waren geschoven, dat ze de heldere kussens konden verbergen, die daarachter zoo keurig waren opgestapeld. Naar de bouw-orde van dien tijd waren die slaappleatsen zoo hoog boven de vloer, dat men zich zonder stoel of het daarvoor bestemde en fraai beschilderde trapje bezwaarlijk zou kunnen ter ruste begeven. Verder mogen wij niet vergeten de vergulde tinkast met glazen deuren, die terzijde stond en alweder een menigte koper- en tingoederen, aardewerk en porcelein te aanschouwen gaf. Onder het verdere meubilair dienen nog genoemd te worden de groote eikenhouten tafel, dito kleerkast en kleine spiegel, de beide laatste echter met kunstig snijwerk versierd. Ook hier getuigden de hagelwitte muur, de blinkende vloer en het glinsterende eikenhout van de huishoudelijkheid der vrouw. Op eene plank terzijde van den schoorsteen zijn verscheidene dikke boeken opgestapeld, waaronder: „Vaderlandsche Historiën”, „Cronyk van Stad en Lande”, „Zee- en Landreizen”, „Ommelanden Landrecht”, „Vondel”, „Cats” en meer andere; een paar almanakken en een staten-bijbel liggen in de vensterbank. Nog hangen in den hoek naast de friesche kastklok eenige schilderijtjes: de verloren zoon, de hervormers en admiraal de Ruiter voorstellende, en op het kleine driebeentje spiegel-tafeltje vindt zelfs schrijfgereedschap eene plaats, iets wat men toen nog slechts in enkele boerenhuizen zou kunnen vinden.

Zooals hij daar bij de tafel zit, maakt Bennema inderdaad een deftige figuur. Bij eene meer heerachtige dan boersche kleeding, in verband met zijne waardige houding en krachtige gestalte, boezemt zijn open, eerlijk gezicht onwillekeurig vertrouwen in; maar doet bij den eersten indruk in hem meer den denker vermoeden dan wel den eenvoudigen landbouwer. Toch getuigen zijn ruwe eeltige handen, dat hij aan het werken niet vreemd is. Eveneens bewijst zijn gebruind aangezicht, dat hij zijne dagen meer op het veld dan in huis doorbrengt. Tegen hem over zit recht gemakkelijk in den eenigen armstoel zijn vriend en gast Asing Immes van Zuidhorn, insgelijks naar die dagen fijn, hoewel meer ouderwets gekleed. De gouden hemdsknoopjes hebben wel beiden gelijk, maar de laatste draagt nog geen vest, en heeft aan den broeksband een paar zilveren dukatons bevestigd. Beiden zijn zoo pas van een wandeling uit het veld teruggekeerd en hadden toen op den terugweg

den anderen bezoeker ontmoet, die terzijde van de tafel is gezeten, en zich door zijne kleeding aanstonds als een geestelijke doet kennen. 't Is dominé Metelerkamp, toenmaals ter plaatse Niehove, die, hoewel het buiten zijne gemeente lag, hier naar het scheen toch geheel als vriend des huizes werd aangemerkt.

De jonge geestelijke was namelijk grootgebracht in de pastorie van zijnen oom, den dominé van Zuidhorn, die hem ook, tot aan den tijd dat hij naar de akademie vertrok, in alle voorbereidende wetenschappen had onderwezen; van welk onderwijs, voor zoover dienstig, de rekenmeester insgelijks zijnen zoon had doen profiteeren, wat een innige vriendschap tusschen beide jonggelieden tengevolge had gehad.

Het drietal doet zich aan eene kruik bier te goed, die wonderwel schijnt te smaken. Vooral Immes maakt het zich daarbij recht gemakkelijk, waartoe zijn ietwat corpulent lichaam misschien wel eenige aanleiding geeft. Het is een man van kort bij de vijftig, met een goedig, doch juist niet schrandere gezicht. Nadat hij nogmaals den tinnen beker heeft uitgedronken, steekt hij zijn kort kalkpijpje weer op en zegt:

„Zie zoo, nu kom ik weer tot mij zelven. 'k Was er reeds moe van geworden. Men is die warme lucht nog niet weer gewoon”.

„Wel neen, oude vriend, dat komt van het rentenieren. Ge zijt het loopen verleerd”.

„Nu nog mooier. Daar zou dominé van kunnen getuigen, toen hij zag hoe ik in de vorige week zulk een toer maakte om zijne boeren van de overgebleven hollandsche koeien te verlossen”.

„'t Ging bezig, dat is waar”, antwoordde deze. „Ik dacht, Asing Immes heeft zeker een goeden dag”.

„Dat kunt ge denken”, hernam Bennema. „De boeren hielden hier met het schrale weder den koopman haast bij de roks-panden vast, en nu 't plotseling zoo groeizaam is geworden, staan de liefhebbers in Holland reeds op den wal te wachten als 't schip aankomt. 't Kan niet mooier”.

„Ja met deze lading zal 't nu wel gaan. 't Komt mij ook wel toe; 'k heb met de beide vorige ter dege klappen gehad. Zelf wil ik nu met deze laatste bezending eens meegaan en 't wordt tijd ook. Of die hollandsche boertjes goed uitgeslagen zijn, daar kan ik van meepraten hoor”.

„Wat echte koopmanstaal! Men zou waarlijk zeggen dat de man ook al van zijn verlies moet leven, niet waar, dominé?” scherpte Bennema.

„Oij hebt gemakkelijk redeneeren. Ik ben 't begonnen en zit nu eenmaal in dat schuitje, Kobus”.

„En zeilt er goed mee, Asing”.

„Nu, dat „goed“ mag er wel af. Waarlijk, zoo als het er bij u weer voorstaat, kan het mij toch spijten, dat ik tot stilteven ben overgegaan”.

„’t Mocht wat”, antwoordde Bennema. „Gij weet even goed als ik, dat wanneer de tarwe nog geen drie en de rogge slechts twee gulden het mud kan opbrengen, de boer het zoo ruim niet heeft”.

„Geloof maar dat ik het om de huursom dan ook niet heb gedaan”.

„Dat zal wel waar zijn. Daartoe zal in de eerste plaats wel uwe liefhebberij voor den veehandel aanleiding hebben gegeven. ’t Is maar goed ook, dat gij van die huur niet behoeft te leven. ’t Zou er wel schraaltjes omkomen. Als eigenerfde heb ik dat gelukkig niet te doen, maar ik beken ook ronduit, het zou mij de laatste jaren onmogelijk zijn geweest huur op te brengen”.

Ja, dat is zoo, het staat er in andere streken niet zoo goed voor”.

„Daar zou ik van kunnen meepraten”, mengde zich nu ook de dominé in het gesprek. „In mijne buurt is het inderdaad treurig; het natte voorjaar en de armoede van sommige boeren maken, dat er in ’t Humsterland nog geheele velden onbezaaid zijn, die, naar men mij vertelde, wel den ganschen zomer zoo moeten blijven liggen”.

„Hoe het er bij de boeren voorstaat, dat weet Asing Immes, landeigenaar zoo goed als er een is”, hernam Bennema. „De huren zullen wel wat traag worden opgebracht”.

„Och, daar kan ik niet zooveel over klagen”, antwoordde deze. „Sommige landeigenaars zijn daarin ook wel wat heel streng”.

„Of gij wat heel toegevend. ’t Ware te wenschen Asing, dat anderen u daarin navolgden; er werden dan niet zooveel ongelukkigen van huis en hof gejaagd. Hoe gaat het met Jan Pot?”

„Niet te best. Hij weert zich met vrouw en kinderen uit alle macht, doch het loopt hem vaak tegen”.

„O, gij bedoelt denkelijk dien ongelukkigen boer van Oldehove, die tengevolge van de veeziekte en den watervloed het daar niet houden kon en nu eenige jaren geleden naar Faan is verhuisd”.

„Denzelfden, dominé. ’t Is daar bij Faan een ondankbaar land. De man dacht het met een deugdelijker bewerking te kunnen halen, maar dat weet ik beter. ’t Zou zoowel voor u als voor hem voordeliger zijn geweest, als ge hem aan een goed klei-plaatsje hadt geholpen”.

„Ja, Bennema; ’t heeft mij ook dikwerf gespeten dat ik daarin uwen raad niet ben gevolgd. Ook is uwe voorstelling bewaarheid

geworden, dat de Mepsche zich op hem zoude wreken, omdat Pot vroeger met ons op den heer van Hanckema heeft gestemd”.

Het gesprek werd voor eenige oogenblikken afgebroken door de komst van de vrouw des huizes, die de koffie binnen bracht, welke toen nog slechts bij enkele gelegenheden werd gedronken, en uit een koperen keteltje in kleine kopjes met groote schoteltjes werd voorgediend.

„’t Is eigenlijk om te lachen, Asing Immes”, sprak ze, terwijl ze meteen in ieder schoteltje een stuk zwarte kandij legde, „maar weet gij wat mij gisteren werd verteld?”

„Nu?”

„Dat de pastoor van Niekerk een brief geschreven had, nog langer dan hij zelf, aan uwe dochter”.

„En wat had broeder Byler dan geschreven? vroeg glimlachend dominé Metelerkamp”.

„Eene reeks bijheltexten, waaronder de begrijpelijkste moet geweest zijn, dat ’t niet goed was dat de mensch alleen zij”.

„Die zaken zitten bij de vrouwen toch maar altijd het hoogst”, lachte nu ook Immes. „Stellig zou die dwaasheid van den pastoor niet bekend zijn geworden, als hij zelf niet de onhandigheid had begaan, den brief misschien nog wel ter aanbeveling door den praafachtigen koster van Niekerk te doen bezorgen”.

„Bah, daarvan niet meer. Daar schiet mij iets te binnen rekenmeester. Hoe gaat het met mijne lammertjes, die bij u in de weide loopen? Ik heb ze straks immers in ’t geheel niet gezien”.

„Dat kon ook niet”, antwoordde deze; wij zijn daar niet geweest. Ze worden geweid bij de onze, in een stuk land naar de zijde van het tolhek”.

Waar men over spreekt, is gewoonlijk nabij, of men wordt daar gevoelig aan herinnerd; dit bleek ook hier. Het luide brommen van den hond en de haastige binnenkomst van den knecht gaven eene stoornis in het gesprek.

„Wat is ’t Allert?”

„De jachthonden van Faan waren straks achter onze lammertjes. Ze hebben er wel zeven in de Matsloot gejaagd en twee verscheurd. Als ik er niet over toegekomen was, zou er misschien geen een zijn overgebleven. Nu waren er nog slechts vijf dood, drie van Asing Immes en twee van ons”.

„Dat is meer dan genoeg. Maar hebt gij die honden goed herkend, Allert?”

„Ja boer, ’t waren Nero en Six. Harmen Wedman liep op den weg en die zullen ze zeker zijn nagelopen, omdat hij zoo vaak aan den burcht komt”.

Bennema fronste de wenkbrauwen. „Ga maar heen Allert”, zeide hij eindelijk, „en haal de dooden thuis. Als de Wedman

mee in het spel was", zeide hij vervolgens tot Asing Immes, "geloof ik ook niet, dat dit zoo geheel en al toeval zal geweest zijn".

"Ik zou eene aanklacht instellen", meende Metelerkamp.

"Wat zou het baten! De Mepsche is zelf rechter".

"Ja maar niet in eigene zaken".

"Dat is waar. Maar de een dier aanzienlijke rechters zal den anderen niet licht veroordeelen. Men gaat slechts bij den duivel ter biecht. En bovendien wat zou het baten! Allert, de knecht, mag als bij mij inwonende niet getuigen, en Harmen zou immers het tegendeel verklaren".

"Welnu, dan zou toch Immes eene aanklacht kunnen doen; voor hem is Allert een vreemde".

"Mogelijk ja; indien de zaak voor de hoofdmannenkamer te Groningen kon gebracht worden, werd de kans op een goeden uitslag merkkelijk grooter. Doch dan zou het een langdurig proces worden en veel geld moeten kosten".

"Neen, neen! riep Immes, zoo niet. Liever wil ik hem om schadeloosstelling *verzoeken*".

"Ga uw gang", sprak de rekenmeester bitter. "Ik wil mij niet vernederen genade af te bedelen voor iets, waarop ik rechtmatige aanspraak heb, om nog daarenboven kans te loopen even als Eisse Jans door zijne knechten gelijk een hond te worden weggejaagd".

"Nu, nu, wie pleit om eene koe, geef liever eene toe. Een proces met de Mepsche, daar zal ik mij nog wel tweemaal op bedenken. Het uwe heeft mij reeds genoeg bezorgd".

"'t Is waar ook", wendde zich nu de domine vragend tot Bennema; "hoe staat het wel met uw proces?"

"O, dat verontrust mij niet veel meer. Sedert ik zooveel gewonnen heb dat die zaak door de hoofdmannenkamer te Groningen moet worden behandeld, zal hij stellig verliezen. Dr. Venhuizen en meer anderen hebben mij verzekerd, dat het nog wel eenigen tijd kon duren, maar de heer van Faam zou al de kosten moeten betalen en het wederrechtelijk in beslag genomen goed moeten uitleveren".

"Kom, dat doet me plezier".

"Mij ook", zeide Immes. "Maar wat hebt ge nu eigenlijk nog gewonnen; het bedrag dat gij wint is niet zoo groot, en daarvoor is nu een zoo aanzienlijk heer als de Mepsche uw doodsvijand geworden".

"Des te beter. Nu hij met mij in zulk eene verhouding staat, zal hij nimmer mijn rechter mogen zijn, en dat is veel, geloof mij Asing, dat is reeds genoeg". Deze schoof bij die laatste nadrukkelijk gesproken woorden van den rekenmeester wel wat onrustig op zijnen stoel heen en weer en voelde zich

merkbaar verlicht, toen de domine sprak:

"Dat begrijp ik toch ook niet, Bennema. Gij zijt nu eenmaal een tegenstander van de Mepsche, doch waarom is dat beter, vooral voor Asing Immes, die hem toch waarlijk nooit een stroo zal hebben in den weg gelegd?"

"'t Is een overtuiging domine, waarmede ik rekening houd, ofschoon het bewijs van zulk een wantrouwen niet is te leveren. Toch blijft het mijne meening, dat Asing zich de gelegenheid moet te nutte maken om met hem in dezelfde positie te komen, waartoe hem nu met die onnoozele lammeren de aanleiding wordt gegeven".

Zichtend keek deze voor zich en antwoordde gemelijk:

"'t Zou misschien het slotte beter geweest zijn als de eigenenden hem niet zooveel hadden tegengewerkt en hij in plaats van den heer Clant in de provinciale staten was gekozen".

"Naar volgorde in rang, kon de Mepsche zeker de meeste aanspraken doen gelden, dat is niet anders", bevestigde Metelerkamp.

Bijna zou Bennema zijne vrienden een driftig antwoord hebben gegeven, doch hij bedacht zich in tijds. Dat Asing Immes, als zooveel van dien tijd, in zijnen eenvoud er naar streefde de hooge heerschappen tevreden te stellen, was hem bekend; dat een verlicht en weldenkend man als domine Metelerkamp nog zoo kon spreken, deed hem echter des te pijnlijker aan. Met bitterheid hernam hij:

"Neen, dat rouwt mij niet, maar dat wij indertijd niet hebben belet dat hij Grietman en rechter is geworden, zie dat spijt mij geweldig, ja, maakt mij wel eens angstig. En dat hadden wij kunnen keeren domine, als uwe collega's in het classicaal bestuur mij hadden bijgestaan".

"Hoe was dat mogelijk? Als clauwgerechtigde was hij immers aan de beurt als zoodanig op te treden".

"Zeker. Maar juist op grond van de ellendige staatsresolutie, die aan het vervullen van alle openbare ambten het lidmaatschap van de ware gereformeerde religie verbindt, zou men hebben kunnen uitsluiten".

"Hij zal toch het attest van den kerkeraad hebben ingeleverd".

"Ja; wat hem door de knoeierijen van domine Bijler gemakkelijk viel. Conform waren die stukken echter niet, en naar recht en plicht had men ze daarom niet alleen kunnen, maar ook van onwaarde moeten verklaren. Geloof mij, er zal nog eens een tijd komen, waarin ons dit allen berouwen zal. Een dier is altoos rooﬂustig, maar als hij honger heeft des te erger, en de Mepsche is hongerig, want hij heeft geldgebrek".

"Kom, ge stelt U die zaak wel wat te erg voor. We leven in de vrije republiek der Vereenigde Nederlanden".

„Met duizend despoten voor een. Voor de bewoners komt dit vrijwel op 't zelfde neer. Bij wien is er dan nog bescherming tegen hunne willekeur sedert de stadhouderlijke macht zoo zeer is gekortwiekt en ook de kerk hunne partij heeft gekozen?”

Dominé zweeg en Immes keek onwillekeurig achter zich of niemand hen beluisterde. Hij wist dat Bennema gelijk had; hij voelde het gevaar, doch bezat niet den moed tot tegenweer. Maar geen van drieën dacht er aan, dat reeds zoo spoedig werkelijkheid zoude worden, wat zoo even nog slechts als een dreigend schrikbeeld was vermoed. De lust tot spreken was voor eenige oogenblikken voorbij, tot dat de rekenmeestersche binnenkwam, die een gevulden schotel boterhammen bracht. Al de huisgenooten zetten zich nu aan tafel en inzonderheid Asing Immes voelde zich verlicht, dat daardoor het pijnlijke gesprek werd afgebroken.

„Waar zou Menno toch zoo lang blijven?” vroeg de moeder.

„Hij had beloofd tegen het eten terug te zijn. Ik ben waarlijk bang dat hij een ongeluk zal hebben gekregen”.

„Waar is hij heen?” zeide Metelkamp. „Ik meende, dat gij straks hebt gezegd dat hij wel spoedig te huis zou komen”.

„Dat dacht ik ook. Hij rijdt maar wat voor zijn plezier; 't ging om een jong paard te dresseeren”.

„Hij zette koers naar Zuidhorn, en kwam misschien in welbekende haven voor anker”; antwoordde hierop een jongman, die men door de drukte niet had hooren binnenkomen. „Goeden dag en smakelijk eten”, voegde hij er luchtig bij.

„Schik maar bij Sicco, maar 't is waarlijk of gij uit de lucht komt vallen”.

„Toch niet rekenmeester. Ik laveerde hier in de buurt en wou maar eens eventjes aanleggen. 't Kon zijn, dat ge mij voor Dinsdag iets te zeggen hadt”.

Sicco was de zoon van den veerschipper bij Brilt en daar in huis zoowel door zijn bedrijf als de vriendschap met Menno heel goed bekend. Nadat de onrustige jongeling eerst eenige jaren aan de zeevaart had deelgenomen, was hij na het overlijden van zijn broeder weer in het ouderlijke huis en beroep teruggekeerd. Toch bleef hij in spreken en manieren nog altijd de zeeman; menschenvrees kende hij niet, terwijl zijn vroolijk en trouwhartig karakter hem overal gezien maakte.

„Daar kom ik dan zoowat weer in ouden doen”, vervolgde hij, „ik was straks waarachtig ontstemd. Toen ik den lagen weg op kwam, ontmoette ik daar de beide bijsjagers van Faan, die den Liplander gebonden tusschen zich insleepten. Ik heb dien leelijke pannenbakker nooit kunnen uitstaan, maar toen ik hem daar zoo aan de haaien, 'k wil zeggen aan het gerecht,

zag overgeleverd, ja ik beken het, kreeg 'k toch weer medelijden”.

„Den Liplander?” vroeg verwonderd de vrouw. „Is dat niet dien Duitscher, welke van een der tichelwerken aan het Aduarderdiep weggelopen, het vorige jaar bij Sicco Arends diende?”

„Juist Moeder. Thans was hij sluisknecht bij den waarman van Aduarderzijl. Pieter Nannes, de bijsjager zei, dat hij met verlof van het gerecht van Aduard was gearresteerd.

„En weet gij niet waarom?”

Neen rekenmeester, althans niet zeker. De bijsjagers wilden of mochten er stellig niets van zeggen. Doch toen de een zich nog ontvallen liet, dat hij van 't zelfde alloo was als die deugnieten van Zuidhorn, is mij toch een licht opgegaan”.

„Maar wat dan? Ik heb van geen bijzonders gehoord”, zeide Asing Immes. „De jongens, die nu sedert veertien dagen door den heer van Faan gevangen worden gehouden, waren berucht vanwege het straatschandaal, dat zij uitvoerden, en daarom was ieder het hun gegund”.

„'t Zal wel waar zijn, maar dat meen ik niet”, vervolgde de schipper. „In Zuidhorn hoorde ik heden middag dat Pieter Nannes, die daar gisteren avond ouder gewoonte weer wat aan de rooi was geweest, had verteld dat die jongens beschuldigd waren van een groot kwaad, waarop een zware straf stond”.

„En hoe noemde hij dat kwaad?” vroeg weer de rekenmeester.

„Dat had hij niet weten op te geven. Doch in Holland was het volgens zijn zeggen uitgevonden”.

„Uitgevonden?” lachte de dominé. „Welke dwaasheid! En wie zou den aanklager en getuige zijn?”

„Willem Jans?”

„Willem Jans? Die blindgeborene halfmal uit het armenhuis?” (1)

„Dezelfde Asing Immes”.

„'t Is om te lachen. Een onbekend kwaad met een blindgeborene tot getuige”.

„Wat de Mepsche doet is nooit om te lachen”, zeide de rekenmeester ernstig. „Maar wat meent gij dan Sicco?”

„'t Kan zeer wel zijn dat ik mij vergis, rekenmeester. „Het een met het ander in verband brengende, dacht ik of 't misschien ook 't zelfde zou zijn wat pastoor Bijler dezen voormiddag in zijn preek met Sodomia bedoelde, de verschrikkelijke zonde, waarom de Heere Sodom en Gomorra had verbrand en die ons God gerechten toorn op den hals zoude halen, indien zij door de overheid niet genoeg werd gestraft. De gemeente werd er akelig van, maar wat 't eigenlijk is heb ik net zoo min van zijn eerwaarde begrepen, als een ander”.

„'t Komt mij niet vreemd voor Sicco”, bevestigde Bennema.

(1) Historisch.

„Verleden week hoorde ik in de stad, hoe men in Holland reeds verscheidene personen om dit kwaad had ter dood gebracht. Ik heb die zaak echter evenmin begrepen, doch geloof, dat het bloedschande of nog iets erger beteekent, 't geen mij nu na de arrestatie van den Liplander nog waarschijnlijker voorkomt. Maar dan zal Bijlen wel beter met die zaak op de hoogte wezen, want die is te Faam toch in alle geheimen ingewijd”.

„Zonder twijfel, zoo zal het zijn”, sprak Metelerkamp. „Die aanschijsing ontving ik ook, doch ter waarschuwen voor een kwaad, dat naar mijne overtuiging door geen enkele mijnen gemeentesleden zelfs bij name werd gekend, achte ik ten eenenmale overbodig”.

De eetlust was bij allen geweken. Bennema was nadenkend geworden. 't Gesprek wilde dan ook niet recht meer vlotten. Sicco spoedde zich naar huis, en domine Metelerkamp nam te gelijk met hem afscheid. Het praten over koetjes en kalfjes van moeder Tiet, dat Asing Immes anders nog al interesseerde, kon hem voor heden niet meer boeien. Weldra stak hij dus zijn pijpje op en maakte zich onder vele groeten en uitnoodigingen den zoo hartelijke vrouw tot vertrekken gereed. Bennema geleidde zijnen vriend de laan uit, van waar deze nu den weg naar Zuidhorn opstapte.

Niet ver meer van zijne woning kwam Menno hem op zijne terugreis met bruintje tegemoet rijden.

„Waarachtig jongen! Je zit te paard als de koning van Pruisen”, sprak de wandelaar schertsend, toen de ruiter bij die ontmoeting zijn paard had stilgehouden en hij op het vroolijke gezicht van den krachtigen jongeling onwillekeurig zijn goede luim teruggekregen had.

„Als de koning van Pruisen”, luidde het wel wat bevreemdend wederwoord, „hoe meent ge dat?”

„Wel, aan iedere zijde een been”, lachte de andere.

„O, zoo! Hebt ge mij er eens weer laten inloopen? Ik moest dat met u eigenlijk altoos bedenken en kan het toch maar niet onthouden, Immes”.

„Nu dan later beter opgepast. Waar ben je zoo al geweest?”

„Och, ik ben over Niekerk en Brittil naar Zuidhorn gereden, en wou toen bij u een kopje koffie drinken, maar vond u niette huis”.

„Dat heb je al meer getroffen”. Menno kleurde en stotterde dat het hem speet. „Toen ben je natuurlijk weer verder gereden”, vervolgde de andere op denzelfden toon.

„Neen Immes, ik ben toch maar blijven koffie drinken, en Anna heeft mij gezegd dat — neen — ja, de oude lui waren niet te huis, ik moest hen daarnaar vragen, en dan — zij meende — ik dacht . . .”.

„Kom, kom, jongen, wie zal uit al die meeningen en gedachten iets kunnen wijs worden. Als ge mij wat te zeggen hebt, kom dan maar eens als ik wel te huis ben”.

Groetend wandelde de spreker met die woorden verder, en Menno riep hem opgetogen na: „Dan eerstdaags, vriend Immes!”

Menno had zijne ouders dien avond na zijne tehuiskomst nog heel wat te vertellen, waarvan wij den inhoud wel kunnen opmaken uit het gezegde van den vader: „Mij overigens heel goed jongen, maar het meisje is nog zoo jong, pas in de twintig”.

„Och dat beteekent minder, de jaren komen van zelf”, bevestigde de moeder.

„Schuif voor den duim heeft ze ook”, voegde zij er veelbeteekend bij. „Nee Kobus, daar kun je niet tegen wezen; 't is een flinke meid, die ondanks het rentenieren 't werken niet heeft verleerd; ze zal in een boerenhuishouding goed op hare plaats wezen”.

De rimpels waren al ras van Bennema's voorhoofd verdwenen en welgemoed begaf zich de familie eindelijk ter ruste.

TE FAAN.

Zijn langen, haast onafscheidlijken veehandelaarsstok in de hand, stapte Asing Immes den volgenden dag den weg langs van Niekerk naar Faan. Wel had hij aan zijne vrouw gezegd, op Westertzand nog een paar koeien te willen koopen, maar toch was hij heden niet zoo geheel van zijn liefhebberijvak vervuld als wel anders. Van den handel kwam dan ook niets en had hij daarom reeds spoedig den terugweg aangenomen.

Nadenkend wandelde hij voort. „Ja, ja, 't was eigenlijk wel te verwachten”, redeneerde hij bij zich zelve, „dat het daarop zoude uitloopen. Het schaatsenrijden van den vorigen winter, en toen later, neen, 't was hem al lang geen raadsel geweest”.

„Een fikse, flinke jongen, maar ze hadden hem toch wel wat overrompeld. Dat 't zoover was als hem van Anna was gebleken, had hij toch niet vermoed. Nu, weigeren gaat eigenlijk niet meer, en dat behoeft ook niet, maar toch is dat niet in alles toegestemd. Met de huwelijkscontracten zal ik een woordje meepraten. De oude is wel zoowat een heer, is Rekenmeester Provinciaal, maar dat geeft niets. Een nette boerderij is 't wel; onbezwaard is wat anders, dat zal te bezien staan. In elk geval heeft Anna meer dan Menno ooit krijgen kan, al wordt het kapitaal van zijne moei, de oude Margriet, er ook bijgerekend”.

Zoo voortmijmerende naderde hu 't huis Bijma. Met een schuwen blik keek hij ter zijde. Eerbiedig nam hij naar de algemeene gewoonte tegen het front van den burcht zijne muts af en stapte toen haastig voorbij. Te vriend houden, dat was immers zijn stelregel. Hu! hij dacht aan den Liplander, en was maar blijde, dat vreeselijk gebouw achter zich te hebben. „Die daar woonde aanspreken, met hem een proces beginnen, dat niet”, mompelde hij. „De rekenmeester heeft goed praten, die zit er nu meê, ik zal hem om een paar lammeren daarin niet volgen. Een proces met de Mepsche? En ik ril bijna, als ik hier maar voorbij kom. Liever ga ik straks eenen omweg”.

Met zulke gedachten bereikte hij weldra het plaatsje van Jan Pot. 't Was daar een sobere boel. Vader en twee jongens, moeder en dochter, allen in schamele kleeding van grove stof. Zindelijk was 't er wel, en ieder moest toestemmen, dat Leen met recht een knappe meid kon genoemd worden, die uitstekende

hoedanigheden bezat. Keurig net had zij den aarden vloer met zand bestrooid; de ijzeren bovenhoep der karnton glinsterde als zilver, en al mocht de glazen tinnekastr met slechts weinig eenvoudige voorwerpen prikken, het fraai uitgeknipte papier, waarachter een en ander was gerangschikt, had zij met zooveel smaak weten te plooiën, dat het geheel er niet onbehagelijk uitzag.

„Wel, Asing Immes, gij heden avond eens hier?” riep verast de huisvader, „dat verheugt me”.

Ja, Jan, ik dacht op Westertzand nog een paar koeien te koopen, maar met dat groeizame weder vragen de boeren al weer te veel geld; er kon niet van komen. Daar besloot ik dan eens bij u in te kijken; 'k had u toch reeds lang verwacht”.

„Och ja, boer, dat is waar”, hernam Pot, beschaamd de oogen neerslaande; „ik zou er wel reeds geweest zijn, maar 't is zoo uitgekomen, als ik u Paschen reeds zeide, ik kon met Mei de rente niet betalen”.

„Ho! ho! Zoo meende ik het niet”, vergoelijkte Immes; „dat gij daarom niet behoeft weg te blijven, heb ik immers reeds meermalen gezegd; neen, ik bedoelde met die vraag van zoo even slechts uwe huishouding en boerderij”.

„De huishouding goddank goed, maar de boerderij, bah! 't Schiet alles even steil op en weer als vroeger „dik van krodde”.

„Dat teekent dan al weer niet te best”.

„Wat zou het! 't is hier eigenlijk een naar land, Immes. In de streek bijlangs den Spanjerdijk groeit het vee met de schraalste weide beter dan hier met volop gras. Waarachtig, 't is ronduit een nare boel. Maar we hebben toch iets, dat zich kan laten zien;” voegde hij er dadelijk meer opgewekt aan toe.

„Zoo! Wat dan?”

„Eene zeug met elf biggen. O, ge moet ze eens gaan zien, 't is eene aardigheid. Ze zijn nu eene week oud, allen even kras; er is niet een kleintje bij. Denk eens aan, ik heb er reeds zes van verzegd voor een carolygulden per stuk”.

„Kom dat is goed”.

„Jan weet zich te troosten”, zuchtte de vrouw”. „Toen de biggen er nog niet waren, sprak hij geheele dagen over de ganzenkiefkens”.

„Waarom ook niet moeder? Men kan alleen roem dragen op hetgeen men heeft, op wat er niet is moet men zulks laten. En eene gans met veertien kiekens is toch waarlijk geene kleinigheid.

Immes lachte. Pot behoorde tot die gelukkige menschen, die ondanks allen tegenspoed en verlies toch hun goed humeur en tevredenheid weten te behouden. Kon het ook bij enkele

gelegenheden voorkomen, dat hij zijn anders wel wat hartstochtelijk gemoed door bittere uitdrukkingen lucht gaf, gewoonlijk wist hij zijn goeden humeur te behouden en was dan de vrolijkste, goedhartigste man, die men zich denken kon.

„En hoe gaat het met hierover?” vroeg Immies verder.

„O! met den burch meent ge; daar plaagt men ons hoe langer zoo meer. Vooral sedert Leen weigerde bij moei Die-
wer op 't schathuis te wonen. Dat vrouwvolk is ook zoo zinnig”.

„Daarom niet alleen”, verontschuldigde zich de vrouw, toen zij zag, hoezeer het voorhoofd van haren man was betrokken, „er is meer gebeurd”.

„'t Is waar vrouw, de gal liep mij over. Immies weet wel hoe het ging met de heerendiensten, meer dan dubbel en altoos op dagen, dat mij dit het minst gelegen kwam. En of dit niet genoeg was, heb ik nu onlangs nog boete moeten betalen voor hazenstrikken, die den vorigen herfst op mijn land waren gevonden. Onschuldig als ik was, heb ik mij toen niet kunnen inhouden; 'k heb heer Mepsche het geld voor de voeten geworpen, en hem daarbij verweten, dat hij zelf wel 't beste zou weten, wie die strikken had laten zetten, want dat geloof ik uit volle overtuiging. Maar dat van Leen gaf de aanleiding, anders zou ik van die boete wel nimmer hebben gehoord”.

De goede luim van den armen man was met het spreken over die hatelijke plagerijen inmiddels voor goed verdwenen en Immies wist niet wat hem te zullen antwoorden.

Leen had zich verwijderd, misschien om den inhoud van het gesprek, of omdat wellicht het scherpe meisjesoog iets ontwaarde, dat haar meer interesseerde. Dat was niemand anders dan Sicco Willems, die hier waarschijnlijk wel om andere beweegredenen kwam aanwippen, als den vorigen dag bij Bemmema; want, al vroeg hij om schikswil, te bestellen of verzenden had de arme Jan Pot zeker zelden. Toch liep hij daarom nooit voorbij, en dikwijls ontmoette Leen den vroolijken kwant, dan als toevallig aan de achterdeur, waar zij soms zeer vertrouwelijk een poosje schertsten. Sicco was omtrent Leen lang niet meer onverschillig, en Leen zag en hoorde den rondborstigen schipper gaarne; geen wonder dus, dat langzamerhand tusschen die twee een meer intieme verstandhouding was ontstaan.

„Daar loopt weer die schipper van den Brill”, vervolgde toen Pot na een poosje zwijgens, die Sicco, nu hij nader kwam, insgelijks had opgemerkt; „ik geloof, dat Leen dien liever zou willen dienen”.

„Daar heeft zij waarachtig groot gelijk aan; in zulk een dienst kan ze zich vrijwat geruster besteden. Toen ik daarvan hoorde heb ik dadelijk gezegd, welk een uitmuntend paar”.

„Dat zeg ik ook”, viel hierop weer de moeder in, „en Jan meent het ook zoo erg niet, hij houdt eveneens veel van dien jongen, anders zou hij wel reeds lang aan die verkeerung een einde gemaakt hebben”.

„Nu ja, dat ontken ik ook niet”, gromde de vader, „maar wij kunnen zelve ternauwernood leven en zij hebben niets, wat zal daarvan worden?”

„Och, kom, kom!” zeide Immies, „jonge menschen als zij, die een paar flinke armen aan 't lijf hebben en ze weten te gebruiken, staan dunkt mij nooit verlegen”.

„En ze zal dan veilig wezen voor den ruwer bijsjager Jan Engelberts, die haar met zijn aanzoecken overal achtervolgt. Ik ben niet rustig als het meisje van huis is”.

„Sicco zal haar weten te beschermen”.

„Dat geloof ik, maar om u de waarheid te zeggen Immies”, vervolgde de vrouw, „'t komt alleen, dat Jan zich schaamt aan zijne kinderen geen uitzet te kunnen geven. De voormalige rijke boerenzoon van Aalsum voelt zich gekrenkt, zijne dochter zonder bruidschat te moeten uithuwelijken”.

„Ja, daar is wel wat van aan”, antwoordde Pot mistroostig. „Altoos hebben we ons best gedaan, dat weet gij Immies, en wat heeft het gebaat? Ieder jaar komen we te kort en moeten nog aan u en anderen schuldig blijven. Alsof 't niet genoeg was, wordt ons het leven nog bovendien door allerhande plagerijen verbitterd; ik zeg u, er behoort heel wat standvastigheid toe, om den moed niet te verliezen. Ik, de rijke boerenzoon, die lezen, schrijven, alles moest leeren, die grootboer zoude worden, wat ben ik nu? Watervloed en veepest, wat hebben ze van mij gemaakt?”

„Daarom is het beter te dragen dan door eigen schuld”, troostte Immies.

„'t Zal waar zijn, al is 't op zich zelve een magere troost; berouw of schuldbesef heb ik gelukkig niet. 't Is waar ik ben een arm meisje gaan trouwen, terwijl ik met eene van mijns gelijke die rampen had kunnen doorstaan. O God, ik kon niet anders, dat bezit was mijn alles, niet waar moeder?” en in vervoering sloot hij bij die woorden zijne echtgenoot, die lief en leed met hem had gedeeld, in de armen, terwijl de tranen hem door aandoening langs de wangen biggelden.

Toen Immies dien krachtigen man daar zoo hoorde klagen, kreeg hij innig medelijden.

„Hoor eens”, sprak hij eindelijk bewogen, „in onze jeugd waren we makkers, boerenkinderen van welgestelde ouders; we zijn niet alleen volle neven, maar boven alles beste vrienden. De tuin heeft mij gediend en u den rug gewend; geloof echter niet, dat mij dit ongevoelig maakte, dat ik daarom onze

vriendschap zoude vergeten. Weet gij, wat eigenlijk mijn plan is en waarom ik hier gekomen ben?

„Nee, dat weet ik niet, maar geloof evenmin, dat de tegenwoordig mij ondankbaar maakte. Ik heb nooit aan uwe vriendschap getwijfeld”.

„Gij moet hier van daan, Jan”, hernam Immes.

„Ja, maar hoe? Als ik geen boer meer blijven kan, rest mij niets dan daglooner te worden. Dan zouden wij ook onze kinderen niet meer bij ons kunnen houden, en dus afstand moeten doen van het voornaamste geluk, dat ons nog is bijgebleven”.

„Ik meende Jan Pot, dat gij nooit aan mijne vriendschap hadt getwijfeld?”

„Nee. Dat durf ik gerust verklaren. Maar thans reeds ben ik u meer verschuldigd dan ik ooit kan teruggeven. Mijne eerlijkheid verbiedt om van uwe goedheid misbruik te maken”.

„In het belang van mij en uwe huishouding zijt gij verplicht al het mogelijke te beproeven, om er weer op te komen. Hier kunt gij echter niet blijven. Maar ik weet toevallig eene plaats te koop bij Den Ham, die u beter zou passen en thans voor weinig geld te krijgen is. Zeg, hebt ge daar zin in en wilt ge dan mijne hulp aannemen?”

Met vochtige oogen reikte de arme man zijn weldoener de hand. „God vergelde u, wat ik moet schuldig blijven”, sprak hij geroerd; of ik wil, dat kunt ge denken”.

„Kom dan, als ik terug ben uit Holland, maar eens bij mij dan kunnen wij er verder over spreken. Laat den moed niet zakken, en ook gij moeder”, aldus wendde hij zich tot de vrouw, „droog uwe tranen; geloof mij, het zal alles nog wel goed worden. Verblijdt u in uwe kinderen, zie eens welk een flinke schoonzoon dat worden kan”, zeide hij op Sicco wijzende, die, op een afstand door Leen gevolgd, het vertrek binnentrad. Beide werden rood tot achter de ooren en de kloeke jongeling stond gladweg bedremmeld.

„Wel Immes”, bracht hij eindelijk al stamelende uit, „wat hebt ge mij daar overvallen. Wat gij daar bedoelt, is echter iets wat men niet alleen te zeggen heeft”.

„Het gezelschap is daarvoor juist compleet jongen!” hernam Immes gevat; „slechts ik ben daarbij overbodig. 't Wordt bovendien mijn tijd om te vertrekken, want ik wensch vroeg te huis te zijn”.

Onder vele groeten en dankbetuigingen der zoozeer bemoedigde familie had Immes na eenige oogenblikken den terugweg aangenomen. Voldaan over zich zelve stapte hij voort, zonder er aan te denken dat hij weder den vorigen weg insloeg. Waarschijnlijk zou hij aan den burcht en den Liplander heel niet meer gedacht hebben, als hoeftgetrappel hem niet uit zijne

gedachten had opgewekt, en hij omziende twee ruiters het slotplein zag opdraven. Immes herkende in den eenen Grietman Altling van Westerdeel-Langewold; de andere was hem vreemd.

Haastig liep de brave man door, al meende hij achtervolgd te worden. „Dwaze vrees”, zeide hij eindelijk, toen het zweet hem reeds langs het aangezicht gудste; „die geen kwaad heeft gedaan, behoeft immers nooit te vreezen”. Welgemoed en rustig vervolgde hij nu zijnen weg, hartelijk heetten bij de tehuiskomst zijne vrouw en dochter hem welkom. Lang zat het drietal nog vertrouwelijk te praten tot de vader opstond, terwijl hij zeide:

„'t Is eenmaal niet anders, wij mogen uw geluk niet in den weg staan, en moeten missen 't geen ons nog overbleef en dat wij nog zoo graag eenige jaren bij ons hadden gehouden. Ho, ho, mijn kind, zoo is het genoeg”, vervolgde hij, zacht Anna afwerende, die hem om den hals was gevallen; „ik zou met uwe onstuimige blijdschap zelve ten slotte aandoenlijk worden”. En toen hij eindelijk zich op het kussen zijner legerstede nederveleide, stamelde hij uit al de volheid van zijn dankbaar gemoed: „O God, ik dank U!”

Op het adellijke huis Byma te Faam werd op dien schoonen Meiavond de uitvoering vastgesteld van een toelag, zoo wreed en verschrikkelijk, als waarschijnlijk zelfs de deelgenooten niet allen hadden voorzien. Zulk een toelag toch zou alleen kunnen opkomen bij den burchtheer, Rudolf de Mepsche, zelve, thans de criminale rechter in de jurisdictie Oosterdeel-Langewold, omvattende ongeveer de tegenwoordige burgerlijke gemeenten Zuidhorn en Oldekerk.

Toch lag het genoemde slot er even rustig en kalm als de omgeving. De vogelen zongen hun lentelied in het omliggend geboomte; in grachten en vijvers dartelden tal van eenden en ganzen; de bloemen in den tuin, het vee in de weide, alles ademde vrede en levenslust. Ook het huis, zooals het zich daar tusschen de statige boomen in de avondzon spiegelde, bood een liefelijken aanblik.

Schoon en eerbiedwaardig als wel andere burchten was het huis Byma echter niet. De grondslag van het lage vleugelgebouw in aanmerking genomen, scheen 't wel, alsof het geheel niet voltooid was geworden. Rijk was heer Mepsche niet, dit was bekend, en toen hij nu eenige jaren geleden den burcht liet bouwen, beweerden velen; dat door geldgebrek de tweede verdieping achterbleef, waarop het plan anders berekend was geweest.

Welke plannen er werden gesmeed, wist zeker niemand, maar dat er iets broeide, was de opmerkzaamheid der beide bijsjagers⁽¹⁾ niet ontgaan. Pieter Nannes had de vorige week den gevangenkelder moeten gereed maken en de andere Jan Engelberts was heden opgedragen het rad van de pijnbank te laten herstellen. Toen wachtten zij zich wel hiervan iets te laten blijken; het onheilspellend gezicht van den rechter zeide hun genoeg, en na de arrestatie van den Liplander hadden zij bewijs, dat hunne vermoedens gegrond waren geweest.

Met langzame afgemeten tred ging heer Mepsche in zijne hofkamer op en neder. 't Was een lange magere man met een smal en bleek gezicht. De diepliggende grauwe oogen blikten akelig uit het marmeren gelaat, dat zich nooit door een lach verhelderde en waaraan sedert zijne kindsheid zeker evenmin een traan was ontrold. Alleen met zijne honden Nero en Six, was hij zoodanig in gedachten verzonken, dat hij eerst verschrikt ophoorde, toen voor de derde keer aan de deur werd geklopt.

„Zijt gij daar Harmen?”

„Ja, heer”.

„Kom dan binnen. Waar zijt gij geweest?”

„Naar Niekirk, heer. Ik had daar nog eenige boeten op te halen van de vorige schouw”.

„Goed. En waar waart gij gisteren?”

„Te Noordhorn. Uwe edelheid had mij daar immers eene boodschap opgedragen”.

„'t Is waar. En Nero en Six waren zij bij u?”

„Ze zijn mij nagelopen. Ik kon ze met geen mogelijkheid terugjagen”.

„Vergeet dan bij een soortgelijke gelegenheid niet zelf terug te komen. Ik wil niet dat mijne jachthonden met iederen gemeenen kerel bij den weg loopen”.

Harmen glimlachte. Het woord gemeen trok hij zich niet aan, dit werd slechts gebezigd in onderscheiding van den adel, en hij vertrouwde, dat zijn heer, indien deze alles eerst wist, zeer wel met den afloop zijner expeditie tevreden zou wezen.

„Ze liepen uitgelaten in 't veld heer rechter”, antwoordde hij op bescheiden, rustigen toon. „Ik meende eenmaal, dat zij een haas hadden opgejaagd, maar toen ik er bij kwam, was 't een lam in 't land van den rekenmeester. Toen ben ik weer stilletjes op den weg teruggegaan en hield mij vreemd. Hoe 't is afgelopen weet ik niet, doch zeker niet te best, want toen zij een half uur later mij weer inhaalden, zat Nero 't bloed aan den bek”.

⁽¹⁾ Gerechtsdienaars.

„'t Is goed Harmen, gij kunt gaan”.

Een spotachtige trek, die een lach moest verbeelden, trok zich om de Mepsche's bleke lippen samen, toen de deur weder door Harmen gesloten was. „Ellendige rekenmeester”, mompelde hij; daar schiet uwe macht weder te kort. Zelfs uw vriend Clant kan er niets tegen doen. Neen, ook hij niet, de ellendige lafaard, die zich laat beheerschen door iemand uit het gemeen. Ik zal u den hoon, die gij mij hebt aangedaan, betaald zetten, wacht maar! Wat zijt gij beiden eigenlijk? Lid van de Staten en Rekenmeester Provinciaal. Groot en voor naam, ja! maar machtig zijt ge niet. Machtig ben ik, uw gehate doods vijand Rudolf de Mepsche; want ik ben uw grietman, uw rechter, en dat ge daarvan de beteekenis niet begrijpt, is de grootste fout, die gij, verwaande rekenmeester, wel ooit hebt gemaakt. Ik beschik over uw leven en dood, ja! ik alleen; want mijne assistenten kies ik zelf, en een gans, gelijk Alting, of een sujet als die Froon hinderen mij niet. Daarom zweer ik u, dat gij, noch het lage gemeen, dat zich volk noemt, en dat gij tegen mij hebt opgezet, mijn wraak zult ontgaan. Ook uwe rekening Immes”, (deze ging juist voorbij) „staat nog open. Ja, sluip maar haastig voorbij, neem uwe muts af, daarmee komt ge niet vrij. Gij hebt geld, maar ik heb macht. Weldra zal 't u spijten, dat ge mij eens van dat geld hebt geweigerd. Macht gaat boven geld. Het eene heb ik en dit zal mij het andere doen verkrijgen, want beide zijn onmisbaar. Geld wil ik hebben, al kleefde er aan elken Carolygulden een druppel bloed; geld wil ik hebben en zal ik hebben, al moest ik het aan de klauwen van den duivel ontrukken. Sodomia, gij komt als geroepen, gij bezorgt mij patiënten voor de pijnbank en maakt mij tot heer over leven en dood, van al wie mij mishagen”.

Hij belde. De bijsjager Pieter Nannes verscheen.

„Hebt ge aan mijn bevel voldaan Piet?”

„Zeker heer. De Liplander is dadelijk in den Westerkelder overgebracht”.

„Hoe hield hij zich?”

„Eerst huilde en schreeuwde hij in het duister verschrikkelijk. Toen heb ik hem met een pak slaag gedreigd, waarop hij zich wat meer stil hield”.

„Als ik hem in mijne slaapkamer hoor, zijt gij verantwoordelijk”.

„'t Is wel heer, ik zal er voor zorgen. Ik zal 't hem goed inpeperen. Of misschien is 't wel beter”, prevelde hij, toen de deur achter hem was dichtgevallen, „hem maar dadelijk een kleinen voorsmaak van die klapexercitie te laten proeven, als ik zelf geen kans op een blauwen rug wil hebben”.

Wederom verzonk de burchtheer in langdurig gepeins, tot dat eindelijk de hoefslagen der paarden van zijne collega's hem uit

zijne zwartgallige mijmering opwekten. Spoedig schikte hij de benoodigde papieren en acten in orde, ten kort daarop zat het grootmachtig drietal in druk discours over hunne ambtssaken bijeen.

Alting was eens volgens de Mepsche, en in zoover was de kwalificatie juist, dat werkelijk onnoozelheid zoowel zijn voorkomen als zijne handelingen kenmerkte. Hij was een groot liefhebber van de jacht en wie naar zijne afgezaagde avonturen wilde luisteren, kon gedaan krijgen wat hij maar wilde. Als grietman van Westerdeel—Langewold kwam hij in zijne betrekking veel in aanraking met zijnen collega van de oostelijke jurisdictie, van wiens schranderheid hij wel veel dienst had, doch van wien hij ook tevens meer en meer afhankelijk was geworden.

De andere, die zich dr. Froon noemde, was in het Westerkwartier meer bekend dan gezien. Rechtsgeleerde te Groningen met zeer matige bekwaamheden en eene kostbare huishouding, aasde hij bij zijn practijk, die hem als advokaat van den tweeden rang niet genoeg opbracht om van te leven, op allerlei nevenverdiensfe. Zoo vervulde hij ook somwijlen het rechtersambt in sommige jurisdictiën der Ommelanden voor dezulken, die dit zelf niet wenschten te bekleeden. Als zoodanig was hij inzonderheid een bruikbaar mensch; hij nam zonder bezwaar de verantwoording op zich en handelde toch geheel naar den wil van zijnen lastgever, gewoonlijk de een of ander adellijke, Froon beschouwde een dus genoemd „gesubstitueerd” rechtersambt geheel uit het oogpunt van geldverdiensfe, waartoe de uitoefening in die dagen dan ook wel eenigszins aanleiding gaf. Hij kon de boeten en revenuen, die het den titularis opbracht, best gebruiken en had nog door zijn verkeer met de rijke adellijken een goed leven op den koop toe, waarvan hij bijzonder veel hield, zoo als zijn geheele voorkomen niet onduidelijk deed verraden.

De gastheer achtte na een wijle het oogenblik aangeboden om met zijne plannen voor den dag te komen. „Zooals ik u gezegd heb, mijne heeren”, sprak de Mepsche ernstig, terwijl hij inmiddels vooral ten genoegen van Froon de groote glazen met geurigen Bordeaux deed vullen, „het is dezelfde gewichtige zaak, die wij onlangs hebben besproken, waarom ik u thans heb moeten ontbieden. Het zedenbederf, met name de Sodonia, welk kwaad algemeen ook door de hoofdmannenkamer wordt geacht te bestaan, moet zooveel mogelijk worden te keer gegaan en uitgeroeid, gelijk dit dan ook in het Ommelander landrecht, zevende boek, artikel 40, uitdrukkelijk is bepaald. Gij weet dat eenige der schuldigen in deze jurisdictie zijn ontdekt, doch toen ik dadelijk na hunne arrestatie een voorloopig verhoor instelde,

bleek mij, dat dit kwaad zich reeds veel verder heeft uitgestrekt, dan men oppervlakkig zou vermoeden”.

„Wel, wel, wat gij zegt heer Mepsche; hoe is't mogelijk”, verwonderde zich Alting.

„Dadelijk de hand aan den ploeg”, liet Froon er op volgen,

„Gij moet de schelmen overvallen. Indien gij slechts wist, wie de daders zijn”.

„Ik geloof niet”, herhaalde de Mepsche, „dat dit juist zoo moeilijk is. Naar ik reeds aan den Liplander heb opgemerkt, kennen die sujetten elkander. De namen, die zij dan niet goedwillig opgeven, zal ik er met de pijnbank wel uitkrijgen. De eerste arrestant heeft reeds verscheidene medeplichtigen genoemd”.

„Hm! hm! . . . Mijn verstand staat stil”, zeide Alting.

„Dat is wel meer gebeurd”, hernam Froon met een spottende lach, „Wat zijn dat voor lieden; heer grietman, die de gevangene noemde?”

„Och, meest allen personen van geen te beste reputatie, onder anderen den schoenmaker Eysse Jans, Harm Weber, Jan van Dunderen en dan dat kneuterboertje hierover, Jan Pot”.

„Komt mij voor, dat er niet veel bij te verdienen is. 't Zijn kerels, die misschien de kosten van hun eigen halsproces niet kunnen betalen”.

„Nu ja, daar kan wel iets van aan zijn. Maar dit mag den rechter niet terughouden. Het kanailjepak dient een voorbeeld gesteld en daarom zou ik al die kerels een scherp examen willen doen ondergaan”.

„Zeker dit is noodzakelijk”, stemde Froon toe.

De Mepsche sprak de waarheid voor zoover dit de namen betrof van personen, die hem door de arrestanten waren genoemd, als mede schuldig aan de schandelijkheid waarvoor deze waren gearresteerd. Hij zeide echter niet dat het verhoor inzonderheid van den Liplander reeds vrij streng was geweest en zoowel door geweld als beloften van kwijtschelding van straf deze die aanklachten had gedaan. Toch was de gevangene voorzichtig genoeg geweest hem alleen de namen te noemen van personen van eenigszins verdacht allooi, om zoodoende aan zijne lasterlijke aantuigingen meer schijn van waarheid te geven, terwijl hij Jan Pot daarbij voegde, wyl hij wist, dat de rechter dien niet lijden mocht. Hoe de Mepsche het mocht aanleggen, verder kwam hij echter met hem niet, want, dat hij aanzienlijke, algemeen geachte mannen moest beschuldigen, dat had de ellendige stakkert niet begrepen. De rechter was niettemin met het resultaat van dit onderzoek tevreden, want het was voldoende gebleken, dat de eerste ruk op de pijnbank hem alles zou doen bekennen, wat men verlangde. Nadat Froon zijne plannen dus reeds bij voorbaat had goedgekeurd, wendde

hij zich nu op innemende wijze tot Alting met de vraag:

„Zijt gij ook niet van dat gevoelen, collega?”

„Ja, ja, dat komt mij ook zoo voor, de Liplander in een scherp verhoor?”

„Of op de pijnbank, dat komt in dezen op hetzelfde neer”, antwoordde de Mepsche. „En dan gelijk wij zoo even hebben besproken, de andere aangeklaagden dadelijk doen arresteeren, dat was mijne bedoeling”.

„Welnu, als gij het dan zoo wilt; maar één ding moet ik nu zeggen . . .”

„Och kom heer grietman, zeg dat later maar alles te gelijk”, viel Froom hem dadelijk eenigszins minachtend in de rede; „nu geene bezwaren, er moet gehandeld”.

„Mijn waarde collega”, wendde zich de Mepsche hierop vleierende tot Alting, verontrust u niet, ik neem de geheele verantwoordelijkheid op mij. Dat ik nochtans u beiden daarmede moet lastig vallen, komt, omdat, zooals gij weet, het Ommelander landrecht eischt, dat de gewone rechter zich in moeilijke gevallen door een of twee mederechters doe adisteeren, tot welken bijstand zooals gij weet de rechters onzer jurisdictiën bovendien wederzijds zijn verplicht en aangewezen. De uitvoering blijft evenwel aan mij, en hoop ik daarom, dat ge mij in de uitoefening van mijn ambt evenzeer zult steunen als ik u bij andere gevallen insgelijks hebt gedaan”.

„Schroom niet, oude heer. Hier is het proces-verbaal van onze besluiten, en daar zijn de andere stukken”, zeide Froom, Alting eenige papieren voorleggende.

„Teeken die nu maar mijn waarde, dan kan heer Mepsche de zaak voortzetten en gij zijt voorloopig van alles ontslagen”.

„Kom aan dan, docter, 't is toch al zoo als 't is”, hernam deze gemelijk, terwijl hij zijn naam netjes onder de stukken teekende, zonder die evenwel te lezen.

„Beter mijn vriend, dat wij een onschuldige te veel laten oppakken, dan dat er een schuldige blijft loopen. De pijnbank brengt de waarheid immers dadelijk aan het licht”, zeide de Mepsche.

„Ja dat is wel waar; maar zoovelen te gelijk. Waar al die gevangenen te bergen, ik zou waarlijk geen raad weten”.

„Er kunnen verscheidene in den kelder worden opgesloten, en anders komt tijd komt raad. Ik heb ze 't liefst in de nabijheid en kan dan dagelijks het onderzoek voortzetten, tenzij gij er op gesteld moogt wezen er bij tegenwoordig te zijn”.

„Neen, neen, heer Mepsche, ik dank u, zooals gij wilt, mij goed, mij goed”.

„Zie zoo, dan is die zaak in orde, hier zijn de stukken. Uw mederechter geeft zijne goedkeuring, ik heb als adviseur geene aanmerkingen, ge hebt nu voldoende volmacht edele heer”.

besloot Froom, daarbij met een duchtigen teug zijn glas ledigende.

De zaken waren nu geregeld en voor de heeren Alting en Froom werd het, nadat nog een poosje over onverschillige zaken was gesproken, tijd aan de afreis te denken. Een knecht bracht de gezadelde paarden voor de stoep op het slotplein, en met een blik van verstandhouding tegen de Mepsche, zette Froom zijnen voet in den stijgbeugel. „Onnoozele halzen!” prevelde de eerste, toen zij over de brug draafden; „dat oude wijf begrijpt van alles niets, en dat andere verwaande creatuur niet eens de helft”.

„Heeft mijnheer nog iets te bestellen?” vroeg Pieter Nannes, toen de ruiters zich hadden verwijderd.

„Ja Piet, gij moet morgenvroeg te zes uur te paard zitten, om een brief naar Groningen te brengen. Hier hebt ge drinkgeld, maar wees matig. Tegen twaalf uur moet ge terug zijn, want er is meer te doen. Waar is Jan Engelberts?”

„In de kooi, hij was niet wel heer”.

„Niet wel? En straks slenterde hij nog bij den weg”.

„Ja, hij is ook niet ziek, maar . . .”

„Lieg niet, maar zeg wat er gebeurd is. Niet wel, niet ziek, daar mag de duivel uit wijs worden”.

„Ik weet het eigenlijk niet recht heer, doch ik geloof, dat Jan op een vrijaadje uit was bij de dochter van Pot, en dat hij van daar blauw en bebloed is teruggekomen”.

„Roep hem, hij moet dadelijk hier zijn”, hernam de Mepsche grimmig.

Piet verwijderde zich; en zijn kameraad kwam na eenige oogenblikken stijf en stram binnenstropelen.

„Waar ben je geweest?” vroeg zijn heer streng.

„In 't land van Pot heer”.

„Wat deed ge daar?”

„Och, niets”.

„Waag het niet mij voor den gek te houden. De sporen op uw gelaat toonen te duidelijk, dat ge liegt”.

„Leen was daar aan 't melken heer, ik stond bij haar en . . .”

„O! Begrepen. Toen ben je op den duur handgemeen geworden en heeft die heks je zeker met het juk afgetroefd hé!

Nu dat is heel goed, praktiseer echter zulke avonturen niet weder!”

„Neen, heer”.

„'t Is waarachtig geen wonder, dat die meid niet bij moei Dieuwier wilde wonen, als gij met je kreeftengezicht haar 't leven nu reeds lastig maakt. Nu, 't zal je ook niet animeeren voor 't vervolg hé?”

„Neen, heer!”

„k Zal je wel gelooven, dus basta. Ga morgen vroeg naar

Harmen Wedman en zeg dat hij tegen negen uur hier present is. Begrepen?"

„Ja, heer“.

„Ja, heer”.
Jan was maar blij dat hij er zoo afkwam en de heele historie niet had behoeven te vertellen. Toen Immes vertrok, was Leen gaan schapenmelken, de bezigheid, waarmee ze gewoonlijk haar dagwerk ging besluiten. 't Was niet ver van huis die weide, doch achter eenig geboomte, waarmede het land was omheind, zoodat men haar van het heem niet zien kon. Dit bemerkte Jan, die nu de kans schoon zag eene poging te wagen, om het hart van zijne schoone te vermurwen, wat hem tot dusver niet had willen gelukken. Leen wilde echter even beslist als vroeger van niets weten. Al zijne verliefde redeneeringen baatten geen zier; hij begon dus anders, en sloeg onverwachts zijnen arm om haar heen. Een krachtige meid als Leen was echter zoo maar niet te houden, en toen zij zich had losgerukt, kreeg Jan bovendien een ferm en slag met het juk. Door die onverwachte tractatie was de liefde van den bijsjager dermate afgekoeld, dat hij thans woedend op het meisje aanvloog. Verschrikt keek hij echter om, toen op eens de stem van den gevreesden Sicco hem in de ooren klonk. „Heidaar, een kaper op de kust. 'k Zal je enteren maat”, riep hij terwijl hij uit alle macht den bijsjager nazette, die oogenblikkelijk het hazingpad had gekozen, doch spoedig door den wakkeren jongeling werd ingehaald. Een korte worsteling volgde tot dat de gerechtsdienaar onderstboven buitelde. „Daar krijg je de volle laag roover”, riep Sicco; te gelijker tijd kwam een hagelbui krachtige vuistslagen op den jammerlijken don Juan neer. „Dat zal je eindelijk voor goed afleeren ooit weer in mijn kielwater te zeilen”, vervolgde de overwinnaar, nadat hij losliet en toen met Leen zegevierend huiswaarts ging.

Onder de vreeselijkste verwenschingen was de justitieknacht afgedropen en hoe pijnlijk zijn lichaam ook was, zou hij zich toch morgen geen rust mogen geven. Zijn heer had geen medelijden, zijn kameraad niets dan spotternijen; vloekend en kreunend begaf hij zich voor de tweede keer ter ruste met het vaste voornemen, den dader dit betaald te zetten.

De Mepsche schreef nog een brief. Toen hij deze met het ambtszegel had voorzien, adresseerde hij dien aan den kolonel-commandant van Groningen. „Als de soldaten maar eerst hier zijn”, mompelde hij. „Dan wee u, gij allen, die eenmaal mij hebt durven weerstaan!”

111

OP HANCKEMA.

Eenige weken waren sedert die beide dagen verloopcn. De Mepsche had woord gehouden en volijverig zich de hem verleende volmacht ten nutte gemaakt. Reeds den volgenden dag waren de schoenmaker Eisse Jans en Harm Wever gearresteerd. Daarna waren Jan Berends, Sicco Arends, Harm Boer, Jan van Dunderen, Gosen Hendriks, Jan Braker en Hans Engelberts aan de beurt. Dag aan dag sleepten Harmen Wedman en de beide bijsjagers hunne slachtoffers naar de burcht en na korten tijd verscheen het gevreesde drietal insgelijks in de woning van Jan Pot. De brave man zat juist met zijn gezin aan tafel, want 't was voorzigtiger, meende Harmen, hem te huis te vangen, dan op het land, en als het geen etenstijd was, zou men hem alleen daar moeten zoeken. Eene doodelijke bleekheid overtoog aller gelaat; de lepels, even te voren zoo druk in de weer, ontglipten aan iedere hand.

„Uit naam van het gerichte Oosterdeel-Langewold", begon de Wedman, „heb ik in last u, Jan Pot, gevangen te nemen en over te brengen naar het huis te Faan, alwaar de beschuldigde zal worden gehoord en geoordeeld".

Bewusteloos zakte de vrouw ineem. De jongens, Douwe en Julle, 17 en 15 jaren, begonnen akelig te schreien.

Met een gil was hunne zuster Leen opgestaan om hare moeder te helpen, terwijl ze kreet:

„Wat zou hij gedaan hebben, mijn arme vader?"

„Raakt mij niet en u ook niet”, hernam de Wedman grijnzend; „ik doe zoo als mij gezegd wordt”.

Roerloos zat Pot ter neder. Langzamerhand kreeg hij zijne bezinning en vroeg toen met bitterheid: „Waarmede heb ik toch dit alles verdiend? Heer in den hemel”, smeekte hij, de armen om hoog heffende, „is het dan nog niet genoeg, moet ik nog meer lijden?”

„Matig u Pot”, zeide de eene bijsjager Pieter Nannes, die trots al zijne ruwheid bij dit tooneel toch een weinig bewogen werd; „als ge onschuldig zijt, is het immers niets”.

„Wel ja, beklag ze", hervatte de andere; „arm als Job en trotsch als een prins. Heer Mepsche zal dien hoovaardigen kerel wel mores leeren. Kom Wedman, wij moeten voort".

„Ja, ja”, hernam deze. „Kom aan Pot, sta niet langer te

huilen, daar wordt het toch niet anders van. Jan neem de boeien". Wild vlamden de oogen van Pot op bij dit laatste woord. zoodat Jan Engelberts onwillekeurig schrikte en terugdeinsde. Toch bedacht de ongelukkige zich spoedig, en in tranen uitbarstende, drukte hij zijne inmiddels door Leen bijgebrachte echtgenoot aan de borst. „Moeder, Moeder! riep hij snikkende uit, „gij die mij steeds boven alles dierbaar zijt geweest, gij die mij in al mijn rampspoed trouw hebt bijgestaan, om wier bezit ik den vloek mijner ouders heb getrotseerd; als ik had kunnen vermoeden, dat gij ook mijne schande zoudt moeten deelen, ik zou afstand van u hebben gedaan. „O, almachtige God! Dat afscheid nemen valt mij te zwaar, ik kan niet meer. Vaarwel moeder, vaarwel kinderen", kreet hij wanhopend, en eer de gerechtsdienaars dit konden verhinderen, snelde hij hun voorbij de kamer uit. 't Was evenwel niet om te ontvluchten; gewillig liet hij zich bij de achterdeur binden, en eer zijne huisgenooten goed tot bezinning waren gekomen, had de treurige stoet reeds het huis verlaten.

Diep verslagen zat de arme moeder met hare kinderen ter neder. Hoe veel er te doen viel en hoe werkzaam het gezin ook mocht zijn, thans werd er door geen van allen aan den arbeid gedacht. In dien toestand vond hen des achtermiddags Sicco, die van de arrestatie had gehoord en nu dadelijk de ongelukkige familie, die hem reeds zoo dierbaar was, kwam opzoeken. Hartelijk was de ontvangst, zoo als nog nimmer te voren; allen gevoelden, dat hij nu hun eerste en voornaamste steun zoude wezen.

„En heeft men niet gezegd, waarom men hem ging arresteren?" vroeg Sicco na een poos.

„Neen", snikte de arme vrouw, „maar 't zal toch wel dezelfde reden zijn, waarom ook de anderen zijn opgesloten. „Hij, de brave man, die trots al zijn tegenspoed altoos het pad van eer en deugd heeft bewandeld, en nu verdacht van een kwaad, waarvan hij het bestaan zeker nimmer heeft vermoed; het is verschrikkelijk".

„Troost u moeder", antwoordde Sicco, „laat den moed niet zakken, alles kan immers nog goed worden. Wat de Mepsche voor heeft, weet ik evenmin als gij, doch wij staan allen in Gods hand en tegen Zijnen wil zal ook hij uwen man geen leed kunnen doen. Voor het overige, ik zal u bijstaan, zooveel in mijn vermogen is; ik heb het tegenwoordig niet druk, en zal menigen dag op het land de plaats van Pot eenigszins kunnen vervangen".

„O, gij zijt wel goed, ik dank u voor uw goeden wil, wij zullen het u nooit kunnen vergelden".

„Met haar bezit", antwoordde Sicco, „terwijl hij bewogen zijn arm om Leen sloeg, en met mij het voorrecht te schenken

uw zoon te zijn, is die schuld honderdmaal afgelost".

„Liefste, beste Sicco", lispelde Leen, „hoe zal ik u ooit waardig zijn, hoe dankbaar moet ik wezen aan uote mogen toebehooren;" terwijl zij door hare tranen heen hem met een blik vol teederheid en verrukking aanstaarde.

Zoo vatte eindelijk de bedrukte familie weder moed. Ieder was weer met zijne bezigheden begonnen, toen zich op nieuw iets voordeed, dat hen aanvankelijk ontstelde. De bijsjager Jan Engelbers kwam, gevolgd door een soldaat, binnentreden en bracht de order, dezen inkwartiering te verleenen.

„Ook dat nog", klaagde de arme vrouw opnieuw. „Hoe zullen wij dien man tevreden stellen, wij, die ons zoozeer moeten behelpen".

„Als 't niet goed is", antwoordde de gerechtsdienaar brutaal aan den krijgsman, „heb je maar eenvoudig te rapporteeren, en anders moet ge u maar wat schadeloos stellen met die meid, een knappe deern, dat zie je zelf, maar een heks ook, dat zeg ik je".

Met een spottenden lach vertrok de bijsjager, den ander achterlatende, die alras vernam, in welke treurige omstandigheden deze huishouding zich bevond. Hij heette Jan de Raaf, maar was ondanks zijn ruw voorkomen toch een trouwhartige ziel met een echt soldatengemoed.

„Heb maar geen zorg moedertje, wendde hij zich vriendelijk tot de vrouw van Pot, „gij zult van mij geen overlast hebben; ik zal uwe ellende niet vergrooten. U, jonge dochter, zal ik het leven niet lastig maken, en ook gij, jongman, behoeft niet bang te wezen in mij een medeminnaar te zullen vinden", vervolgde hij met het oog op Leen en Sicco. Leen bracht hem eene boterham en al pratende was het gezin spoedig met den nieuwen kostganger ingenomen.

„Indien Zijne Hoogheid ons anders niet kan gebruiken dan als gevangenenbewaarders, begin ik nog des te meer te verlangen van den dienst ontslagen te zijn. Gelukkig is met het einde van dit jaar mijn diensttijd om. De kapitein heeft mij een postje beloofd en dan kan ik eindelijk gaan trouwen".

„Zoo hebt ge een meisje?" vroeg Sicco.

„Ja gewis en niet minder mooi dan het uwe, dat verzeke ik je".

Werd ook de angst en kommer niet weggenomen, toch had zulk een trouwhartig gesprek zeer er toe bijgedragen, dat allen na Sicco's vertrek, toen de avond verstreken was, reeds een weinig bemoedigend ter ruste gingen.

Nog gedurig werden de arrestatiën voortgezet. „Gij ziet nergens kwaad", zeide Froom op zekeren dag tegen Alting,

toen ze weder te Faan waren, „nu kunt gij brave, argelooze man zelf zien, hoeveel schelmen er rondloopen; de gevangenkelder is reeds overvol”.

„Nooit gedacht, neen”, antwoordde Alting, en ik begrijp ook niet, waar men de anderen zoude laten, als er nog meer waren”.

„O, mijn beste Grietman, ik geloof, wij hebben nog niet de helft”, sprak de Mepsche. „Nu meer soldaten gekomen zijn, kunnen wij de vervolging voortzetten, dan zult gij zien. Wat ruimte betreft, die is er wel in het schathuis; de stallen worden nu in den zomer toch niet gebruikt, en gebonden aan de koeschuttings zittingen ze er even veilig als ’s winters de beesten”.

„Uitmuntend, uitmuntend”, grinnikte Froon. „Heer Mepsche is een genie; hij weet altoos raad. Maar wij zouden nog een der beschuldigten in een examen onderstaan en ’t wordt later. Ik heb orders gegeven de noodige aanstalten te maken; de heeren kunnen zich dan zelve overtuigen”.

Gezamenlijk gingen zij hierop naar een nevenstaand gebouw, het brouwhuis geheeten, dat met zijn hooge luiken voor het afschuwelijk werk, ’t welk men voor had, uitnemend geschikt was. Jan Berends, een vreesachtige kleermaker, werd het eerst gebracht. De Mepsche had hem, zoowel als de andere gevangenen, reeds eerder in verhoór gehad. Veler blauwe rug en gekneusde leden zouden kunnen getuigen, op welk een wijze zulks had plaats gevonden. Daarom was de rechter dan ook overtuigd geworden, dat althans, wat dezen gevangene betrof, de tweede keer het bloote gezicht van de pijnbank voldoende zou wezen, om hem te doen bekennen en aanklagen, wat men maar wilde.

Voor al in het bijzijn van den schuchteren Alting was dit gewenscht, wijl deze altoos huiverde, die uiterste dwangmiddel toe te passen.

De arme kleermaker rilde, toen hij bij het noodlottige hout werd gebracht. Volkomen naar de Mepsche's wensch noemde hij, toen hem dit gevraagd werd, al dadelijk een aantal personen als medeschuldigen, over wie hij in het eerste verhoór was onderhouden en tot welke ook de ons reeds bekende Asing Immes behoorde.

„Immes . . . Immes? . . .” zeide Froon nadenkend, toen de gevangene naar zijne plaats was teruggebracht, „een rijke kerel geloof ik, niet?” — de Mepsche knikte toestemmend — „en kan zulk een vergriep niet gestraft worden met verbeurdverklaring van goederen?” — weder een toestemmende hoofdbeweging — „duivels, Alting, daar kon wel eens een goede brok aan verdiend worden, vindt ge niet?”

„Ik weet niet doctor, maar streng onderzoeken, daar zou ’k, geloof ik, wel voor wezen”.

„Hm! Juist wat de Mepsche wil, ik begrijp u”, lachte Froon spottend. „Ge wordt gedurig meer met die zaken ingenomen, niet waar?” voegde hij er onbeschaand bij. „Wij zullen de behandeling dus maar stilletjes aan de Mepsche overlaten; die weet er mee om te gaan”.

Zoo gezegd, zoo gedaan. Schrik en ontsteltenis overstelpten geheel Westerkwartier, in het bijzonder Zuidhorn. Den eenen dag werd daar deze, den anderen gene weggehaald. Vooral de arrestatie van Asing Immes te Zuidhorn had onbeschrijfelijk veel opzien verwekt. Hij, de brave, minzame man, die zoowel om zijn rijkdom in aanzien stond, als om zijn gullen eenvoud werd geacht, de dikke boer-rentenier en koeienkooper, wien iedereen kende en die door allen werd bemind, hij zou eensklaps zoo laag zijn gezonken dat hij zich schuldig maakte aan de schandelijkste zonde? Dit kon men niet opkrijgen. Op zekeren morgen was het geheele gezin verdwenen. Immes was den avond te voren, bij zijne terugkomst uit Holland, te Groningen in de herberg de Zwaan buiten de Apoort met hulp van den stadsschout gevangen genomen, en nog denzelfden nacht door de Mepsche's knechten naar Faan vervoerd. Op het bericht van de vreeselijke mare waren vrouw en dochter gevlucht; dit was alles wat de twee dienstboden wisten te vertellen. Harmen had gemeend, in den nacht gaf zulk een affaire minder opschudding; in zulk een groot dorp kon men nooit weten, wat het gemeen — de Wedman werd door den omgang met heele en halve edelen, ook al aan die adellijke termen gewoon — in ’t schild voerde, en daarom had hij dien dommen hoop er maar liever niet bij.

Medelijden en deelneming verwekten de gevangenen echter over het algemeen weinig. Dank zij de overdreven geruchten, die door den Wedman, ds. Bijler en andere gediensstige trawanten van de Mepsche waren in omloop gebracht, waande men de halve wereld besmet en was ieders meening, dat het kwaad met alle gestrengheid moest worden gestraft. Gelijk wij nog heden ten dage de opmerking maken, dat hij, op wien eenmaal door de justitie de hand is gelegd, slechts zelden door de publieke opinie in bescherming wordt genomen, zoo zal dit in dien tijd, toen het rechtersambt een grootere macht was toegekend, wel nog erger zijn geweest. Men was gewoon elk vergriep reeds met de uiterste hardvochtigheid te straffen. Wie ijs niet reeds bij het herlezen onzer oude landrechten? En als men dan bedenkt, dat het recht werd bedijnd door de recht-hebbenden, waarbij naar geschiktheid niet kon worden gevraagd; dat de vele rechters dier kleine jurisdictiën, in welke de Ommelanden waren verdeeld, in crimineele zaken konden vonnissen in hoogste instantie en de boeten en gerechtskosten ten hunnen

voordeele kwamen, dan kan men eenigszins afleiden, tot welke buitensporigheden zulk eene inrichting komen kon. Maar dat die macht wel dikwijls werd misbruikt, daaraan dacht men toen weinig; zelfs dat die veelal domme rechters konden dwalen, kwam bij het volk niet op; voor de securiteit had men immers het gebruik van de pijnbank.

Toch kwamen er reeds spoedig allerhande geruchten omtrent de ijselijke behandeling der gevangenen in omloop. De Mepsche had niet zoovele manschappen ter assistentie van den kommandant kunnen bekomen, als hij vermeende noodig te hebben. Om in dit gebrek te voorzien, werden uit de omliggende dorpen dagelijks een aantal wakers geprest, om met de soldaten de wacht te houden. Wel was er bepaald verboden, dat iemand dier wakers met de gevangenen mocht spreken, maar dit gebod kon niet zoo streng worden gehandhaafd, of het was spoedig algemeen bekend, dat reeds op Hemelvaartsdag sommigen dier ongelukkigen hadden verklaard, op onmenschelijke wijze te zijn gepijnigd, wat hun gekneusd lichaam volkomen had bevestigd. Weder anderen achtten die vertelsels echter zeer overdreven, waartoe de wakers zelve zeker wel de meeste aanleiding gaven, wijl zij uit vrees voor de Mepsche nooit openlijk voor de waarheid durfden uitkomen. Aan de pijnbank was het publiek gewoon, hoe zouden, dus redeneerde men, zonder dit middel de schuldigen tot bekentenis worden gebracht; niemand zou zich toch vrijwillig als schuldig willen opgeven. Dat de wreede rechter door die bij de wet geoorloofde martelingen onschuldigen deed aanklagen en bekentenis afperste, zoo doortrapt gemeen kon men zeker niemand en wel het minst eenen rechter denken.

Tot die enkelen, die beter met de zaak op de hoogte waren, behoorde de rekenmeester Bennema. Hij kende de Mepsche te goed. Door berichten van Sicco vermoedde hij reeds spoedig den misdadigen toeleg en stelde dus alles in het werk om de beulen in hun boos opzet te stuiten. Sicco stond met den soldaat Jan de Raaf op vertrouwelijken voet, en van dezen wist hij welke schandalen er dagelijks op die weerlooze slachtoffers werden gepleegd. Die verhalen waren te ijselijk om door de vrouw en kinderen van Pot te worden gehoord, maar den Rekenmeester gaf hij in stilte van alles bericht, overtuigd als de kloeke schipper zich hield, dat deze de eenige was, die iets ter verlossing der ongelukkigen kon en durfde ondernemen.

Eene ongesteldheid had sedert eenigen tijd den Rekenmeester in zijne menschlievende werkzaamheden verhinderd. Reeds verscheidene brieven had hij over deze zaak naar de hoofdmannenkamer te Groningen gericht, doch zonder ander gevolg dan een afwijzend antwoord, waarbij den adressant werd te kennen gegeven, dat het niet tot de competentie der kamer behoorde,

als hebbende deze slechts toe te zien op den ijver van den rechter en de toepassing van het recht. De rekenmeester gevoelde, dat om dit nauwgezet collegie tot tusschenkomst te bewegen, de invloed van hooger geplaatste personen noodig was. Hij had dus niet verzuimd, den heer van Hanckema met een en ander in kennis te stellen, maar deze had het niet der moeite waardig geacht, hem hierop te antwoorden. Thans waren Sicco's berichten echter van dien aard, dat ieder uitstel noodlottig kon zijn; hij wilde dus zelf met den kortzichtigen adellijke spreken, hem zoo mogelijk wakker schudden en wijzen op het zwaard, dat ook boven zijn hoofd was opgehangen.

Heer Maurits Clant van Hanckema was rijk en trotsch, doch tevens eerlijk en rechtvaardig. Als oudste zoon erfde en bezat hij de adellijke titels en rechten, en ofschoon getruwd, bewoonde hij gezamenlijk met broeder en zuster den vaderlijken burch te Zuidhorn. Te vergeefs had de Mepsche getracht naar het bezit der aanzienlijke jonkvrouw; ze had hem afgewezen. Toen later Clant huwde met een nicht van de Mepsche en deze als oom, misschien wel uit weerwraak, dit huwelijk uit alle macht had tegengewerkt, was de buitendien reeds slechte verstandhouding in onverzoenlijken haat overgeslagen. Bennema was met die bijzonderheden te wel bekend, dan dat de schrandere man niet dikwijls van die verdeeldheid tusschen de beide machtige heerschappen wist partij te trekken. Clant trok met den rekenmeester aan hetzelfde lijntje, ofschoon dit somwijlen een grootere toenadering veroorzaakte, dan anders wel met de hooghartige begrippen van den edelman overeen kwam.

„Wat is uwe boodschap, Rekenmeester?” vroeg deze, toen de eerste eindelijk na een poosje wachtens tot hem was toegelaten.

„Die is van het uiterste gewicht heer Clant, ze betreft het rechtsgeding van de gevangenen te Faan”.

„Alweer die fatale historie. Ik herinner mij daarover van u een schrijven ontvangen te hebben, maar die zaak gaat mij immers niet aan”.

„Misschien meer dan uwe edelheid wel kan denken”.

„Wel, wat praat je toch. Ik heb er immers niets mee te maken. Dat zaakje gun ik mijn lieven oom van harte. Als rechter voor die Sodomia is hij dunkt mij uitstekend geschikt”.

„Geloof gij dan waarlijk heer Clant, dat daarin op eene rechtvaardige wijze wordt gehandeld?”

„Dat weet ik juist niet. Misschien wel ietwat gestreng; welnu dat heb ik niet op mijne verantwoording, daar heeft immers de hoofdmannenkamer voor toe te zien. Zooals ik u gezegd heb, het interesseert mij weinig, en ik heb bovendien een

gruwelijken afschuw van die kerels".

"Van die zonde, meent gij", verbeterde de Rekenmeester. "Indien zij bestaat, dit zouden wij bovendien nog wel eerst mogen vragen".

"Indien zij bestaat? Wel wat een pedante vraag. Waarom zou het Ommelander landrecht dit kwaad dan met zulke zware straffen bedreigen?"

"Neemt gij dit aan als bewijs? Dan zoudt ge op dien grond ook aan heksen en tovenaars gelooven, die volgens datzelfde landrecht, zooals u bekend is, tot pulver moeten worden verbrand. Dat kan iemand geen ernst zijn, die zoo openlijk zijne instemming met het streven en de werken van een Balthazar Bekker heeft betuigd".

"Dat is geheel iets anders. 't Een is bijgeloof en 't ander werkelijkheid, waarvan wij in elk geval 't laatste zien bevestigd in deze jurisdictie".

"In deze jurisdictie, in Zuidhorn mag men wel haast zeggen, met eenen de Mepsche als rechter, juist. Voor dien tijd sedert menschenheugenis nimmer; en buiten hem en zijn rechtsgebied in de Ommelanden nergens. Dat is toch wel vreemd, mij dunkt veeleer een bewijs voor mijne bewering, als voor de uwe, heer Clant".

"Doch laat ons thans daarover niet verder redeneeren, de tijd is ons te kostbaar. Indien gij wist hoe het te Faan toeging en met wat smachtend verlangen die ongelukkigen naar eene tusschenkomst van de hoofdmannenkamer of hulp van den heer van Hanckema uitzien, gij zoudt anders spreken, daarvan houd ik mij vast overtuigd".

"Gij wordt scherp, heer Rekenmeester-Provinciaal", zeide de andere met een spottend lachje; "hebt gij nog meer omtrent dat punt mede te deelen, anders zullen wij daarvan afstappen".

"Ja, veel meer", antwoordde Bennema plechtig; "en wel iets dat u den blinddoek van de oogen zal doen vallen heer Clant, indien gij slechts de goedheid wilt hebben mij aan te hooren".

Geraakt stond de laatste bij deze woorden uit zijnen armstoel op, niet wetende, of hij het voor zijne adellijke waardigheid wel langer kon gedoogen, door iemand uit lageren stand aldus te worden aangesproken.

Bedaard zag de Rekenmeester dit aan. Hij was zich te wel bewust, het in zijne macht te hebben, den trotschen edelman zachter te stemmen. Juist kwam Ada, de zuster van Clant, binnen.

"Gij weer eens hier Rekenmeester, dat verheugt mij", sprak zij vroolijk. "Maar wat ziet ge bleek", liet zij er onmiddellijk op volgen, "ge zijt toch wel, hoop ik?"

"Dank voor uwe belangstelling jonkvrouw, ik ben ziek geweest,

doch thans weer beter, en heden voor het eerst weder uit".

"En ge hebt nog niet eens een stoel. Foei broeder", wendde zij zich vriendelijk verwijtend tot deze, terwijl zij zich haastte, zijne tekortkoming goed te maken; "dat was zeer onattent van u, den Rekenmeester zal het staan moeilijk zijn gevallen".

"Ik dacht dat hij een staande boodschap had", mompelde deze. "Wij waren juist in gesprek toen gij ons kwaamt storen".

"O, dan zal ik mij voor eenige oogenblikken verwijderen. Politiek deugt niet voor vrouwenooren", voegde zij er al schertsende aan toe.

"Wat dat betreft moogt gij wel blijven, jonkvrouw", sprak Bennema ernstig; "t is thans geen politiek, wat wij te verhandelen hebben; de mededeelingen, die ik uwen geachten broeder wenschte te doen, zijn van anderen aard en ook uwe belangstelling overwaardig".

Was Bennema een gewone boer geweest, Clant zou hem reeds lang de deur hebben gewezen. Hoezeer inwendig over dit vrijmoedig optreden gebelgd, wees echter diens waardige, gebiedende houding elk verwijt, dat bij hem opkwam, terug. "Mag ik u verzoeken, voort te gaan?" zeide hij op trotschen, doch eenigzins onrustigen toon.

"Gaarne, heer Clant. Maar vooraf nog eene vraag. Weet gij hoe de Mepsche het heeft aangelegd, om zoovele personen in hechtenis te krijgen?"

"Neen".

"Doordien hij de gevangenen met de afgrijselijkste martelingen dwong, weder anderen aan te klagen, waarvan hij hun echter eerst de namen heeft voorgehouden".

"Hoe weet gij dat?"

"Ik heb beloofd den naam van mijn berichtgever aan niemand te zullen openbaren, maar voor zijne betrouwbaarheid durf ik instaan. Men heeft mij bovendien twee briefjes in handen weten te spelen van Mindelt Jans Rol. De eene aan mij behelst onder anderen dit: (1) „Och mijn lieve rekenmeester, gij zult zeker wel begrijpen, dat alles wat ik beleden heb, alleen door zware slagen is geschied, maar ik heb mijn leven zulke afgrijselijkheden niet gezien, net zoo min als gij rekenmeester, en laat uw pastoor het ook eens lezen, dan kan dominé ook zien, hoe het hier toegaat".

"Doch lees zelf mijnheer, hier is het andere briefje, dat ongelijks in stilte geschreven en verzonden werd en aan de hoofdmannenkamer is gericht".

Dit papiertje was van den volgenden inhoud: (2) Zeer waardeeren, al wat ik bekend heb is met slagen geschied, ik wou graag,

(1) en (2) Copy.

dat gij kondet krijgen, dat wij zelve voor de heeren kwamen, en dat zij zelve onderzochten, hoe wij hier mishandeld zijn; ik ben van twee bijsjagers en den Wedman geslagen, en Froom heeft mij ook nog een slag gegeven, hij wou ook nog den degen trekken, maar dat heeft hij op mijn smeken gelaten, hij spreekt als de duivel en al wat vreeselijk is, moet ik zeggen. Zoo is het mij gegaan, want ik ben even onschuldig als een van u heeren. O! help ons toch, anders zijn wij verloren".

Toen ook Ada die bewijsstukken had gelezen, reikte Clant ze weder zwiigend aan Bennema over. Hij gevoelde zijn ongelijk, doch was te hooghartig dit te bekennen.

"Ik geloof niet", vervolgde Bennema, "dat er één schuldige onder de gevangenen zijn zal, en toch zijn allen reeds zoozeer gepijnigd, dat slechts weinigen hunne onschuld vermochten staande te houden. Onder die weinigen zijn Jan Pot en Sicco Arends, en aan dezen voegde de Mepsche bij hunne loslating toe, dat zoodra hun afgebeuld lichaam weer geheeld zoude zijn, de pijnigingen zoolang zouden worden voorigezet, tot zij sterven of bekennen moesten. (1)

"Groote God!" riep Ada, "zou dat alles de waarheid wezen?"

"Afgrijselijk, ik kan het haast niet gelooven", meende haar broeder. "En waarom?"

"Aan de waarheid valt niet te twijfelen, freule. Toch is er niemand, die zulks gelooven wil, eenvoudig, omdat niemand zich zulk een duivelachtig wezen denken kan. Waarom? Hebt gij dan niet opgemerkt heer Clant, dat de beschuldigten louter personen zijn op wie hij gebeten was, of die min of meer vermogend waren? Er zijn daaronder althans negen landdags-comparanten, die bij de vorige verkiezing op u en niet op hem hebben gestemd".

"Ja", bedacht zich deze, althans voor zoover ik ze ken, is daar wel iets van aan. Toch vat ik zijn plan daarom nog niet".

"Als de beschuldigde bekend en twee getuigen dit bevestigen, kan Sodomia worden gestraft met den dood en verbeurdverklaring van goederen".

"Ik begrijp u", stemde Ada toe, "slechts wraak en geldzucht, welk een monster!"

"Maar de Mepsche kan toch niet alles doen wat hij wil. Hij moet zich gedragen, zooals het Ommelander landrecht dit voorschrijft", bracht Clant in.

"Dat is wel waar. Maar dat landrecht is zoo beknopt en onvolledig; het veronderstelt eerlijke en rechtschapen rechters, en laat daarom veel aan hun eigen oordeel over, wat in vele gevallen heilzaam, in enkele echter rampzalig kan worden, indien

zulk eene uitgebreide macht, zooals in deze jurisdictie berust bij iemand, die niet schroomt daarvan misbruik te maken".

"Dat neemt niet weg, de Mepsche kan niet alleen vonnissen. Het landrecht schrijft immers gebiedend voor, dat de rechter zich in zware gevallen door een mederechter moet laten adsteeren".

"Zeker, en daaraan heeft hij voldaan. Zijne bevoegdheid zal hij wel niet te buiten gaan, want bekwaamheid kan men hem geenszins ontzeggen, doch dit maakt hem des te gevaarlijker. Gij kent grietman Alting, heer Clant, die ambtshalve als mederechter moest optreden; gij weet hoe deze in al zijne betrekkingen van de Mepsche afhankelijk is, en van wien dus niet verwacht kan worden, dat hij den opperrechter zal weerstaan".

"Aangenomen dat dit waar is, wil het er bij mij nog niet in, zulk een misdadigen toelag te mogen veronderstellen. Naar ik hoor, heeft de Mepsche zelfs vier raden-adviseurs aangesteld, die al de processtukken hebben onderzocht en in orde bevonden".

"Eene schijnvertooning, om de hoofdmannenkamer buiten het spel te houden, anders niet. Zoowel de gevangenen als hunne nabestaanden hebben immers herhaaldelijk aan de hoofdmannenkamer en de staten verzocht, door andere rechters te mogen worden geoordeeld. Als het de Mepsche werkelijk ernst was onpartijdig recht te willen doen, waarom behoudt hij dan trots dit alles zich de uitspraak zelve voor, waarom dan alleen rechtadvisanten en rechtadviseurs, die geene macht hebben, iets tegen zijnen wil te veranderen? En dan nog kiest hij die personen zelf, 't zijn zijne vrienden, en daarom hebben dan ook professor Rotgers, taalman Reichle en doctor Alberthoma zich vergenoegd met de stukken in te zien, die wel conform geweest zullen zijn; dit was te verwachten. Slechts docter Froom heeft somwijlen op verzoek van de Mepsche aan de beraadslagingen en verhooren deelgenomen. Maar wie is die Froom? Een lichtzinnig advocaat, wien 't haast om het even is als hij slechts geld verdient, en die zich op alle bedenkingen verontschuldigt met te zeggen dat hij wel adviseert, doch niet de verantwoording behoeft te dragen. Het is een gewillige handlanger van de Mepsche; iemand met een laag karakter, anders zou hij zich niet zoozeer vergeten met zelve de gevangenen te slaan, zooals uit het briefje van Rol is gebleken".

Clant zweeg; hij wist tegen het heldere doorzicht van den rekenmeester niets in te brengen. Deze was echter niet uitgesproken en vervolgde alzoo:

"Ik ben overtuigd, dat noch Alting, noch Froom de ware gedracht van het proces begrijpen, en niet vermoeden, dat al te menschen ter dood zullen worden veroordeeld".

"Wat zegt gij Rekenmeester?" vroeg Clant huiverend.

(1) Historisch.

„Dat als niet spoedig hulp tusschenbeide komt, al de beschuldigten na onmenselijke mishandelingen zullen worden ter dood gebracht”.

Somber zwiijgend staarde Clant voor zich uit, zonder iets te kunnen inbrengen. Ada was echter ontroerd opgestaan en haren broeder bij de hand nemende, sprak zij hartstochtelijk: „Dan helpen Maurits, spoedig, dadelijk, eer het te laat is”.

Ik vrees jonkvrouw, dat het wel reeds te laat zal zijn, dat onze invloed te kort schiet, maar wij kunnen maatregelen nemen voor de toekomst. Ik heb niet ten einde verteld. Nog dagelijks worden de gevangenen tot nieuwe aanklachten gedwongen”.

„Is het dan nog niet genoeg?” vroeg Clant somber.

„Neen heer, inzonderheid twee personen wenscht hij nog in zijne macht te hebben”.

„Wie zijn dat”, hernam de andere met kennelijke onrust.

„De een ben ik, en de andere zijt gij, heer Clant”.

De freule gaf een gil, en de huisheer sprong uit zijn armstoel op als had hem een adder gebeten.

„Ik”, riep hij uit, „dat is niet mogelijk. Zoover zullen de brutaliteit en laagheid van dien ellendeling toch wel niet gaan”.

„De Mepsche is rechter; hij heeft zoowel macht over den heer van Hanckema als over den gemeenen arbeidsman”.

„Hij zal het niet durven doen. Ik kan het niet gelooven”.

„Het is de waarheid”, sprak de rekenmeester overtuigend; „zelfs weet ik door wien de Mepsche u en mij heeft doen beschuldigen”.

„Wie was dat?”

„Asing Immes!”

„Asing Immes? Niet mogelijk Bennema, een braaf man, die mij altoos genegen was, nog wel een vriend van u, naar ik meen. Uw zoon zal immers, naar men zegt, met zijne dochter gaan trouwen”.

Ja, doch het is juist om die goede verstandhouding, dat men hem zoolang heeft gefolterd, tot hij eindelijk onmachtig zijne beste vrienden van Sodomia moest aanklagen. Hij is de eenige niet. Jan Pot, die alles aan Immes te danken heeft en dezen daarom vereert als een heilige, is reeds twee keer gepijnigd, omdat hij weigerde dien te beschuldigen. (1) Gij kent de Mepsche niet genoeg. Er woont een helsche, duivelachtige geest in dien man, zoo als een ander menschenkind zich dat niet kan voorstellen”.

Ada staarde sprakeloos van angst en ontroering haren broeder aan. Ook diens gelaat was bleek geworden; groote zweetdruppels parelden op zijn voorhoofd. Toch was hij de eerste,

(1) Historisch.

die het ingetreden stilzwijgen afbrak, en, zich tot Bennema wendende, die vermoeid doch kalm tegenover hem zat, vroeg hij met nadruk: „Kan ik u in alles vertrouwen, Rekenmeester?”

„Heb ik den heer van Hanckema dan ooit in dat opzicht beschaamd?” antwoordde de ander bedaard.

„Neen”, stotterde de eerste, getroffen door deze welverdiende terechtwijzing: „dat was ook niet mijne bedoeling, ik meende uwen berichtgever”.

„Ik stel op hem mijn volle vertrouwen; doch hoe ook, het zou gevaarlijk kunnen worden met den tijd te willen nemen dit te onderzoeken. Er moet gehandeld worden, heer Clant”.

„Juist Bennema”, viel Ada in, die eindelijk haar spraakvermogen had terug bekomen. „Broeder, gij moet dit met den Rekenmeester overleggen”.

„Mijne zuster heeft gelijk. Heer Rekenmeester, gij hebt de zaak beter beschouwd dan ik, wat moeten wij doen?” sprak Clant op vrijwat vriendelijker toon dan bij den aanvang van het gesprek.

„In elk geval moeten wij nog heden avond vertrekken; we zijn hier niet veilig, en kunnen evenmin iets voor de gevangenen doen. Misschien is de Mepsche van plan ons nog dezen nacht te laten arresteren”.

„En waar dan heen?” vroeg de andere angstig. Bennema! vriend, redder, help mij, ik verlaat mij op u”.

„Nu, nu, edele heer, wees niet al te bevreesd. De Mepsche mag ons kunnen arresteren, maar als zijn erkende en openbare tegenstanders volgens het Ommelanders landrecht niet vonnissen. U in geen geval, als behoorende tot zijne familie. Wat mij aangaat, ik heb nog bovendien voor de securiteit het burgerrecht te Groningen aangevraagd. Binnen de poort, in de onmiddellijke nabijheid der hoofdmannenkamer zijn wij voldoende beschermd”.

„Ik zal dadelijk laten inspannen; wij kunnen dan samen rijden”.

„Heel goed, ik zal Allart met den wagen terugzenden. Wij hebben dan tijd om af te spreken wat ons verder te doen staat. In de eerste plaats moeten de leden der hoofdmannenkamer mondeling worden ingelicht. Voor het overige moeten wij steun zoeken, waar wij die vinden kunnen. Ik ben bekend geworden met dr. Venhuizen, en de heer van Swinderen is, meen ik, een vriend van u. Heer Lewe van Aduard zal onze pogingen ingelijks willen steunen, want de Mepsche heeft hem reeds aangeklaagd, omdat hij weigerde verlof en adssistentie te verleen en om in zijne jurisdictie de beschuldigten op te sporen en gevangen te nemen. Als zulke waardige mannen onze pogingen ondersteunen, twijfel ik niet of de hoofdmannenkamer zal allicht iets kunnen vinden, waarop zij kan tusschenbeide komen”.

„Heb dank, Bennema, heb dank, ja zoo moet het zijn. Mijn broeder is aan u misschien zijn leven verschuldigd; hij zal het nooit kunnen vergelden”, snikte Ada getroffen.

Ook de trots van den rijken edelman was geknakt. Bewogen en beschaamd reikte hij den Rekenmeester de hand. Ja, gij hebt mij uit de klauwen van mijnen doodvijand gered, en in weerwil daarvan heb ik u eerst niet zeer vriendelijk bejegend. Vergeef mij, het zal niet weer geheuren. Ik zal uwen raad volgen en helpen zooveel ik kan”.

„Och, dat was een misverstand, 't welk zoo kwaad niet was gemeend”.

Bennema was te edelmoedig om zijne overwinning aan den ander te doen gevoelen. Toen hij door den huisknecht op Ada's bevel de tafel zag dekken, haastte hij zich te zeggen: „Dat is uitmuntend freule, ik heb waarlijk reeds weder honger. Dat komt zeker, omdat ik ziek was, en thans weer aan de betehand hen”.

Clant zette zelf aan zijnen helper een glas wijn voor met de woorden: „Drink hiervan een paar glazen, Rekenmeester; deze wijn is zacht en versterkend; hij zal u goed doen”.

„Onder het eten vroeg Ada nog naar de dochter van Asing Immes. Ze had reeds dikwijls aan het ongelukkige meisje gedacht. Altijd zoo vroolijk en lief, ze had haar in den slottuin wel dikwijls kunnen hooren zingen.

„Zij is thans met hare moeder bij haren oom te Huizinghe in Hunsingo, waar ook mijn zoon verblijf houdt. Ik durfde de kinderen bij mijn vertrek hier niet achterlaten, want niets is eigenlijk voor de wraakzucht van eenen de Mepsche veilig”.

„Gij hebt daaraan welgedaan”, antwoordde Ada, „hoe verheugt het mij, dat broeder Evert en de vrouw van Maurits juist te Groningen zijn. Gij moet Evert dadelijk opzoeken Maurits, en zeggen dat hij vooral niet te huis komt”.

„'t Is best mogelijk, dat hij al reeds op de tehuisreis is en wij hem misrijden. In dat geval moet hij nog dezen nacht terugkeeren”, zeide Clant, opstaande om zich voor de reis gereed te maken.

Eenige oogenblikken later rolde de wagen over de hobbelige straatsteenen van Zuidhorn den weg naar Groningen op. De voorname heer van Hanckema achtte het thans niet meer beneden zich, naast een boer in het adellijke rijtuig te zitten, maar gunde hem zelfs de eereplaats aan zijn rechterhand.

Bennema had goed geraden. Nog denzelfden avond kwam Harmen Wedman met de bijsjagers te Noordhorn om den Rekenmeester te halen; deze was echter, zooals hem door de huisgenooten werd gezegd, naar Groningen gegaan. De Mepsche was woedend. Dadelijk zond hij hen terug, gesterkt door

eenige soldaten, om den heer van Hanckema te vatten, maar zij vonden ook dezen juist vertrokken. Clants vermoeden, dat zijn broeder zou terugkeeren, werd ongelukkiger wijze bewaarheid. Bij de inmiddels ingetreden duisternis werd hij overvallen en gegrepen. Om niet voor de tweede keer zonder vangst terug te komen, voerde Harmen dezen mede, als 't niet goed was, had hij zich vergist, en kon zijn heer hem wel weder laten loopen; een heer van Hanckema was het, en wie van beide was hem niet gezegd.

De freule vertrok insgelijks dienzelfden nacht naar Groningen, en de Mepsche was zeer goed over Harmen tevreden. Dat de zaak verraden werd, daaraan dacht hij gelukkig niet. „Wacht maar”, grijnsde hij bij zich zelve, „gij zult zeker hulp zoeken bij de hoofdmannenkamer, doch ik heb mijne maatregelen genomen. Die heeren blijven buiten het spel, dat verzeker ik u. 'k Heb niet tevergeefs een mederechter en vier adviseurs aangesteld; op den gang van zaken zullen de rechters hoofdmannen dus zoo weinig aanmerking kunnen maken als op mijn ijver. De hooge heeren zijn machteloos, want de rechtspraak behoort in eerste en hoogste instantie aan mij, en 'k heb daarbij geene rekening te houden dan met het landrecht en mijn geweten, en 't laatste geeft mij waarachtig ruimte genoeg. Ten bewijze dat ik dit groot achtbaar college niet vrees, zal ik u, Rekenmeester, in de stad doen inpakken”.

IV.

EENE NACHTWAKE.

„Order van heeren richters van Oosterdeel-Langewold aan Sicco Willems, om van heden avond af vierentwintig uren bij de gevangenen van Faan te komen waken;” zoo luidde een paar weken na het voorgevallene met spottende deftigheid de toespraak van Pieter Nannes tot den ons welbekenden schippersgezel. Al zijne huisgenooten waren afwezig en hij was juist met zijn vriend Cornelis Bousekool, die hem eens was komen opzoeken, over de Faansche historie in druk gesprek. Deze had reeds als waker dienst gedaan en vertelde welke vreeselijke dingen hij daar had bijgewoond. Den kloeken jongeling begon de moed tot vrijpraak der beschuldigten eindelijk te ontzinken. De wreede rechter schroomde niemand naar het scheen, niet alleen den jongen heer van Hanckema had hij durven arresteren, maar den Rekenmeester zelfs uit Groningen laten oplichten en naar Faan doen sleepen. Vooral met de gevangenneming van den laatsten was naar Sicco's meening de kans gedaald; alleen Jacobus Bennema was door zijn onvermoelde werkzaamheid en doorzicht in staat om, door zijnen invloed op andere grootmachtige heeren, hulp voor de ongelukkigen te kunnen aanbrengen.

Sicco ontstelde bij het hooren van de boodschap, die hem daar zoo even was gebracht. Zijn gelaat werd bleek, en haastig wendde hij zich ter zijde, ten einde zoo mogelijk zijne ontroering voor den bijsjager te verbergen. Cornelis, die zulks bemerkte, begon daarom dadelijk:

„Warm Piet, hé, het zweet straalt je bijlangs het gezicht”. „Of het”, bijgde deze, „voor een lediglooper haast niet uit te houden, en wie als ik alle dagen moet loopen en sjouwen, die zou er waarachtig aan kunnen crepeeren”.

„Ja, het loopen valt dan niet gemakkelijk, dat stem ik u toe”.

„Ik heb tenminste dorst als een hond, dat kan ik je zeggen”.

„Daar is wel raad voor”, viel Sicco nu in, die zijne kalmte had teruggekregen, en met deze woorden den tinnen bierkroes ter hand nam, om Piet een groot mengsel daarvan in te schenken.

Met dikke teugen slurpte de verhitte boodschapper het bierglas ledig, dat door Sicco dadelijk weder gevuld werd.

„'t Smaakt je nog al”, zeide Cornelis, toen ook deze halve kroes weder zijnen voorganger gevolgd was.

„Heerlijk”, snakte de ander; „ik zou nog wel meer lusten, doch het is mij te verkoelend, zoo veel in eens”.

„Gij hebt gelijk, een glas brandewijn zou je thans beter passen”.

Nauwelijks had Sicco dit gehoord, of hij haastte zich eene flesch met het genoemde vocht te brengen en een roemer daar-nevens te plaatsen. Hij wist, Pieter Nannes was verslaafd aan den drank en begreep dat Cornelis daarvan partij wilde trekken.

„Wanneer moet ik present wezen?” vroeg hij inmiddels.

„Tegen zes uur, we hebben tijd genoeg, ik ga met u terug”, antwoordde de bijsjager zoo vriendelijk mogelijk; „ge behoeft u dus volstrekt niet te haasten”.

„Kom, dan ga ik eerst nog eenige bezigheden verrichten en mij verkleeden, als gij dan zoo goed wilt zijn”, vervolgde Sicco met een veelbetekenden blik, „u zelve en Pieter Nannes in mijne afwezigheid te bedienen”.

„Ga gerust je gang, we zullen net doen of we tehuis waren”, antwoordde deze luchtig, het glas, dat hij zelve slechts even met de lippen aanraakte, aan den ander reikende, die gretig hiervan een ferm kap afdam. Sicco verliet het vertrek en hoorde weldra aan het drukke gesprek, dat de tong van den bijsjager al rapper en guller werd.

„Vervloekt”, zeide deze na een poos, 't is in dit brandende zomerweder haast niet om uit te houden, daags sjouwen en des nachts waken, ik wou wel, dat die verwenschte zaak maar aan een eind kwam”.

„Hoe gaat het tegenwoordig met de gevangenen?” vroeg Cornelis op schijnbaar onverschilligen toon.

„Och zij bekennen eindelijk haast op de rij af”, was het antwoord.

„Maar hoe is het toch mogelijk”, herhaalde de andere, dat die menschen dat alles kunnen bekennen”.

„O”, grijnsde Piet, „wij kunnen het er wel uitkrijgen, wij slaan ze zoolang tot ze wel moeten, dat de duivels hun, zooals men dat bij ons noemt, toe de beide einden uitvliegen. (1) Herroepen zij later, dan gaat het weer van voren af aan”.

„En kunnen zij dit doorstaan?”

„Ja en neen. Er komt nu en dan een heelmeeester om de ergsten weer wat te genezen en de scherprechter is er ook al geweest, om toe te zien, zooals het heet, en op sommige wonden verband te leggen”. (2)

„Ik meende dat met de pijnbank geen wonden werden gemaakt”.

„Nu ja, dat behoort althans zoo te zijn, maar de pijnbank gebruiken we weinig, dat is te veel omslag voor zulk een

(1) Eigen woorden.

(2) Historisch.

aantal. De lange Hilbrand werkt even goed".

"De lange Hilbrand, wat is dat?"

"Och, zoo noemen ze te Faan een eiken telg, (1) die ik dit voorjaar in Hilbrands bosch heb gesneden. Ik verzeker je, dat Jan Pot er een wand mee gehad heeft. 't Was echter al weer te vergeefs, de kerel bleef stom als een visch. Hij is nu dezen nacht door Harmen Wedman en Jan Engelberts naar Groningen op de Stadsgeweldige getransporteerd, waar men, volgens Froon, voldoende hulpmiddelen heeft, om den koppigsten zondaar tot bekentenis te dwingen".

Sicco hoorde alles en luisterde met klimmende aandacht. In dat moordhol zou hij vierentwintig uren moeten doorbrengen. Hij trad weder binnen, want het gesprek was hem te belangrijk, om ook maar één woord te laten ontglippen. Na met eenen dronk de beide anderen bescheid te hebben gedaan, werd het afgebroken discours door hem weer opgevat met de vraag:

"Hoeveel gevangenen zijn er tegenwoordig?"

"Thans weer twee en twintig.

"Twee en twintig", verwonderde zich Cornelis; "toen ik onlangs bij u mede de wacht moest houden, was er reeds hetzelfde getal en ik meende, dat na dien tijd de jongste heer van Hanckema en den Rekenmeester er nog bij waren gekomen?"

"Ja, dat is ook wel zoo", meesmulde Piet, die wel gevoelde dat hij zich hier wat te veel had blootgegeven, "die beiden hebben we beet gehad, maar ze zijn er niet meer".

"Beet gehad, en nu niet meer, dat begrijp ik niet. Waar zijn ze dan?" vroeg Sicco levendig.

"Ik mag eigenlijk alles niet zeggen, maar gij zijt beiden een paar flinke, roiale jongens en verklapt me zeker niet. Dezen morgen kwam een wagen uit de stad, waarin drie dienders, welke aan heer Mepsche een groot papier met dikke zegels overhandigden. Hoe bleek werd hij onder het lezen, ha, ha, ha! Wat er verder voorviel, weet ik niet, maar toen zij vertrokken, voerden zij den Rekenmeester en jonker Clant met zich mede".

Een straal van hoop kwam bij Sicco op. De rekenmeester was dan niet meer in zijne macht. Wilde heer Mepsche hen loslaten?" wendde hij zich weer vragend tot Piet.

"Eerst niet, maar 't scheen wel, dat hij moest".

"Waren zij reeds verhoord?"

"Ja, maar toch niet op dezelfde wijze als de anderen. Grietman Alting maakte bezwaren; welke, weet ik niet, maar wel heb ik hem met mijnheer over een en ander hooren twisten. Ik geloof, er zal met die beide arrestaties iets niet in den haak geweest zijn. De overigen kregen het er van daar niet beter

(1) Historisch.

om, want de rechter was letterlijk razend van spijt".

Gaandeweg werd de bijsjager vertrouwelijker. Hij vertelde maar door en somde bijzonderheden op, die dikwijls zijnen hoorders eene huivering door de leden joeg. In gewonen toestand zou hij zich wel hebben gewacht met zoo iets te zeggen. Thans dacht hij aan uur, noch tijd, waaraan hij echter door Sicco werd herinnerd met de woorden: Als wij ons geene straf op den hals willen halen, moeten wij gaan.

Cornelis zal wel hier willen blijven, om mijne ouders te berichten, waar ik gebleven ben".

Deze beloofde dit. Piet rees op en volgde met waggelende schreden zijnen voorganger, doch was lang niet uitgepraat.

"Verduiveld, zoo goed wordt een bijsjager slechts zelden onthaald", begon hij weer. 't Zijn anders altoos zure gezichten, al wat je ziet. De ouden laten ons zooveel mogelijk het rugpand zien en de kinderen kruipen huilende weg, als wij er aankomen. Voor den beul en zijn knecht is 't niet erger".

"Je hebt ook een akelig ambt, Piet".

"Ja, daar is wel iets van aan. Heerenknecht is een goed baantje, maar nu ik er bijsjager bij geworden ben, ik geloof waarachtig, dat ik nog afschuw zal krijgen van mij zelve".

"Dat is althans een teeken, dat alle gevoel er nog niet uit is".

"Wel mogelijk. Ik troost er mij mede, dat Harmen en Jan nog veel slechter zijn dan ik".

"'t Kan zijn. Evenwel is dit een zwakke verschooning".

"Ja, ik denk, gebeuren doet het toch, al was ik er niet, dan vervulde een ander mijne plaats en die was misschien niet beter".

"Dat neemt niet weg, jij doet het toch".

"Natuurlijk, ik volvoer de orders, die men mij gelast; wie de orders geeft, krijgt het op zijne verantwoording".

"Elk zijn begrip. Ik zou het niet kunnen doen".

"Meent gij dan, Sicco, dat dit den deugniet kenmerkt? Neen, mijn jongen, dat weet ik beter. De grootste schelmen laten het kwaad door een ander verrichten. Om daarin ondervinding op te doen, heb ik reeds jaren een goeden dienst. En dan willen die gedochten soms ook nog vroom wezen ook. Daar heb je dien pastoor Bijler, ha, ha, ha! dat is nu nog eerst een lievertje. Bovendien, ik sla er niet op voor mijn plezier, zoo als mijn kameraad, en maak het ook niet erger dan mij gelast wordt. Gisteren nog bij het verhoor van Jan Jacobs greep Harmen mij de stok uit de hand en zei dat hij 't wel beter kon". (1)

"Spreekt Jan Engelberts wel eens over mij?" vroeg Sicco na eenig zwijgen.

"Meer dan u goed is en niet vriendschappelijk, wat ik je zeg.

(1) Historisch.

Indien hij u een kool kan stoven, zal hij 't niet laten. 't Is æu waar duivelskind, maar als hij wat voor heeft, zal ik u waar-schuwen".

"Zoo, zoo, heeft Jan Engelberts het aldus opgenomen. Nu zijne vuisten vrees ik niet".

"Dat geloof ik. Neen, daar hebt ge geen gevaar meer van te duchten. Doch wat ik je zeggen wil, Sicco", vervolgde hij, „herneem weer je opgeruimd karakter en matrozenpraatjes, uwe nachtwake zou anders op gevangenschap kunnen uitloopen".

Onder zulke gesprekken waren zij den vreeselijken burcht genaderd. Piet ging zijnen geleider voor naar het schathuis of de boerenhofstede, gewoonlijk „moei Dieuwers huis" geheeten, naar de bewoonster, eene bejaarde vrouw, van wie allerlei geruchten rondgingen, waarin de Mepsche zoozeer was betrokken, dat men het niet dan fluisterend durfde vertellen.

"Grietman Alting en Froon zijn er weder", zeide Piet, op hunne paarden wijzende, die hij in het land zag loopen. „Dan zal mij 't benieuwen, of Sicco Arends heden weer in verhoor genomen wordt. Hu! die laatste reis heugt mij nog; als de arme kerel niet bekent, zal hij het er voor de tweede keer niet levend afbrengen". Vervolgens bracht hij Sicco bij den wacht-hebenden sergeant, die hem en een paar andere wakers, benevens eenige soldaten de plaatsen aanwees, waar ieder de wacht zou moeten houden. Aan Sicco viel het koelhuis ten deel en met een „houd u goed" van Pieter Nannes begaf hij zich naar de aangewezen plaats, waar tot zijne blijdschap Jan de Raaf zich insgelijks bevond.

Een verpestende lucht walmde hem bij den ingang tegemoet, doch hij bespeurde dit ternauwernood door het akelige schouwspel, dat zich thans voor zijne oogen opdeed. De plaatsen, die in den winter het vee ten verblijve strekten, waren thans bezet door een aantal rampzalige menschen. Op ieder stal lag, aan handen en voeten gebonden, een gevangene op stroo uitgestrekt, of zat daar in doffe vertwijfeling ter neder. Sommigen hadden tengevolge der ondergane mishandelingen builen en zweren in het gelaat. Bij zekeren Jan Jacobs merkte hij op, dat deze onmachtig was om te kunnen eten of drinken, zoodat een der soldaten hem moest voeden als een kind. Daarnaast zat Hendrik Lewes, wiens handen voor een oogenblik waren gelost om schoon linnengoed aan te trekken. Zijn ontbloote rug was blauw als laken en de arme kerel kreunde bij iedere lichaamsbeweging van pijn. Een der vingers van Hans Mulder was geheel verbrijzeld ⁽¹⁾ en van dien aard was het bij allen. Op den bovensten koestel lag Asing Immes. Tranen sprongen

(1) Bij alle drie geheel historisch.

den goedhartigen jongeling in de oogen, toen hij den braven man daar zoo ellendig wedervond. Hem medelijdend toeknikken was echter alles, wat hij doen mocht. Het was immers den wakers en soldaten streng verboden met de gevangenen te praten, op boete van voor het eerste woord een, voor het tweede twee, voor het derde drie schellingen te moeten betalen en zoo vervolgens, ⁽¹⁾ terwijl zij streng moesten toezien, dat ook de gevangenen niet met elkander spraken. Hoe was die corpulente, blozende man in die weinige weken veranderd; hij geleek zich zelfs niet meer en op eene andere plaats zou Sicco hem zeker niet hebben herkend. Zich afwendende om zijne ontroering te verbergen, zag hij daardoor niet, dat in hetzelfde oogenblik de bovendeur werd geopend en een lange, magere gestalte in zwart gewaad binnentrad. 't Was dominé Bijler van Niekerk. Met langzamen tred, de oogen met vromen blik naar de zoldering gericht, stapte hij de wakers voorbij, en bleef staan, toen hij het koehuis halverwege ten einde was. De pastoor kwam om te bidden. Het menschonteerende schouwspel zou weder bekroond worden met eene godslasterlijke huichelarij. Met luider stemme smeekte hij den drieënigen God om genade voor de rampzalige zondaren, die zich zelfs zoozeer in de armen des duivels hadden geworpen, dat niets dan de eeuwige verdoemenis hun deel kon zijn. Het gebed ten einde gebracht hebbende, zette de bedienaar des Heiligen Woords nu met vromen ijver zijnen geestelijken arbeid voort, door te trachten sommigen der gevangenen met stichtelijke vermaningen en bedreigingen tot bekentenis en berouw te brengen. „Bedenk Hans Engelberts", sprak hij tot dezen, „nog is het de welaangename tijd; als gij eenmaal in het helseche vuur zult zijn geworpen, is het te laat. Nog is er genade in het bloed des Lams, als gij u bekeert en uwe zonden voor God en uwe rechter belijdt".

De gevangene vervaardigde den vromen huichelaar, zoolang hij sprak, geen enkelen blik. Op zijn zwijgen richtte hij met diepen afkeer zijn hoofd even op en antwoordde met vaste stem: „Ik heb geene bekeering noodig van een kwaad, waaraan ik nooit schuldig was, ik ben net zoo min een sodomiter als gij dominé".

„Sla er maar op Jan" ⁽²⁾ riep dominé in heiligen toorn ontstoken, tot den bijsjager die achter hem stond, „dat adderen-gebroedsel weet van tucht noch ontzag" — en Sicco hoorde aan het klappen hoe dadelijk aan dit bevel werd gehoorzaamd. Het bekeeringswerk was even onvruchtbaar als vroeger, doch

(1) Historisch.

(2) Dit en het voorgaande geheel historisch.

kwam den schijnheiligen ijveraar niet zoo ongewoon, of hij was binnen bij de heeren rechters onder een glas wijn dit spoedig vergeten.

„Hoe bevalt u de dienst?” sprak Pieter Nannes na een poos tot Sicco en Jan de Raaf, welke zich gedurende het bezoek van den predikant zoover mogelijk hadden teruggetrokken en nu fluisterend met elkander in een hoek stonden te praten.

„Och, een oud soldaat kan zich overal aan gewennen”, antwoordde de laatste, die eerder met het antwoord gereed was dan zijn makker; doch geloof vrij, dat het mij plezier zou doen, als ik morgen tegen de Turken moest optrekken, al was 't alleen maar om hier mijn congé te krijgen”.

„Jawel, je praat altoos dikke stukken”, lachte Piet, maar reken er op, dat die zwarte heidens zich niet zoo gedwee laten hanteeren als de arme sukkels, die hier zijn opgesloten. Al is 't werk juist niet plezierig, gevaarlijk is het nog minder, wat zegt gij Sicco?”

„'t Mag zijn hoe 't wil, maar ik zou liever voor niet willen dienen op een kaperschip, dan hier voor dubbele gage”.

„Kom, kom! jelui moet ook niet al te weekhartig zijn, Sicco is hier pas, maar gij, de Raaf, zoudt er dunkt mij wel in behard wezen”.

„Waar zit je toch Piet?” riep juist de andere bijsjager, Jan Engelberts, eer Jan de Raaf de tot hem gerichte opmerking kon beantwoorden. „Ik geloof waarachtig”, voegde hij er bij, toen hij zijn kameraad bij de anderen had gevonden, „dat je meent nog bij den brandewijn te zitten”.

„'t Raakt je niet, wat ik meen”, morde deze, „en wat brandewijn betreft, daar ben jij zeker nog minder afkeerig van dan mijn persoon, ik blijf er tenminste niet bij liggen”.

„Ja, dat is waar, ge zijt altoos bijzonder matig, dat heb je dezen middag nog bewezen. Maar voor een heele kroes zoudt ge vast wel tot die sodomiters willen overloopen. Je wordt wonder gemeenzaam met die soort van kerels”, zeide hij met eenen verachtelijken blik op Sicco.

„Dan loopt men althans minder gevaar, dat zij iemand een blauwen rug bezorgen”, spotte Piet.

Jan knarste op zijne tanden, doch aan het gekijf van beiden kwam een einde, wijl zij door Harman Wedman werden geroepen om Sicco Arends naar het verhoor te geleiden. Grommend werd aan dit bevel gehoorzaamd en sleepten zij met hulp van den Wedman den armen lijder, die niet meer loopen kon, naar het reeds genoemde brouwhuis, waar zijne rechters hem wachten.

De Mepsche stond met het horloge in de hand en gaf den beklagde drie minuten tijd om te bekennen, bij gebreke waarvan

na dien termijn weder tot geweld de toevlucht zou worden genomen. De ongelukkige antwoordde niet. Overtuigd, dat in elk geval de dood hem wachtte, wilde hij onschuldig sterven en was daartoe bereid, want hij gevoelde vast voor de tweede keer onder die martelingen te zullen bezwijken. Op een wenk van de Mepsche werd daarmede een aanvang gemaakt, zijgend togen de bijsjagers aan hunnen vreeselijken arbeid, doch ook zijgend verdroeg Sicco Arends de harde slagen en pijnigingen, die hem werden toegediend.

„Dat vordert niet veel”, zeide Froon. „De hoofdsodomiet (1) schijnt een dikke huid te hebben”.

„Men zou zeggen dat de kerel onschuldig was”, meende Alting.

„Dat zal ik laten zien”, sprak de opperrechter. „'t Is alleen koppigheid van dat gevloekte vee, anders niets. Maar ik zal 't er wel uitkrijgen, 'k heb nog een middel, dat krachtiger werkt. Houdt op” kommandeerde hij toen.

„Ga je gang”, zeide Alting, „ik heb er genoeg van”.

„Wat nu Grietman, krijg je 't op de zenuwen man? Ik dacht anders dat die nu langzamerhand behoorlijk gehard waren. Ge stond er immers zoo kalmpjes bij, of het niets was”.

Doch Alting had zich reeds verwijderd en hoorde die spotternij van Froon dus niet meer. Laat hem begaan docter”, sprak de Mepsche, „'t is immers beter zoo. Sla hem dezen maar eens onder den nagel van den grooten teen Piet, dan zullen wij zien of hij ook praten kan”, vervolgde hij toen met ijskoude bedaardheid, terwijl hij den bijsjager een scherp geslepen spijker overhandigde. (2)

Deze liet echter bij het hooren van dit onmenschelijk bevel van schrik den spijker vallen en zag zijn heer aan of hij wel goed verstaan had. Ook Froon ontstelde, doch Jan Engelberts had eerder den last, aan Piet gegeven, ten uitvoer gebracht, dan de anderen waren bekomen. Toch mocht ook dit helsche middel niet baten, want het gemartelde slachtoffer was bereids bewusteloos ineengezonken.

„Water”, riep Froon, dit ziende: maar eer hieraan voldaan kon worden, hield de Mepsche den lijder een opwekkend vocht onder den neus, waardoor deze na eenige oogenblikken weder de oogen opsloeg. „'t Was echter de brekende blik van een stervende en met inspanning van alle krachten zich ter halwege oprichtende, sprak hij met holle stem: „God oordeelt mij maar u ook!”

(1) Deze beschuldigde wordt in de processtukken zoo gekwalificeerd.

(2) Historisch.

Toen zakte de wreed gefolterde man weder ineem om niet meer te ontwaken.

Bleek van ontzetting staarden de ontaarde rechters en hunne handlangers elkander aan. Evenwel had de Mepsche spoedig zijne ijzige kalmte herwonnen, en probeerde nu als te voren de levensgeesten weer op te wekken. Wilt dit vruchteloos bleek te zijn, beval hij met de gewone bedaardheid, den beklagde nog een tien minuten te laten liggen en dan naar zijne plaats terug te brengen, op den koestel, zou hij naar zijne meening wel weder bijkomen.

Vreemd hoorden eenige oogenblikken later de soldaten en wakers op, toen Grietman Alting binnenkwam en gelastte de vensters te sluiten, terwijl daarbij allen zich uit het koelhuis moesten verwijderen. Zelfs den gevangenen werd aangezegd, om zich neder te leggen en niet op te zien. Toch viel, toen na eene poos de posten weder werden bijgezet, niets bijzonders op te merken, dan dat Sicco Arends in dien tusschentijd op zijne plaats was teruggelegd. Hij scheen voortdurend te slapen, althans geen zijner leden verroerde zich, wat eindelijk opvallend werd, toen de wachters zelfs luisterende evenmin zijne ademhaling vermochten te bemerken. ⁽¹⁾

„Daar wil ik toch meer van weten”, zeide Jan de Raaf tegen Sicco, terwijl hij op den stal stapte en den slaper tegen den voet schopte. Vervolgens betastte en bevoelde hij nader en toen nog geene kenteekenen van leven bespeurende, sprak hij tot den sergeant, die in de nabijheid stond: „Sicco Arends is dood en al stijf”, waarop deze antwoordde: „dan is die man niet levend in huis gebracht, want ik heb zo lang hij daar weer gelegen heeft, hier onophoudelijk gewandeld of gezeten „en heeft hij al dien tijd geen lid verroerd”. ⁽²⁾

„Vermoord”, fluisterde Jan de Raaf zijnen makker in 't oor. Hoe langzaam kropen de uren van den bereids ingetreden nacht voorbij. Gelukkig was hij kort en weldra weder de morgenstond aangebroken. De wachters waren dommelig en Harmen Wedman, die met het oppertoezicht was belast, toonde door zijn hoofdknikken, dat ook hem de slaap overmeesterd had. Sicco had na al het dien avond gepasseerde echter niet de minste neiging tot slapen en daar Asing Immes om water riep, spoedde hij zich om aan diens verlangen te voldoen.

„Zouden de onschuldigen haast worden ontslagen?” vroeg de gevangene zacht.

Droevig schudde de jongeling het hoofd, hij kon geen hoop inspreken, hoe gaarne hij dit gewild had, en misleiden vermocht

⁽¹⁾ Eigen woorden.

⁽²⁾ Alles historisch.

hij niet. Treurig verwijderde hij zich, maar kort daarna riep Immes al weer en herhaalde dit achtereenvolgens met korte tusschenpoozen tot twaalf keer toe. Telkens verhaalde de ongelukkige dan iets van het lijden, dat hij en de anderen hadden ondergaan, doch alles tersluiks en afgebroken. Onschuldig als hij zich gevoelde, had hij niet kunnen bekennen; alleen door vreeselijke slagen was hij daartoe gedwongen. Op een anderen keer was hem voorgehouden, dat hij den Rekenmeester en den heer Clant zoude beschuldigen en toen hij geantwoord had, dit niet te kunnen doen, omdat hem van die menschen geen kwaad bekend was, had men hem weder zo lang geslagen, tot hij dit eindelijk wel had moeten doen. ⁽¹⁾ „Is er dan geen hoop meer?” vroeg Immes ten slotte, „hebt gij geen enkelen troost voor mij?”

„Geloof dat uwe vrienden niet stilzitten en stel uw vertrouwen op God”, antwoordde Sicco snel. Dat de voornaamste dier vrienden, de Rekenmeester, insgelijks was gevangen genomen, verzweeg hij. Die enkele woorden misten dan ook hunne uitwerking niet, want stilletjes drukte hij den jongeling de hand en gelaten richtte hij het oog naar boven.

Ook de andere gevangenen hadden reeds geleerd, om, zoo dikwijls zich daartoe de gelegenheid aanbood, iets aan de wachters mede te deelen, en vooral Sicco had voor die fluisterend gesproken woordjes een open oor.

Zoo vertelde Hendrik Lewes, dat men hem gedwongen had zijne bovenkleederen uit te trekken en plat op den grond te gaan liggen, dat hij toen vreeselijk geslagen was, omdat hij weigerde personen aan te klagen, van wie hij geen kwaad wist, en dat hij eerst hieraan had voldaan, toen men hem bovendien had bedreigd de leden te zullen uittrekken. Een ander der beklagden, Hendrik Cornelis geheeten, verklaarde, dat hem bij zijne eerste weigering om te antwoorden, zonder vorm van proces, de dood was aangezegd.

Jan de Raaf had dus wel niet overdreven, toen hij aan Sicco die afgrijpseligheden had geschetst. Met het volle daglicht merkte hij nog weder vele bijzonderheden op, die hem den avond te voren waren ontgaan. Zoo zag hij, dat zekere Jan van Dunderen van pijn eten noch drinken kon; dat een ander, Gosen Hendriks, dermate was gepijnigd, tot zelfs aan de oogleden toe, en een derde, Jan Wygers, tengevolge der mishandelingen bewusteloos lag.

Later op den dag kwam de chirurgijn Questius en verbond en smeerde de vreeselijke wonden, die de ongelukkigen waren toegebracht; want de lichamen moesten geheeld worden om

⁽¹⁾ Alles historisch.

nieuwe pijnigingen te kunnen doorstaan. (1)

Hoe gaarne Sicco voor die deerniswaardige wezens iets wilde doen, hoe zorgvuldig hij hen gedurende zijn wachttijd had opgepast, hoezeer hem hun lot ter harte ging, al wat hij voor hun vermocht beteekende niets, en daarom verheugde het hem, dat spoedig het uur zou aanbreken, waarop hij moest worden afgelost.

V.

TER STRAFPLAATS.

Augustus was al voorbij, September reeds meer dan de helft verstreken en nog altoos smachtten de onschuldige gevangenen te Faan vergeefs naar hunne loslating. In angstige spanning verwachtte men heinde en ver den uitslag van het proces. Op Sicco Arends was thans een tweede slachtoffer gevolgd: Jan Pot was in de stadsgevangenis aan de gevolgen der ondergane folteringen bezweken. De Wedman had het overlijden op last van den rechter aan zijne weduwe moeten bekend maken en Sicco kwam er dagelijks, om zooveel mogelijk de ongelukkige familie bijstand te verleen. Toch was de ware toedracht der zaak hem nog onbekend, zoodat hij met de grootste belangstelling naar zijn vriend Cornelis Bousewijn luisterde, die daaromtrent iets naders had opgedaan. Het was een schoone zomeravond en om niet beluisterd of gestoord te worden, hadden beiden zich op eene eenzame plek achter de woning van Sicco's ouders nedergezet.

„Ik had u reeds eerder verwacht”, begon Sicco.

„Ik moest heden naar de stad, en ben zoo juist teruggekomen”, antwoordde deze; „het speet mij dat dit zoo trof, ofschoon ik op die reis omtrent de zaken te Faan meer bijzonderheden heb opgedaan, dan gisteren als wachter op de plaats zelve”.

„Hebt gij er daar weinig van gehoord?”

„Neen, eigenlijk niets. Den morgen te voren, toen ik er kwam, vertelde men fluisterend, dat Pot overleden was. Eerst toen de rechter dit aan zijne vrouw had laten bekend maken, durfde men er hardop over spreken. Gij weet, het gaat daar met eene ijzige geheimzinnigheid toe”.

„Doch uwe tijdingen van heden”, vroeg Sicco haast ongeduldig.

„Luister, ik zal het u alles mededeelen”, vervolgde de andere.

„Zoo ontmoette ik in de stad mijn neef Pieter Geerts van Garnwerd. Al pratende vertelde mij deze, dat hij naar de stad was gegaan, om zijn gezwollene hand door den scherp-rechter te doen verbinden. Daar zijnde, was juist een der bijjagers van Faan gekomen met een brief van den rechter en die had toen onder meer bijzonderheden ook gezegd van de stadsgeweldige te komen, waar Jan Pot aan het strenge examen, dat hij had moeten doorstaan, eindelijk was gecrepeerd. De scherp-rechter had hierop geantwoord, dat hem dit geenszins verwonderde, omdat zij dien man dermate onder het borstbeen

(1) Voorgaande bijzonderheden geheel historisch.

hadden gepijnigd, dat naar zijn verstand geen mensch het zou kunnen doorstaan". (1)

"Afgrijselijk! Wat die brief behelsde, was uw neef zeker niet te weten gekomen?"

"Van den inhoud niets, doch deze moet naar zijne meening bepaald zeer belangrijk zijn geweest, want de scherprechter had zijne ontroering bij het lezen ternauwernood kunnen verbergen, en daarna den bijsjager opgedragen aan zijnen heer te berichten, dat hij op den bepaalden tijd gereed zou wezen".

"Misschien is wel eene executie op handen".

"Niet onwaarschijnlijk. Ik hoopte nu dien boodschapper aan te treffen en was inderdaad zoo gelukkig later in eene herberg buiten der Apoort Pieter Nannes te vinden, die oudergewoonte niet op een droogje zat en over alle zaken het hoogste woord voerde. Ik mengde mij tusschen het gezelschap, dat weldra vertrok en toen Piet mij daarna vroeg of ik met hem wilde opstappen, wyl hij toch alleen met den wagen was, nam ik dit aanbod natuurlijk gretig aan. Ik moest hem nu welstaanshalve tracteeren en nadat wij nog een afzettertje hadden genomen, was bij de afreis Piet in een stemming geraakt, die hem tegenover mij bijzonder vertrouwelijk en gemeenzaam maakte. Spoedig leidde ik het gesprek op de gevangenen en kwam ons discours op Jan Pot, over wiens arrest en verhooren hij nog vele bijzonderheden heeft verteld. Pot was eergisteren tegen den morgen overleden aan de gevolgen van het scherp examen, dat hij drie dagen te voren had ondergaan. Piet had telkens den rechter vergezeld en was bij elk verhoor tegenwoordig geweest. De eerste keer was hij gepijnigd van des morgens zeven tot des namiddags een uur, en als hij later zijne hem toen afgeperste bekentenissen had herroepen, nog drie maal weder, doch nu niet meer dan vijf kwartier achtereen, omdat hij reeds te zwak geworden was (2). Op last van de Mepsche had hij na het ontvangen van Pot's doodsbericht den cipier diens orders moeten brengen en deze geholpen, dat het lijk was gekist. Piet had bij die gelegenheid de zakken onderzocht en daarin nog een beschreven papiertje gevonden, uit welker inhoud hij wegens het onduidelijk schrift niet wijs had kunnen worden, maar dat hij aan mij heeft afgestaan onder belofte, dat ik hem niet zou verklappen. Zie, hier is het".

Met veel moeite, eerst na lezen en herlezen gelukte het Sicco, die in doodsangst en zeker met de uiterste inspanning geschreven woorden te ontraadselen, waarna het van den volgende inhoud bleek te zijn:

(1) Geheel historisch.

(2) Historisch.

"O, mijn liefste, uitverkorene vrouw, ik ben wel vier of vijf uren achtereen gepijnigd, zoodat mij het bloed overal uitliep, toen zou ik uitgerekt worden en hebben zij gezegd een etmaal te zullen aanhouden, maar ik kon niet meer lijden en heb eindelijk alles gezegd, wat ik zeggen moest. God zal het mij hoop ik vergeven. Mepsche zeide, hij zou mijne vrouw en kinderen voorstaan en helpen waar hij kon als ik dood was; maar ik heb geantwoord dit niet van hem te verlangen, dit zouden mijne vrienden wel doen. O moeder, goede nacht, pas op de kinderen, ge zult nu zooveel als vader en moeder beide moeten zijn, heb ze lief, dan zullen zij u mettertijd er wel door helpen, goeden nacht, mijne dierbaren, goeden nacht". (1)

Tranen stonden Sicco in de oogen, toen hij den brief gelezen had van dien man, wien ook hij eerlang vader had gehoopt te mogen noemen. Zijn vriend Cornelis was insgelijks bewogen. "Geef dit papier aan haar, voor wie het bestemd was", sprak hij geroerd, "dit was ook mijn doel".

"Ik dank u", antwoordde Sicco. "Wie zou hem toch wel schrijfgereedschap hebben bezorgd", vroeg hij nadenkend, "in zijne cel kwam immers geen vreemde".

"Dat is mij ook dadelijk opgevallen. Piet wilde er echter niet op vatten, en daarom kan ik het mij niet anders verklaren, dan dat hij het zelve moet gedaan hebben, want de cipier of Jan Engelberts en de Wedman deden het zeker niet. Hoe kwam Piet anders ook op het idee, zijne zakken te doorzoeken, om reden de gevangenen reeds bij aankomst alles werd ontnomen".

"Gij hebt gelijk, op eene andere manier laat het zich niet voorstellen. Dan is deze beulsknecht toch niet zoo verdorven als zijn heer en kameraden. Sprak hij ook nog over andere dingen?"

"Ja, hoewel hij dit niet uitdrukkelijk heeft gezegd, beweerde hij toch, dat naar zijne meening het proces ten einde liep en hij niet te vergeefs een brief bij den scherprechter had moeten bezorgen".

"Wist hij ook of er nog sommigen zouden worden losgelaten?"

"Dat heb ik hem wel herhaaldelijk gevraagd, maar hij antwoordde dan steeds, dat hem dit niet aanging, en zwetste voortdurend van die 't wel verdiend hadden liepen er nog".

"Niet onduidelijk wat hij daarmee bedoelde. Alzoo begreep de bijsjager, dat het vonnis ophanden was?"

"Ik kon zijne brabbeltaal niet altoos verstaan, doch kon er wel uit opmaken, dan men zich maar op het ergste moest voorbereiden. Ook herinner ik mij nog, hoe hij zeide, dat wij juist niet aan brand behoeften te denken, als de klok te Faan werd aangetrokken".

(1) Copy.

„De uitspraak derhalve. Welnu zij kome. Wat die beslissing ook zij, na zulk eene foltering zal het in elk geval verlichting brengen, want de dood is immers geene straf meer als het leven zulk een rampzalig lijden is”.

Met deze woorden stond Sicco op om zijn vriend op de terugreis een eindweegs te vergezellen. Geheel met hunne sombere gedachten vervuld hadden zij niet bemerkt, dat een jong deftig gekleed persoon met iets vlugger tred achten hen denzelfden weg opkwam, en schrikten dus beiden, toen hun op eens een krachtvol: „goeden avond samen”, werd toegesproken.

„Dominé Metelerkamp”, klonk het verrast terug. Deze toch was het, en aan de vrienden zeer wel bekend, want de jonge geestelijke had zich door zijn gul en innemend karakter vele kennissen en vereerders ook, buiten zijne gemeente verworven.

„Gij schrikt alsof u door mijne ontmoeting het ongeluk werd gebracht, dat naar ik gehoord heb aan anderen te wachten staat”, hernam de eerste en vervolgde, terwijl hij aan beiden trouwhartig de hand reikte: „t komt misschien, omdat ik voor u wel een ongeluksbode zijn kan”.

„Een ongeluksbode?” vroeg Sicco. „Ik dacht dominé zou zijnen eerwaarden oom te Zuidhorn hebben bezocht en nu op de terugreis zijn”.

„Zoo is het ook en dat ge mij hier aantreft, komt alleen, omdat ik met dit fraaie weder ongaarne denzelfden weg twee keer mocht wandelen”.

„En door welke slechte tijdingen is dominé dan voor ons een ongeluksbode?”

„Omdat ik weet Sicco, dat gij beiden tot de beschuldigten te Faan in nauwe betrekking staat en ik dienaangaande berichten heb opgedaan, die ik liever voor mij zoude houden, maar aan u, naar t mij voorkomt, niet mag verzwijgen”.

Met angstigen spanning zagen de vrienden den jeugdigen leeraar aan, en wyl geen van beiden een woord uitbracht, hervatte deze:

„In den pastorie van mijnen oom ontmoette ik dan onzen ambtsbroeder van Bijler, van Niekerk. Onder ons gezegd mij was die schijnheilige farizeërstronie steeds onuitstaanbaar en oom had het op dien man tegen, zoolang hij hier gevestigd is geweest. Gij kunt u dus voorstellen, dat het gesprek niet zoo hartelijk was als dit onder naburige collega's behoort te zijn; waarom wij beide hoopten, dat hij maar spoedig na zijn gedane boodschap afscheid zou nemen”.

„Wel, ik zou hem naar het Faansche proces hebben gevraagd. Die pastoor is toch in alles de vertrouwde van den grietman”.

„Daarom juist Cornelis! Wederzijds waren wij ons in die zaak van eene tegenovergestelde meening bewust en hebben

om die reden dit punt niet besproken. Toen Bijler echter weer zijne gewone jeremiades begon over de toenemende zonden en ongerechtigheden bij het menschedom, waarvan wij thans weder een zoo treurig exempel kregen te aanschouwen, vroeg oom zonder op die jammerklacht te antwoorden, of hij ook wist, wanneer de onschuldigen eindelijk zouden worden losgelaten.

„Loslaten, onschuldig”, zeide hij meewarig met een vromen blik naar omhoog: als uw eerwaarde zoo goed wist als ik, hoe diep rampzalig verdorven die lieden zijn, zou hij zeker die vraag niet hebben-gedaan”. Ik zweeg, hoezeer mij de lust bekreop aan mijn opgekropt gemoed lucht te geven, wyl ik zag dat de bleeke wangen van den grijzen evangeliedienaar met een zacht rood werden overtoegen. Gloeiend van verontwaardiging richtte hij zich op en sprak: „Als ik wist, zegt gij? Geloof gij dan in die weinige weken deze menschen beter te doorschouwen dan ik, die velen hunner reeds van der jeugd af heb gekend? Ik, die sommigen zelf reeds heb gedoopt, die ze later in de heilige waarheden heb onderwezen, ik hun deelgenoot in vreugde en droefheid, die hun zoo menigmalen in nood en dood terzijde stond, ik zou mijne gemeenteleden niet kennen? Ja, ik weet het, ik ken die ongelukkigen en ik ken u, en zeggen wil ik het, al zou het ook mijn vergrijpsden schedel kosten; er wordt een schreeuwend onrecht gepleegd. Het is de wraak en de geldduivel, die de Mepsche dijs helse plan hebben ingegeven en die u tot zijnen handlanger maken. Doch beef zeg ik u, want een is er, die uwe gedrochtelijke werken gadeslaat; geen zegen zal op uw bloedgeld rusten, geen moordenaar ontgaat zijne wrekende straf”.

Rood van toorn greep de vrome ijveraar zijn steek; de effene plooi was uit het gezicht verdwenen en zijn kwaadaardigheid dermate opgewekt, dat hij zich niet meer kon beheerschen. „Ik heb het immers wel voorspeld”, antwoordde hij met een spotachtigen grijns, „gij kunt het nu zelve zien, welke uitwerking het gift uwer remonstrantsche ketterijen op uwe kerspelliëden heeft gehad. Waarom anders juist uit uwe gemeente een zoo groot aantal? Maar er zal een voorbeeld gesteld worden, zonder dat gij de voldoening moogt smaken, dat al uw tegenspartelen en dreigen een van de galg zal hebben gered. En wat gij niet weet, zal ik u zeggen, reeds zijn de twee en twintig doodvonnissen geteekend, binnen eenige dagen zullen zij worden afgekondigd en voltrokken. Doch wacht u, wij zijn nog niet ten einde, en misschien komt de beurt eerder aan u, dan gij wel denkt”.

„Kerel mijn huis uit”, bulderde oom, „of ik oude man bega een ongeluk”, en werkelijk zou hij zijne bedreiging hebben ten uitvoer gebracht als Bijler niet zoo spoedig mogelijk de kamer

en daarna het huis had verlaten. De brave grijsaard was vreeselijk geschokt, uitgeput moest hij zich na eenige oogeblikken te bed begeven. Ik vrees dat het met zijne wankelende gezondheid niet goed zal afloopen".

"Welk een afschuwelijk mensch", zeide Cornelis. Eindelijk hebben wij dan gewisheid omtrent het naderend uiteinde dier rampzalige slachtoffers. En zou niets dien ongelukkigen afloop kunnen verhinderen?" vroeg hij, terwijl Sicco in een somber zwijgen was verzonken.

"Ik geloof het niet", sprak de ander. Wat er gedaan kon worden is geschied, doch alles zonder gevolg. Heer Clant en de Rekenmeester hebben bij de hoofdmannenkamer te Groningen alles aangewend, doch te vergeefs. Nu eindelijk het rapport der vier heeren adviseurs van de Mepsche, na nauwkeurig onderzoek, zoo als zij verklaren, zijne handelingen goedkeurt, zullen ook de vurigste smeekschriften van gevangenen en nabestaanden, om door andere rechters te worden geoordeeld, niets aan den loop van het proces kunnen veranderen".

"Hoe is dat mogelijk! Zijn die heeren dan zoo hardvochtig of totaal onverschillig?"

"Geen van beide, mijn vriend. De hoofdmannenkamer heeft geen recht zich in het proces te mengen. Ze heeft slechts toe te zien of door den lageren rechter naar de wet wordt gehandeld en de Mepsche is er de man niet naar, om op alle inlichtingen, die door haar werden gevraagd, geen voldoende bescheid te kunnen geven, waartegen zij bezwaarlijk bedenkingen konden maken, nu hij zich naar behooren door een mederechter en adviseur heeft laten sterken".

"'t Is mij onbegrijpelijk. Als de Rekenmeester nog maar vrij was".

"Dat ware te wenschen, ofschoon ik overtuigd ben, dat hij al het mogelijke heeft beproefd. Door invloed van, naar ik meen, van Swinderen, die lid is van de staten-generaal en dr. Venhuizen, heeft hij zoowel bij de gedeputeerde staten als bij Hunne Hoogmogenden de zaak ter sprake doen brengen, zelfs de hulp van den Stadhouder ingeroepen, doch allen hebben het afgewezen als behoorende niet tot hunne competentie. Vergeet bovendien niet, dat de Mepsche vooral onder de adellijken talrijke aanhangers telt, die hem steunen wanneer hij, wat hem gemakkelijk valt, hun weet duidelijk te maken, dat de Rekenmeester hunner aller gevaarlijke tegenstander is en eene inmenging van hooger hand ook aan hunne rechten afbreuk zou doen".

"'t Zal wel zoo zijn. Maar opkrijgen kan ik het niet".

"Dat geloof ik wel, mijn jongen. De Mepsche is zoo maar niet te vangen. Waar wij, eenige predikanten, ons beklag tegen zijne handelwijze in de zaak bij de hoofdmannenkamer hebben

gedaan, daar deed hij door dominé Bijler en een paar andere trawanten dadelijk een adres van tegengestelde strekking inzenden, waarin verzocht werd den rechter te steunen om in deze materie met kracht en gestrengheid te kunnen optreden, wat natuurlijk aan ons rekwest allen invloed ontnam. Overal heeft hij zijne machtige vrienden, van wier invloed en talent hij weet te profiteeren; ik wil slechts noemen den juist niet onbesproken, doch evenwel scherpzinnigen prof. Rotgers, die men nog denzelfden nacht, dat Bennema werd gearresteerd, dronken uit de Mepsche's huis aan de Vischmarkt heeft zien komen. (!) Zonder twijfel had dus de professor bij de gevangenneming de hand in 't spel, en hij is ook in andere zaken de raadsman van den rechter. Ik moet dus na dit alles wel besluiten, er is niets meer aan te doen".

"Ja, er zou wel iets aan te doen zijn, als er slechts twintig anderen waren als Cornelis en ik", zeide nu Sicco met sombere vastberadenheid.

"Om Gods wil, Sicco", hervatte dominé Metelerkamp, "spreek daar niet van. Uwe bedoeling is edel, doch gij zoudt uw leven nutteloos in gevaar stellen en niets kunnen uitrichten. Men zou u verlikken en dan waart gij verloren".

Nog geruimen tijd wandelden de drie naast elkander voort. Dominé wist Sicco de gedachte aan een dolzinnig verzet te ontpraten, zoodat de vrienden dan ook later in kalmer gemoedstemming van elkander afscheid namen.

Met een neveligen herfstmorgen, die een schoonen dag deed verwachten, was eindelijk de 24ste September van het jaar onzes Heeren 1731 aangebroken. Nog prijkte het landschap in zomerdos; wel begon reeds menig blad te verwelken, maar toch bloeiden de najaarsbloemen in den tuin, en kweelden er nog vogelen in het geboomte van 't huis Bijma te Faan.

't Scheen alsof de weldadige moeder natuur met eene bittere ironie wilde toonen hoe mild en goed de Schepper, hoe ont aard het schepsel was, dat zich beroemde naar Zijn beeld te zijn geschapen. Niets stoorde de plechtige stilte van het landschap, tot eindelijk, toen ten negen ure de nevel optrok, eene gescheurde torenklok zijn onharmonisch en akelig geluid deed weergalmen. Wie in den omtrek die jammertoon hoorde, wist dat zij van Faan kwamen en dienen moesten, om het volk op te roepen tot het bijwonen der rechtspraak.

Hoe vol het kerkje anders bij dergelijke gelegenheden zijn kon, thans werd het niet meer dan half met toehoorders gevuld.

(!) Historisch.

Ieder huiverde voor de dingen die komen zouden. Niemand vertoonde zich haast buiten de deur, zoodat het wel scheen, alsof de omgeving was uitgestorven; de veldarbeid stond stil, en angstig sloot men het huis voor dit akelig gebrom. Het was dus geheel overbodige vrees van heer Alting geweest, toen hij er op aandrong, den ingang der kerk door soldaten te doen bewaken, want slechts enkele ruwe personen met een aantal landloopers hadden zich, toen dit den avond te voren was bekend geworden, opgemaakt, om daarvan getuige te zijn.

Ter bestemder tijd naderde de sombere stoet der rechters in ambtsgewaad, gevolgd door hunne wedmannen en bijslagers en voorafgegaan door den predikant van Bijler en den koster van Niekerk. Met een zalvend gebed werd de terechtzetting begonnen, en nauwelijks was dit geëindigd, of docter Froon, die als secretaris of griffier fungeerde, begon op last van de Mepsche met het lezen der eerste sententie. Ze was van Asing Immes en van den volgenden inhoud:

„Het gerigte van Oosterdeel Langewoldt, Ratione Officii in Confinatie hebbende genomen, na voorgaande Informatiën, den persoon Asinga Immes, oudt na deszelfs verklaringh in het 45 of 46ste jaar, geboortig van Huisinge, en woonachtig tot Zuidhorn.

„Soo is 't dat alles in overweginge sijnde genomen, het geene ter Materie was dienende, en met ingenomene advys van Regts-ervarene, het gerigte den meer gemelden Asinga Immes condemneert, gelijk gecondemneert door dese, om gebracht te worden tot Zuidhorn ter plaatse daar men gewoon is executie van de Capitale Justitie te doen, aldaar aan een paal geset, door de scherprechter doodtgewurgt en voorts deszelfs lichaam tot assche te worden verbrandt, condemneren verders hem gevangene in kosten en misen van Justitie met de aankleve van dien omtrent hem en sijne medepligtigen veroorzaekt en aangewent, soo verre die uit de goederen van die gene, waar mede de sonde gepleegt, niet heeft kunnen worden gevonden. Aldus gepronuncieert in de kerke tot Faan op den 24 September 1731.

R. D. Mepsche, M. Altingh,
Grietman. Grietman. (1)

Zoo luidde het twee en twintig malen achtereen: schuldig en dood. Froon weerde zich, dat het zweet hem langs het gelaat gudste; toch werd zijne stem, buitendien reeds rauw en schor, op den duur zoo heesch, dat hij de vonnissen meer schreeuwde dan las. Bij elken nieuwen naam schrikte Altingh, terwijl het scheen, alsof de laatste druppel bloed uit zijne wangen ontvloeden was. De Mepsche toonde een stalen gezicht

(1) Copy.

als altoos. Op aller gelaat lag een sombere trek; slechts Harmen keek met zijn gewonen glimlach rondom zich. De wedman was blij, dat de zaken tot zoover waren afgeloopen; om schuld of onschuld bekreunde hij zich weinig, die 't doet moet 't weten; hij had er een mooie stuiver aan verdiend en dat was hem 't voor-naamste. Toen dr. Froon had geëindigd, sloot dominé van Bijler weder met dankzegging de zitting, waarna de akelige stoet met dezelfde statie naar den burcht terugkeerde, als hij van daar gekomen was.

Vreemd hadden de bewoners van Zuidhorn opgezien, toen in den nacht de scherprechter met al zijne helpers was gearriveerd, en zij des morgens ontwaarden, dat deze druk bezig waren schavot en brandstapel op te richten. Men was in den ouden tijd aan een strenge rechtspleging gewend; de doodstraf werd te dikwerf toegepast om daarin iets ongewoons te zien; doch twee-en-twintig menschen te gelijk, dit had men niet kunnen gelooven. Het bewijs was daar, dat de waarheid van het reeds verspreide gerucht zoude staven. Als een loepend vuur ging dit nieuws nog dien zelfden dag door geheel Westerkwartier en sommige gedeelten van Hunsingo. Van wijd en zijd stroomden toeschouwers naar de strafplaats te Zuidhorn. Sicco en zijn vriend wilden het vreeselijke schouwspel niet bijwonen; in de woning van den eersten bijeen, zagen zij echter den langen treurigen stoet voorbijtrekken. De trein werd ingesloten door een compagnie soldaten. Ter bewaring der orde waren den rechters 100 ruiters en 200 soldaten ter assistentie verstrekt, die nu zoowel den geheelen stoet als de strafplaats hielden ingesloten. Op zeven boerenwagens lagen de rampzalige slachtoffers uitgestrekt; geboeid en gekneveld, bewaakt door soldaten en gerechtsdienaars. Scharen volks stonden bijlangs den weg of begeleiden den trein naar zijne bestemming.

Onbeschrijfelijk naar klonken de jammerkreten der veroordeelden den omstanders in de ooren; want wie van die ongelukkigen na zoo langen tijd weder een van zijne betrekkingen of bekenden terug zag, betuigde in de hartverscheurendste bewoordingen zijne onschuld. Bijna ieder riep, hoe zij door slagen en pijnigen tot bekentenis waren gebracht en thans onschuldig werden vermoord. Roerend was de bede hen toch nooit van schuld te verdenken, terwijl het onophoudelijk „goeden nacht”, wel het hardste gemoed tot aandoening moest stemmen. (1)

Ze stierven niet als helden, die onnoozele slachtoffers van het misdadige machtsmisbruik. Neen, gelijk al de getuigen later in hunne verklaringen hebben bevestigd, was het een eindeloos weeklagen en lamenteeren geweest. Toch mogen wij daarom

(1) Geheel historisch.

met geene medelijdende minachting op die ongelukkigen nederzien. Immers, hoe kon men het anders verwachten? Waaraan konden die eenvoudige menschen in hunne laatste ure geestkracht en zedelijken moed ontleenen? Weerloos te worden geslacht en daarbij prijs gegeven aan verachting, wie zou dan moedig en gelaten den dood onder de oogen zien? Van een misdad beticht, zou hun nog altoos de hoop resten, eens, als de waarheid aan 't licht mocht komen, in eer te worden hersteld; voor hunne onschuld zou dat bewijs nimmer zijn te leveren. Eene wettige en erkende rechtspraak had hen geoordeeld; al was hun naam voor eenige nabestaanden en vrienden rein gebleven, voor de wereld waren ze door hunne afgeperste bekentenis schuldig en uitgeworpen met de grootst denkbare verachting. Zelfs een rustplaats in den schoot der aarde was hun ontzegd; hun gebeente gelijk hunne nagedachtenis, 't eene zoowel als het andere, moest worden vernietigd.

Hoewel het spreken met de veroordeelden verboden was, kon dit gebod echter door den grooten toevloed en de deelneming des volks onmogelijk worden gehandhaafd. Menig groot en menig laatste woord werden gewisseld, en welke moeite gerechtsdienaars en soldaten aanwendden, zij vermochten dit niet te beletten. Slechts dit werd er mee uitgewerkt, dat den gevangenen op dien lijdensweg de troost van den godsdienst ten eenenmale werd onthouden. Wel waren eenige menschielovende predikanten met dit doel opgekomen, maar zij hadden hiervoor geene toestemming kunnen verkrijgen.

„Gij ook hier, broeder Metelerkamp?” wendde een dezer heeren zich tot den ons reeds bekenden dominé van Niehove. „Ik meende dat gij den terechtstelling niet wildet bijwonen?”

„'k Was ook niet van plan dat onmenschelijk schouwspel aan te zien, maar oom heeft het mij nog al aangeraden, wijl hij zelf terugblijven moest”.

„Is hij dan nog niet gekomen van die ontmoeting met dominé Bijler?”

„Och zijne gezondheid was door den ouderdom reeds wankelend en die schok zal zijn dood waarschijnlijk verhaasten. Eerst wilde hij zich met alle inspanning ter strafplaats sleepen, om zijne gemeenteleden ook in die laatste ure bij te staan, doch voor hij nog, door mijnen arm gesteund, den weg had bereikt, zonk hij reeds uitgeput ter neder”.

„De trouwe herder! Toch zou het hem niet hebben gebaat nu ons zoowel als de anderen elke toespraak tot de gevangenen verboden is. Voor die rampzaligen is alle betoon van medelijden uitgesloten; zelfs de kerk wordt gedwongen, hun den laatsten troost van den godsdienst te onthouden”.

„Feitelijk ja, want of men dominé Bijler daarvoor pro forma

heeft aangewezen, geeft niets, wijl deze hun vertrouwen reeds lang heeft verbeurd. Ik geloof ook niet dat hij er bij is; men zou zijne lange gestalte wel reeds kunnen onderscheiden”.

De trein naderde. Hoe vreeselijk waren die arme menschen veranderd. De vroeger zoo van gezondheid blozende Asing Immes was dermate vermagerd, dat, als hij Metelerkamp niet had toegesproken, deze hem niet zou hebben herkend.

„Dominé”, dus weeklaagde de ongelukkige, ik ben even onschuldig als gij. Zeg onzen ouden man (den dominé van Zuidhorn) goeden nacht van mij. Dat ik sterven moet, komt alleen, omdat het de Mepsche om mijn goed te doen is, maar onschuldig ben ik, zoowaar als God leeft”. (1)

„Wees overtuigd Immes, wij gelooven u en de Almachtige weet het ook, vertrouw slechts op Hem”, antwoordde Metelerkamp met verheffing van stem, om zich verstaanbaar te maken, er voor het oogenblik niet aan denkende, dat hij zich aan het algemeen gebod vergreep, waarbij ook de wachters hem nochtans lieten begaan.

Een man in eenvoudige boerenkleeding barstte bij die woorden in heftig snikken uit en bleef toen weer de wagen volgen, waarop Immes gezeten was. Onophoudelijk sprak hij dezen toe en wederkeerig de veroordeelde tot hem. Herhaaldelijk werd hem door de bijsjagers het zwijgen opgelegd, maar hij liet zich daardoor niet afschrikken, en hoe dikwijls op zijde geduwd, toch bleef hij den wagen bij tot op het terrein der executie. Het werd ook telkens voor de wachters ondoenlijker het spreken van en tot de gevangenen te beletten en zoo was men in het gedrang der groote schare eindelijk wel gedwongen dit te laten begaan.

Thans werd de andere der beide geestelijken, Abelaar, van Oostwold, door een der veroordeelden van den volgenden wagen aangesproken, die hem toeriep:

„Dominé, heden wordt onschuldig bloed vergoten, verklaar dit vrij aan alle menschen. Groet Pieter Hamming en zeg al mijne bekenden goeden nacht, en ook u dominé goeden nacht, goeden nacht!” (2)

„Berust in uw lot Rol, God is rechtvaardig, hij zal u oordeelen en ook uwe rechters”; antwoordde deze en wilde nog meer zeggen, maar het gedruisch versmoorde zijne woorden.

Ook deze wagen rolde voorbij en hoorden de predikanten, hoe nu weer van een anderen Hans Engelberts tot des schoolmeesters zoon van Zuidhorn sprak: „Gerhardus! o! o! Gerhardus, hoeveel slagen heb ik om u, uw vader en Abel Juwema

(1) Eigen woorden.

(2) Eigen woorden.

gehad, opdat ik deze zoude beschuldigen, maar Goddank, ik heb het niet gedaan. Zeg aan allen goeden nacht, al moet ik sterven, toch ben ik onschuldig. ⁽¹⁾

Spoedig was de trein voorbijgetrokken en had hij weldra de strafplaats bereikt, die ten noorden van Zuidhorn gelegen was, ongeveer ter plaatse, waar later de roomsch-katholieke kerk werd gebouwd. Een dichte drom volks vergezelde hem derwaarts, maar ook velen, waaronder onze genoemde leeraren, vonden het te ijselijk, die wreede menschenworgerij mede aan te zien. Zonder dralen werd na de aankomst ter bestemde plaats, hiermede een aanvang gemaakt en zoo stonden onze vrienden nog altoos op dezelfde plek naar het geboomte van Hanckema te turen, waar de treurige stoet aan hunne oogen was onttrokken, toen de onbekende, die Immes had vergezeld, terugkwam, terwijl hij Metelerkamp toeriep: „het is reeds gedaan met hem, mijn braven edelen weldoener, zoo wreed vermoord”.

„Ja, er is een gruwel gepleegd, zoo groot, dat zelfs latere geslachten nog daarvan met afgrijzen zullen worden vervuld”, sprak deze met nadruk. „Waart ge zoo goed met Immes bekend?” vroeg hij verder met deelneming. „Te hooren naar uwe uitspraak woont gij hier anders niet?”

„Neen” hernam de andere, „ik woon onder de klokslag van Warfum. Asing Immes was mijn neef, maar zoo rijk als hij was, zoo arm waren wij. Altoos bleef hij ons evenwel genegen en later heeft hij mij en mijne zuster ook beide aan een bestaan geholpen”.

„Wel, ter dege was het een braaf man”, bevestigde Metelerkamp getroffen. „Doch hoe kondet gij weten, dat de executie heden zoude plaats hebben?” hernam hij.

„Ik hoorde het dezen middag te Warfum en toen ben ik dadelijk te paard naar hier gesneld, om mij te overtuigen, of het waar was. Ik kon niet gelooven dat zulk een braaf mensch als de ergste booswicht, zou worden ter dood gebracht. Helaas het is zoo”.

De man ging weer verder. „Hoe spoedig moet zich toch het gerucht van de terechtstelling hebben verbreid”, vervolgde Metelerkamp. „Dan bevreemdt het mij niet meer, dat zulk een overgroote schare van heinde en ver is toegestroomd.”

Mocht dan dit schouwspel aan de menigte de oogen doen opengaan voor de ellendige rechtspleging, waaronder zij gebukt gaat. Doch ik vrees dat ook dit gruwelijk drama den volksgeest niet uit zijn dommel vermag op te wekken, want huilen en kermen hoorde ik genoeg, maar van verzet geen enkel spoor.

⁽¹⁾ Eigen woorden.

De rechters vreesden blijkbaar oproer, en de massa is groot genoeg, doch niemand is gewapend en niemand denkt er aan, die onschuldige slachtoffers uit de klauwen van dien tijger te bevrijden”, vervolgde hij met bitterheid.

„k Stem het u toe. Maar de onschuldigen, zegt gij? 't Ging mij als u, na al het voorgevallene durfde ik geen hunner meer voor schuldig houden. Gij hebt het echter evenzeer gehoord als ik, hoe nochtans twee hunner op weg naar de terechtstelling schuldbekentenis aan de omstanders hebben gedaan”.

„Twee jeugdige personen, 't is waar. Maar wat beteekent dit? 't Is op zijn hoogst eene bekentenis van jeugdige uitspattingen, die men niet kan onderzoeken en waarover men zich eens zal schamen ze te hebben onderzocht. 't Was immers meer een schuldbelijden in algemeenen zin. Dat zult gij toch niet als bewijs kunnen aannemen. Ik zie daarin althans niet anders dan de openbaring van een overspannen, berouwhebbend christelijk gemoed. Buitendien wat al heksen en tovenaars hebben zich zelve aangeklaagd en schuld beleden, als zij reeds op den brandstapel waren geplaatst? Geloofst gij dan, dat het denkvermogen van zulke ongelukkigen in die oogenblikken normaal kan zijn, vooral wanneer ze, gelijk deze, weken achtereen, tot waanzins toe, werden gefolterd? Voor mij beteekent eene dergelijke bekentenis niets”.

„t Zou nog des te vreeselijker zijn, als ge gelijk had. En toch kan ik u niet tegenspreken; 't ligt immers na alles, wat men van dit monsterproces hoorde, voor de hand, om tot zulk eene conclusie te moeten komen. Dat zoo iets gebeuren kon!”

„Ja, de volksaard is wel veranderd. Alles is even slap en suf en moedeloos geworden. Het blijkt van kwaad tot erger te moeten komen, om eindelijk aan het volk de oogen te openen en het zijnen ellendigen toestand te doen begrijpen”.

„Volkomen waar. Maar wat er tegen te doen?”

„Veel. Abelaar, inzonderheid door ons, de leeraars en leiders des volks. Indien deze, in stede van altoos te vermanen tot nederigheid, onderdanigheid en berusting, het volk meer gingen opwekken voor vrijheid, recht en menschenwaarde, zou het anders worden”.

„Een mooi idee, doch slecht uitvoerbaar, zoolang ook de bedienaar des Goddelijken Woords in zijne aanstelling en betrekking geheel van den heer van het dorp afhankelijk is. Als ge het gaat toepassen, zult ge het in elk geval wel niet verder brengen dan tot het kleine plaatsje, waar ge thans zijt gevestigd; vooropgesteld altoos, nog, dat ge u daar zult kunnen staande houden”.

„Wel mogelijk, doch wie weet! Eens zal een betere tijd aanbreken. „Zie”, vervolgde hij, zijne blikken naar de straf-

plaats richtende, „daar stijgt de rook omhoog, de beul heeft zijn werk volbracht, de brandstapel zal het overige doen. De oostewind drijft die akelige lijkvlucht juist in de richting van Faan. De goddelijke gerechtigheid leeft nog. Het bloed dezer onschuldigen zal niet te vergeefs zijn geplengd, want de brandstapel van Zuidhorn zal nog na menschenheugenis in den mond des volks levendig blijven en vroeg of laat zeker eenmaal worden gewroken.

Een dwarrelwind voerde een ondragelijken rookwalm aan, wat de vrienden deed besluiten heen te gaan en in de pastorie eene schuilplaats te zoeken. Met ontstelde gezichten keerden thans ook de toeschouwers in dichte drommen van het executie-terrein terug. Luide jammerklachten over de onschuld en den dood van nabestaanden en vrienden mengden zich dooreen met vloeken en verwenschingen op de wreede rechters. Maar dat misschien allen onschuldig hadden kunnen zijn en ook bij schuld het misdrijf in geene verhouding stond tot de straf, op zulke gedachten kwam toen die onnoozele schare nog niet. Bij den onbeschrijflijken indruk, dien deze wreede strafoefening had gemaakt, was alleen dit gewonnen, dat de groote massa had kunnen zien tot welke gruwelen de onbepaalde heerschappij van den adel met eene gebrekkige wetgeving in staat was.

Terzelfder tijd waren op het huis Bijma te Faan weder de aanleggers van het vreeselijke drama bijeen. Ofschoon zij voor al die ijselijkheden niet waren teruggedeinsd, ging toch nu ook hun een huivering door de leden, toen zij tegen den avond die rookkolom achter de bosschen van Hanckema zagen opstijgen. Alting wilde nergens meer mee te doen hebben en sprak den geheelen middag van zijn plan, als mederechter ontslag te nemen, iets wat Froon aartsdom noemde, nu zij juist de vruchten van dien misselijken arbeid zouden plukken. Niettemin voelde deze zich evenmin op zijn gemak; onrustig schoof hij zich op zijn stoel heen en weder, en al sloeg hij ook het eene glas na het andere naar binnen, zijn opgezet gelaat, dat niet bleek kon worden, was en bleef toch met een akelig aschgrauw overtoegen. Slechts de Mepsche scheen kalm als altoos; alleen fronsde hij de wenkbrauwen nog meer dan gewoonlijk, en scheen uit zijne saamgeperste blauwe lippen de laatste drop bloed ontvloden. Hoe ijskoud bedaard naar het uiterlijk, kon hij toch niet beletten, dat hem soms een zenuwachtige rilling door de leden ging. Hij vermocht zich niet zoodanig te beheerschen, of het glas beefde somwijlen in zijne hand; hoe langzaam hij het edele vocht gewoonlijk opsleurde, thans moest hij het evenals Froon met zware teugen ledigen. Het was hem

onmogelijk, de stem geheel te smoren, welke hem telkens het gepleegde onrecht verweet, vooral als hij op zijn onbeduidende confraters zag en bedacht, hoe hij eenmaal als de hoofdschuldige zou worden aangemerkt.

Zoo zaten dan die drie mannen in een somber zwijgen bijeen. Ze waren pas van eene wandeling uit den tuin teruggekeerd; doch dit scheen op de stemming van geen invloed te zijn geweest.

Froon was eindelijk de eerste, die weer het stilzwijgen verbrak. „Wanneer wilt gij met de verbeurdverklaring en inbeslagneming een aanvang maken?” vroeg hij.

„Morgen”, antwoordde de Mepsche kortaf.

„Morgen? Ga uw gang, doch ik wil er niet mee te doen hebben” zeide Alting.

„Ge hebt niets te willen of te onttrekken in deze zaak”, was het heftige wederwoord. „Gij weet immers of dient althans te weten, dat het Ommelander landrecht een rechter verplicht, elk aanhangig geding, waarmee hij, zooals het genoemd wordt, becllemmet is, eerst ten einde te moeten brengen, voor hij uit zijn ambt ontslagen kan worden”.

Froon glimlachte na die terechtwijzing van de Mepsche, Alting keek vrij onnoozel voor zich neer, doch vermande zich naar zijne meening, toen hij antwoordde: „Dat wil ik eerst nog eens onderzoeken. Vóór alles verklaar ik u stellig, dat ik bij verdere vervolgingen van dien aard niet meer uw mederechter verkies te zijn”.

„Ge zult moeten”.

„Moeten? En wie zou mij dwingen? Dat zou ik toch wel eens willen zien”.

„Ik”, sprak de Mepsche trotsch. „Of zoo gij 't liever hebt, gij zelf, of uwe gedane handelingen, al naar ge 't noemen wilt. Gij zult toch hoop ik, begrijpen, dat, als wij zoo maar zonder reden in strijd met onze verklaringen aan de hoofdmannenkamer ter halverwege in deze vervolgingen blijven steken, wij ons deswege aan haar te verantwoorden zouden hebben, wat zeker voor geen van ons beiden wenschelijk zal zijn. Eenmaal begonnen, moeten wij de zaak ten einde toe doorzetten en ben ik dan ook van plan, zoo spoedig mogelijk nieuwe arrestatiën te laten doen”.

„De hoofdrechtter heeft gelijk, vriend Alting. Er zit niet anders op. Eenmaal in de schuit is men wel verplicht mee te varen”, liet Froon er spottend op volgen.

Alting wist niet wat hierop te antwoorden en zweeg gelijk de anderen. Na een poos hervatte Froon, om toch iets te praten: „Wat is dat voor een brief, die daar op de tafel ligt?”

„Welken brief?” snauwde de Mepsche.

„Hier, deze“, hernam Froon, een brief van de tafel opnemende; „zie, hij is nog gezegd en gesloten“.

„Waarachtig, dien had ik bijna vergeten. Een ambtsbrief? Lees hem dan maar en zeg ons den inhoud. Wat die ellendige penneklitters thans weer moeten weten“.

Froon verbrak het zegel en opende den brief, doch had nog slechts eenige regels gelezen, toen hij met den uitroep: „daar hebben we 't al!“ driftig den brief op tafel wierp.

„Wat is 't?“ vroeg de Mepsche.

„Lees zelf“, was het antwoord.

Het bleeke gezicht van den rechter werd bij het lezen zoo mogelijk nog bleeker. Hij staarde op het schrift, tot zijne oogen bijna uit hunne kassen puilden en wierp eindelijk, tot groote verwondering van Alting, insgelijks het papier met een vloek van zich af.

De brief behelsde eene order der hoofdmannenkamer te Groningen, waarbij aan de Richteren van Oosterdeel-Langewold werd gelast, met de confiscatie van goederen der veroordeelden te wachten, totdat eene commissie de rechtspleging nader zoude hebben onderzocht.

OUDE KENNISSEN.

Vijftientwintig jaren zijn sedert die beruchte gebeurtenissen voorbijgesneld. Onbeduidend punt des tijds op zich zelf, is zulk een tijdvak veelbetekend in het vluchtige leven van den mensch. Bij de nimmer rustende afwisseling van al het ondermaansche vermag een zoodanig tijdsbestek velerlei omkeeringen te weeg brengen. Ook met betrekking tot de hoofdpersoon van ons verhaal hadden in die jaren vrijwat veranderingen plaats gevonden en zal het dus noodig zijn, eer wij den draad hunner geschiedenis weder opvatten, zoowel omtrent die voorvallen, als den algemeenen toestand op nieuw te worden ingelicht.

Voor de Ommelanden had zich dit vierde gedeelte eener eeuw geenszins als voorspoedig gekenmerkt. De voortdurende lage prijzen der landbouwproducten, de strenge winter van het jaar 1740, die alleen in deze provincie 15.000 stuks vee door koude en gebrek had doen omkomen, en bovenal de veepest, die van 1744 tot 1749 onafgebroken woedde, hadden den boerenstand zeer doen verarmen. In een jaar waren 123.000 runderen aan deze ziekte bezweken; wat onder de landlieden de nood zoo hoog deed stijgen, dat tal van beklemden meiers, wier eigenaars de huur niet wilden verlagen, van hunne plaatsen wegliepen en de Staten van Stad en Lande in 1746 aan 513 provincie-meiers vrijdom van huur moesten verleenen. 't Spreekt van zelf, dat in eene landstreek als de Ommelanden, waar alle nering en bedrijf zoozeer van de welvaart des landmans afhankelijk was, deze achteruitgang zich aan de geheele bevolking moest doen gevoelen.

Tot één voordeel had misschien die algemeene kwijning medegewerkt: ze had de heerschende ontevredenheid met de bestuurstoestanden dermate aangewakkerd, dat de wensch naar afdoende verbeteringen zich niet meer liet tegenhouden. Die ontevredenheid, het eerst voor goed opgewekt door de wreede en misdadige rechtspleging van den heer van Faan, had, trots alle tegenmiddelen van heeren regenten, zich met gedurig sterkeren aandrang geopenbaard. In 1748 en 1749 had ze binnen Groningen door de vereenigde stedelijke en landelijke misnoegden tot een formeel oproer geleid, waarbij alle regeringspersonen van Stad en Lande hunne betrekking hadden

moeten nederleggen en de stadhouder prins Willem de Vierde, die in dezen de partij des volks had gekozen, door de invoering van het reglement reformatoir, eene doortastende hervorming in alle takken van openbaren dienst kon tot stand brengen.

Dit had ook in het Westerkwartier velerlei heilzame verbeteringen aangebracht. Geene verandering was daar nochtans met zulk een uitbundige vreugde begroet, als toen reeds vroeger in 1734 de Mepsche het rechtersambt in Oosterdeel-Langewold had moeten overdragen. Eerst na vele moeielijkheden en strijd was het zoover gekomen, die echter voor ons verhaal van te veel belang zijn, om slechts ter loops te mogen worden aangestipt en die wij dus nader dienen te beschouwen.

In de laatste periode van het proces waren eindelijk eenige heeren, leden van den algemeenen raad der Ommelanden, tot het inzicht gekomen, dat men zich tegen de rechtspleging te Faan moest verzetten. Zij hadden dit punt in de vergadering van den raad ter sprake gebracht, met het resultaat, dat zes van de negen onderkwartieren als hun gevoelen te kennen gaven, dat dit geding aan vreemde, onpartijdige rechters moest worden opgedragen, terwijl de drie overigen van oordeel waren dat men dit niet mocht doen. Invloed van de Mepsche en zijne vrienden en nog meer het eigenbelang der stad, die van elke verdeeldheid in de Ommelanden zocht te profiteren, deed burgemeesteren en raad partij kiezen voor de minderheid. Bij de oneenigheid en twist hierover ontstaan, ging het monsterproces zijnen gang; de executie vond plaats, en de rechter had niet geschroomd dadelijk weder nieuwe aanklachten en arrestatiën te laten doen. Het verzoek der zes onderkwartieren aan de hoofdmannenkamer had dan ook slechts uitgewerkt, dit college aanleiding te doen vinden, de confiscatie van goederen der veroordeelden te beletten, en te gelasten de zaak der later beschuldigten voorloopig tot nader order in statu quo te doen blijven. Als blijk van ondersteuning had de raad daarentegen aan de Mepsche het vrije gebruik der stads geweldige (gevangenis) toegestaan, om daarin op te sluiten zooveel hij verkoos. Bij zooveel verdeeldheid baatte het niet, dat de meerderheid der onderkwartieren de zaak voor de algemeene staten bracht; wel werden lange spitsvondige vertogen over en weer geschreven, doch met geen ander gevolg, dan dat de rechtspleging der later gedetineerden bleef gestremd. Zoodoende bleef de Mepsche zijn rechtersambt even willekeurig uitoefenen als vroeger en wachtte hij slechts, dat de onweersbui, gelijk hij die inmenging noemde, zou zijn voorbijgetrokken, om het werk, waarin hij steken bleef, te hervatten. Zijne telkens meer berooide financiën noopten tot handelen en gedoogden haast niet langer uitstel. Niettemin groeiden de klachten en het misnoegen des

volks voortdurend aan, zoodat de groote meerderheid van den adel eindelijk terecht begreep, dat, wilde hij zijn prestige niet geheel op het spel zetten, de Mepsche althans losgelaten diende te worden.

Er verscheen dan in het jaar 1734 een adres van jonkeren, hovelingen en eigenerfden en volmachten aan de hoogmogende heeren staten-generaal, waarin zij hunne verregaande afkeuring te kennen gaven over de handelwijze van den heer van Faan. In dit merkwaardige, in krasse bewoordingen opgestelde stuk, beklagden zij zich over de regeering der stad Groningen, die het niet alleen gewaagd had, hem in bescherming te nemen, maar zelfs een *justitiër van probiteit of rechtschapen rechter* geliefde te noemen. Zij verklaarden ronduit de Mepsche voor *eerloos, iemand die met afgrijzen moest worden genoemd, als hebbende 24 menschen onschuldig doen ter dood brengen en steeds gereed nieuwe offers te bemachtigen*. Dit hielp. Hoe de Mepsche zich tegenover de hoofdmannenkamer zocht te verdedigen, en zelfs onbeschaamd genoeg was zich op zijnen *pieusen ijver* te beroepen, die hij bij het uitroeien van die hemeltergende zonde, waarom de Heere Sodom en Gomorra verwoestte, had aan den dag gelegd, welke middelen door zijnen aanhang werden aangewend, het mocht niet baten, zijn val was onvermijdelijk geworden. Hij werd gedwongen er in toe te stemmen dat de tien beschuldigten, waaronder vijf eigenerfden, die nu reeds drie jaren door hem waren gevangen gehouden, door onpartijdige rechters werden geoordeeld en vrijgesproken. Een juichtoon was na deze gebeurtenis opgegaan door geheel de Ommelanden en wel voornamelijk in het Westerkwartier. Van allen verlaten, was de Mepsche nu het huis, dat door hem zulk eene treurige vermaardheid had verkregen, gaan verkoopen, nadat hij reeds vroeger het rechtersambt had moeten nederleggen.

Gestraft werd de wreede rechter echter niet; integendeel, de verliezende partij in dezen, inzonderheid de stad Groningen, was hem steeds hare machtige bescherming blijven verleen. Noch de onlusten, noch de invoering van het reglement reformatoir, waardoor ook in het stedelijk bestuur zulk een omkeering was teweeggebracht, deden die gezindheid veranderen. 't Scheen wel alsof burgemeesteren en raad er prijs op stelden, in dit opzicht de meening der Ommelanden te blijven trotseeren. Nog in 1750 werd hij door de stad als Drost van Westerwolde aangesteld, in welke hoedanigheid hij op het slot te Wedde resideerde.

Met het nederleggen der ambten en het daaropvolgend vertrek van de Mepsche hadden ook zijne gediensstige trawanten hunne rol uitgespeeld. Grietman Alting had zich zoo spoedig

doenlijk als mederechter teruggetrokken. Zijne vreesachtigheid had aanvankelijk medegewerkt om het proces der latere beschuldigten geen voortgang te doen nemen, wat middelijker wijze ten slotte tot hunne vrijspraak had geleid. Docter Froon was overleden en dominé van Bijler eene beroeping naar Oosthesselen in Drente gevolgd. Harmen had, geholpen door Jan Engelberts als getuige, de verzoeking niet kunnen weerstaan, tot het opmaken eener valsche acte de hand te leenen, en wedman en bijsjager boetten die onvoorzichtigheid met, van een brandmerk geteekend, voor altoos uit het gewest van Stad en Lande te zijn gebannen. Slechts Pieter Nannes was in dienst van zijnen meester gebleven en hem in zijne ballingschap gevolgd.

Niemand, die aan den goeden uitslag, waarvan deze gebeurtenissen het gevolg waren geweest, meer had toegebracht dan de Rekenmeester, hoewel deze juist in het kritiekste tijdperk door zijne gevangenschap aan die edelaardige werkzaamheid was onttrokken. Terecht had de Mepsche in hem zijnen gevaarlijksten tegenstander gezien en achtte deze het daarom — zijne wraakzucht buiten rekening gelaten — reeds veel gewonnen hem door zijne gevangenneming onschadelijk te kunnen maken. Alles was dan ook door den rechter bijgebracht hem in zijne macht te houden en zelf te mogen vonnissen. Hij was zich maar al te goed zijnen invloed op de leden der hoofdmannenkamer bewust; hij wist dat men moeielijk zijne verdere rechtspleging kon stuiten nu men het proces der 22 veroordeelden had goedgekeurd. Met vijf getuigen verklaarde hij de schuld van den Rekenmeester te kunnen bewijzen.

Het mocht gelukkig niet baten. In Maart 1732 gelastte eindelijk genoemd rechtscollégie, dat deze beschuldigde uit hoofde partijschap niet door zijnen gewonen rechter mocht worden gehoord en geoordeeld, doch dat diens zaak aan vijf neutrale rechters zoude worden opgedragen. Deze waren: Tjaden, raad en syndicus der stad; de Toulieu, prof. in de rechten; van Swinderen, president van 't kriegsgericht; Oostbroek en Wolters, beiden rechtsgeleerden. Een gevolg was al dadelijk geweest, dat, toen de Mepsche zelf niet mocht vonnissen, hij ook met zijne getuigen jammerlijk fiasco maakte. Twee hunner trokken reeds dadelijk hunne beschuldigingen in; een ontsnapte vooraf op zoo raadselachtige wijze uit zijne gevangenis te Faan, dat niemand er aan twijfelde of dit was met kennis van de Mepsche gebeurd, en ook de beide overigen durfden hunne vroegere verklaringen voor deze rechters niet staande houden. Een hunner nochtans, zekere Benedictus Abels van Noordhorn, tevens medebeschuldigde, had, toen hem was gezegd, dat hij alleen als getuige tegen Bennema werd gehoord en zijne eigene zaak door zijn gewonen rechter zou worden behandeld, daarop geantwoord:

„dan moet Jacobus er ook maar aan“ (!) Blijkbaar uit vrees voor de Mepsche had hij toen weder al zijne beschuldigingen bevestigd, wat zeker aan zijne getuigenis alle waarde benam en tevens een treurig licht wierp op al de bekentenissen der vroegere veroordeelden. De aangestelde neutrale rechters meenden dan ook voldoende grond te kunnen vinden hunne beschuldigde vrij te spreken.

De Rekenmeester was daarop tot de zijnen wedergekeerd en dadelijk zijne pogingen tot loslating der nog gevangen gehouden beschuldigten gaan hervatten.

Wel niemand, die hem daarbij trouwer had ter zijde gestaan, dan Sicco Willems, de toenmalige veerschipper van Bril. Beiden hadden uit alle macht de beweging tegen den heer van Faan aangewakkerd, Bennema onder de grooten met hulp van Clant en dr. Venhuizen; Sicco onder het volk in vereeniging met zijnen vriend Cornelis Bousekool. Geen wonder dus, dat de schipper ook na zijn verhuizen naar Niekerk, waar hij thans het veer bediende, in 't huis van den Rekenmeester een welkome gast was gebleven en menigen Zondag met vrouw en kinderen op de hofstede te Noordhorn doorbracht.

De tijd heelt alle wonden. Maar gewoonlijk blijft een lidteeken achter, een teere plek, welker gevoeligheid bij de minste aanraking weder wordt opgewekt. Zoo ging 't ook met het gezelschap, dat op een schoonen zomerdag van het jaar 1756 den weg van Niekerk over Faan naar Zuidhorn insloeg. Wie die krachtige vrouw daar zoo recht tevreden en vergenoegd naast haren man en kinderen zag voortstappen, dacht zeker niet in haar de dochter van den ongelukkigen Jan Pot te zien. Toch welde er nog weder een traan op in het oog van Leen, toen zij voorbij het kerkhof opzag naar de beide paaltjes, waar haar arme, gekwelde vader eindelijk rust had gevonden en waar haar goede moeder hem zoo spoedig was gevolgd.

„Troost u lieve“, sprak haar echtgenoot, in wien wij Sicco herkennen, vol deelneming op bemoedigenden toon. „Ze zullen bij den goeden God gelukkiger zijn dan hier bij de menschen. Hoe dankbaar moeten wij wezen, dat alles zoo goed is afgelopen; de vrienden hebben ons aan een bestaan geholpen en uwe broeders Julle en Douwe ook“.

Zwijgend wandelden zij eene poos voort, totdat Sicco, deels om aan hare gedachten een anderen loop te geven, aan de jongens riep: „Heidaar! Wat zal jelui nu weer uitvoeren? Wil je dan absoluut vuil en nat te gast komen?“

(!) Eigen woorden.

De jongens, die juist aanstalten hadden gemaakt om over een sloot te springen, zagen nu van hun voornemen af en renden weer spelende voor hunne ouders uit.

„Wel, die kinderen”, zeide de moeder hoofdschuddend. „Ik meende vroeger, 't was met onze oudsten toch heel wat erg en toch worden zij ver door de jongsten overtroffen”.

„Och, dat meent ge. Die avontuurtjes moeten er bij zulke jongens inzitten, anders deugen ze niet. Kijk”, vervolgde hij, bij eenig geraas omziende, „daar is het rijtuig van den heer Alberda vlak achter ons op den zandweg, zonder dat wij het hebben opgemerkt”.

Bij groeten over en weer, die onderdanig en vriendelijk werden gewisseld, rolde het rijtuig van den tegenwoordigen bezitter van het huis Bijma voorbij. Met schrik zag Leen, dat, toen de wagen eenige oogenblikken later de jongens passeerde, deze dadelijk naar kinderen gewoonte er achter aan renden en zich aan het bankje van den palfrenier vastklemden.

„Laat hen maar begaan”, sprak haar man geruststellend, „wij kunnen er toch geen zier meer aan doen”.

„Ja, dat is wel zoo. Ik vrees echter, dat de lijfknecht, die achter op staat, hen nog eens een schop zal geven”.

„Geen nood, zijn heer is een veel te groot kindervriend, dan dat hij zoo iets zou durven ondernemen. Zie, daar helpt hij waarachtig den kleinsten naast zich op het plankje. 't Is toch maar altijd: zoo heer, zoo knecht”.

„Waarlijk, het is zoo. Als zoo iets eens bij zijn voorganger gebeurd was?”

„Ja, de Mepsche zou waarschijnlijk den jongen, die zoo iets ondernam, eigenhandig hebben afgeranseld en den knecht, die zulks toeliet, dadelijk hebben weggejaagd”.

„Zou het waar zijn, dat die heeren Alberda allen zulke vriendelijke menschen zijn?”

„Men zegt het. Doch, kom, wij moeten voortstappen of de Rekenmeester zal ontevreden wezen, dat wij zoo laat komen”.

Iets vlugger stapten ze nu langs den lagen weg naar Zuidhorn door, waar de jongens hen opwachten. Al hield moeder, toen ze nabij kwamen, eerst dreigend den vinger opgeheven, ze kon haar gelaat niet in een ernstigen plooi houden, toen de kleine zoo opgetogen vertelde, welk een buitenkansje hem daar te beurt was gevallen. Vroolijk en vergenoegd wandelde het gezin nu verder tot Noordhorn, waar zij weldra de schoone boerenplaats van den Rekenmeester hadden bereikt en met de meeste hartelijkheid werden verwelkomd.

Ook daar hadden in die vijf en twintig jaren nog al veranderingen plaats gevonden. De deftige behuizing lag wel even statig als vroeger tusschen het hooge geboomte, en had, buiten

eenige kleine vertimmeringen, weinig verandering ondergaan, doch zijne bewoners waren niet meer dezelfde. Waar men eens getuige kon zijn der bedrijvige huishoudelijkheid van moeder Tiet, de Rekenmeestersche, daar regeerde thans de zachte Anna Immes als vrouw van den huize en als moeder harer deels reeds volwassen kinderen. De brave vrouw had indertijd niet willen vluchten, maar gedurende de gevangenschap van haren man, den Rekenmeester, en de afwezigheid van haren zoon de belangen der boerderij met den ouden Allert op de best mogelijke wijze behartigd. Welke bange dagen en slapeloze nachten had zij in dien tijd doorgebracht! En toen eindelijk de geliefden als in triumftocht naar het ouderlijk erf waren teruggekeerd, toen waren de dagen dier trouwe ziel geteld geweest. Ter nauwernood had zij mogen beleven, dat Menno met de beminlijke dochter van den veroordeelden Immes was ingezegend. Het plan van den Rekenmeester, om te gaan rentenieren, kwam hierdoor te vervallen; hij was bij zijne kinderen blijven inwonen, waar hij zich verder meestal met zijne betrekkingen en algemeene zaken bemoeide. Wel was het een échec voor hem geweest, dat door den invloed van sommige adellijken, die niet ten onrechte in dien kloeken eigenerfde een aanrander hunner voorrechten zagen, hij in zijn provinciaal ambt niet werd herkozen, doch tevens eene voldoening, dat men ter wille der publieke opinie later zijn zoon als zoodanig had benoemd. Met eere vervulde ook deze die aanzienlijke betrekking, als eene kroon op het goede voorbeeld en de uitmuntende opvoeding, die hem door zijnen vader waren gegeven. Menno Bennema, zachter en minder doortastend dan de vader, scheen het beter met de adellijke heeren te kunnen stellen; althans maakte hij later lange jaren deel uit van het collegie van gedeputeerde staten; wat zijn oude vader echter niet meer beleefde. Niettemin bleef deze laatste in geheel Westerkwartier de gevierde man. In alle belangrijke zaken oefende de Rekenmeester, zooals oud en jong hem, ondanks het verlies van zijnen post, was blijven noemen, een belangrijken invloed uit. Met achting en eerbied zag ieder tot den waardigen grijsaard op.

Gasten geven drukte, vooral als er kinderen bij zijn, dat was destijds zeker even als thans het geval. Inzonderheid toen 't etenstijd werd, en het eerste gerecht, de onafscheidelijke erwten met rozijnen, werd opgedischt, was er te veel gedruisch om het gesprek geregeld te kunnen voortzetten.

„Ik verstond u door het gerammel van lepels en vorken slechts half”, sprak de oude heer Bennema tot zijnen gast. „Zegt gij reeds nieuwe aardappelen te hebben gegeten?”

„Ja, ja, en goed van smaak, zoo als ik zeg. Zelf verbouwd, Rekenmeester, en uit eigen tuin gerooid”.

„Dat is sterk, vooral te Niekerk”.

„Niet waar? Men mag wel zeggen, dat een schipper op 't zand meer kan dan een boer op de klei”.

„'t Heeft er iets van”, lachte Bennema. „Maar dat goed van smaak, daaraan twijfel ik toch nog wel”.

„Dat zal ik u laten zien vader, gij kunt u dan zelf overtuigen”, viel nu Anna in, die juist een schotel met nieuwe aardappelen op de tafel plaatste. „Zie, deze heeft Leen in het mandje medegebracht, om ons er mee te verrassen”.

„Vertrouwt ge nu mijn smaak, oude heer?” sprak Sicco vroolijk.

„Ik geef mij gewonnen. 'k Begrijp nog maar niet, hoe zulks mogelijk is. 't Is immers meer dan een maand voor den gewonen tijd”.

„Dat zal ik u oplossen. 't Zijn ook niet de gewone herfst-aardappelen. Sedert een paar jaren is men nu te Uithuizen vroegrijpe gaan kweken, die reeds half Juni volwassen zijn. Een schipper van daar heeft er mij het vorige jaar een klein mandje vol afgestaan, die ik toen zelf heb gepoot”.

„Wel, dat is aardig. Welk eene verandering in de volksvoeding de teelt van dit gewas misschien kan teweeg brengen, ik geloof, ze verdringt nog eenmaal de peen. Nu reeds mag de aardappel in de stad op geene welvoorzien tafelen ontbreken, en toen ik er in de eerste jaren in den tuin verbouwde, wilde knecht, noch arbeider ze eten. Hoe lang is dat nu geleden?”

„Dat kan ik u precies zeggen vader”, zeide Menno. Ik heb de eersten medegebracht uit Hunsingo, toen ik daar met de Faansche gebeurtenissen zoo lang ben geweest. 't Is dus driewintig jaren geleden”.

„Och ja, nu herinner ik het mij immers. Dominé Metelerkamp kreeg ze weer van ons; deze deed er van over aan zijn vriend Abelaar van Oostwold, die later als predikant van Aduard is overleden. Beiden waren van die vrucht zulke groote liefhebbers”.

„Dat zijn meest alle dominé's. Daarom noemt Allert ze pastorenknollen. De oude blijft maar steeds hardnekkig weigeren er zijn mond aan te zetten; hij eet ze niet”.

„Trek u dat niet aan, Anna”, antwoordde de Rekenmeester; „men moet aan zijn stijve begrippen iets toegeven. Maar van dominé Metelerkamp gesproken, weet gij reeds Sicco, dat het hem gelukt is, vrijpraak te erlangen voor de landlieden van Aduard, die wegens het weigeren van onrechtmatig opgelegde heerdiensten waren veroordeeld?”

„Neen, dat wist ik niet. Al beweert ook een ander dat zulks bemoeizucht is, ik zeg maar, de dominé van Niehove heeft eer van zijn werk. Bijna geheel Westerkwartier zal zich over

dien uitslag verheugen. Men vertelt echter, dat ook de oude Rekenmeester wel weer de hand in 't spel zal hebben gehad”.

„Men vertelt zooveel”, glimlachte de oude heer. „Hoe goed toch”, vervolgde hij, „dat men thans op bekwame onpartijdige rechters kan appelleeren, en niet meer aan de willekeurige uitspraak van den enkelen, soms zeer partijdigen dorpsrechter is overgeleverd. Was het nog als vroeger, die reeds zoo geplaaide menschen waren bepaald gestraft bovendien”.

„Daar is een oude bedelaar, die met geweld den Rekenmeester wil spreken”, riep nu Allert van uit de keuken.

„Wat zegt gij Allert, een bedelaar, die mij wil spreken? Dat is vreemd. En kent gij hem niet? vroeg Bennema verwonderd.

„Neen”, was het bescheid, „ofschoon het mij toch voorkomt hem eerder gezien te hebben”.

„Dat is zonderling”, merkte de huisheer op.

„Hij ziet er leelijk uit”, voer Allert voort. „'k Zou hem maar liever een stuk brood geven en weg zenden. Zijne boodschap zal wel niet veel om 't lijf hebben. 't Is er tegenwoordig vol schooiers en landloopers”.

„Neen, Allert, laat hem blijven, dan wil ik toch eens gaan zien”.

Meteen stond de Rekenmeester op om aan zijn voornemen gevolg te geven, terwijl de overigen intusschen den maaltijd ten einde brachten. Voor het oogenblik werd het wegblijven van Bennema vergeten en waren allen verzadigd, eer men hierop weder opmerkzaam werd. Welke verbazing echter onder de dischgenooten, toen zij hem gevolgd door den bedelaar weder zagen binnentreden. Goed dat het juist met den maaltijd gedaan was, want bij den blik, dien dit toonbeeld van menschelijke ellende aanbood, zou gewis aan veler hand de lepel zijn ontvallen.

De onoogelijke vreemde scheen een man van omstreeks zeventig jaren. Zijne kleeding, meer haveloos en vuil dan versleten, was niet eens toereikende, om overal zijne schrompelige vermagerde leden te bedekken. Toch kon men opmerken, dat die kleeren eens betere dagen hadden gekend. Hoe vuil en smerig het geheele pak er uitzag, scheen het toch wel uit lakensche stof vervaardigd te zijn, en bewezen de roode streepjes, die hier en daar, inzonderheid op het onderbuis, zichtbaar waren, dat het eenmaal met livregallons was versierd geweest.

„Herkent gij dien man?” vroeg de Rekenmeester ernstig.

„'t Is Pieter Nannes”, riep Sicco en in koor stemden Menno en de beide vrouwen daarmede in.

„Ja, ik ben Pieter Nannes”, stamelde deze, maar een gansch andere dan vroeger. Eens was ik de gevreesde bijsjager van den heer van Faan; thans ben ik een hulpeloze en ellendige

bedelaar, die van allen verstooten en verlaten is. God is rechtvaardig", zuchtte hij aangedaan.

Niemand sprak. Een traan rolde bij die woorden over de paarsblauwe wangen van den ouden man, die, meer en meer door zijne aandoeningen overstelp, begon te weenen als een kind. Hoe terugstootend zijn voorkomen mocht zijn, toch gevoelden allen zich onwillekeurig met het lot van den ongelukkige bewogen.

"Herstel u", richtte de Rekenmeester zich weder tot hem, op vriendelijken toon. "Zet u op dezen stoel, en gij", wendde hij zich tot Anna, "reik hem dien schotel aan; ik geloof, dat hij aan eten meer behoefte heeft dan aan drinken. Als gij verzadigd zijt, kunt gij ons van uwe lotgevallen eens gaan vertellen".

Piet nikte, zette zich toen op den hem aangewezen stoel aan tafel, waar hij gulzig het overgeblevene in den schotel begon te nuttigen. Als hij eindelijk gedaan had en zich nu met een pint bier de keel eens goed kon doorspoelen, gevoelde hij zich meer verkwikt, dan in langen tijd het geval was geweest.

De tafel werd weder opgeruimd en toen, nadat de kinderen waren gaan spelen, de ouderen weer rustig bijeenzaten, begon Bennema met de volgende vraag aan den ouden bijsjager: "Leeft de Mepsche nog?"

"Neen heer Rekenmeester, hij is gestorven".

"Is de heer van Faan dood?" klonk het bijna eenstemmig op een toon, waarin zich meer blijde verwondering dan deelneming liet bespeuren.

"Dood", herhaalde Piet; "de wrekende hand der gerechtigheid heeft ook hem getroffen".

"Wat wilt ge daarmee zeggen?"

"Dat zijn uiteinde niet minder rampzalig is geweest, dan dat der onschuldige slachtoffers, die hij heeft doen ombrengen".

Waar en wanneer is hij gestorven?" vroeg Sicco.

"Nu, acht dagen geleden, op het slot te Wedde".

"En zijt ge tot aan zijn dood bij hem gebleven?"

"Ja, ik was de eenige, die ook hem in zijn ongeluk niet heeft verlaten".

"Vertel dan liever van het begin tot het einde", zeide Bennema. "Gij moet alles weer ophalen en aanvangen vanaf de executie".

"Nu dan, als ge het zoo wilt, ofschoon 'k haast voor mij zelfden gruw, als ik aan die tijden terugdenk".

Op onsamenhangende wijze voer hij nu voort met de volgende mededeelingen, dier hoe gebrekkig en stamelend voorgedragen, toch met de grootste belangstelling werden aangehoord.

"Bij de terechtstelling ben ik niet geweest; ik moest dien dag boodschappen doen en de heeren bedienen. Gij weet, Jan Engelberts en ik waren eigenlijk meer huisknecht dan bijsjagers en waren ook in die betrekking door den rechter tot dit ambt benoemd. Zoo veel weet ik mij wel te herinneren, dat de heeren zich dien dag niet erg op hun gemak bevonden. De dolle dochter had den avond te voren in zijnen roes nog tot mij gezegd: „Hoor eens Piet, nu zullen we gaan boeldag houden; wat zeg je daarvan? Dan zul je plezier maken hé!" Maar dien dag zeide hij niets. Ik weet nog zeer goed, hoe er 's avonds voor hun vertrek een luide woordenwisseling plaats vond en hoe heer Mepsche, toen zij wegrede, zooiets van onnoozele schaaopskoppen tusschen zijne tanden knarste; doch ik wachte mij natuurlijk wel hiervan iets te laten merken. Toch werden zooals u bekend is, de arrestatiën de eerstvolgende dagen weer ijverig voortgezet, zoodat korten tijd daarna weder tien beschuldigten te Faan waren opgesloten. Van de verhooren op de wijze als vroeger kwam echter niets; Harmen Wedman die wel eens meer gewaar werd dan wij, zeide eens, dat de heeren in de stad dit niet wilden toestaan en ook grietman Alting telkens allerhande bezwaren maakte, als daarmee zou worden aangevangen. Dit was volgens hem ook de reden geweest, waarom later de gevangenen naar de stads geweldige waren getransporteerd. Zooveel is dunkt mij zeker, dat de onderlinge verstandhouding met den mede-rechter niet meer was als vroeger, althans de grietman kwam na dien tijd slechts een paar keer op Faan terug. Dr. Froon, hoewel eerst nog al dikwijls, zagen wij later eveneens zelden, tot dat zijn plotselinge dood aan die bezoeken geheel een einde maakte. Van de boeldagen bleek niets te kunnen komen; waaraan dit echter lag, ben ik nooit goed te weten gekomen".

"Dat kan ik u wel zeggen", vulde de Rekenmeester aan. "Denzelfden dag, dat het vonnis werd voltrokken, ontvingen de rechters een bevelschrift der hoofdmannenkamer, waarbij de inbeslagneming van de goederen der veroordeelden als onwettig, werd verboden. Dit zal ook de aanleiding geweest zijn, waarom de vreesachtige Alting zijn ambt als mederechter zoo spoedig doenlijk nederlegde en zoo weinig op Faan terugkwam. Toen hij zag dat men zich van hoogerhand ernstig in de zaak mengde, liet hij het bondgenootschap met de Mepsche dadelijk los".

"'t Zal wel waar zijn", uitte Piet. "t Was eigenlijk een onnoozele ziel, dat had ik reeds lang gemerkt. Van den dag der executie af werd mijn heer nog somberder en stroever dan gewoonlijk. Vaak moest ik met brieven naar professor Rotgers te Groningen, maar 't werd er niet beter op. Meer dan eens heb ik gezien, hoe hij het antwoord dadelijk na de lezing

ineenfrommelde en met een vloek in het vuur wierp.

„Zoo verliep de winter eentonig en naar. Uitgaan deed hij weinig, of het moest naar Groningen wezen; bezoek ontvingen wij bijna in het geheel niet meer. 'k Herinner mij nog, hoe razend hij zich beleedigd gevoelde, toen wij den volgenden zomer op een rit over Midwolde bij den heer van Nienoord stilhielden, maar deze hem niet meer wilde ontvangen. Na dien tijd kwam hij in den omtrek nergens meer; hij verliet den burcht alleen om naar de stad te gaan, waar hij dikwijls vertoefde en, na zijn voorvaderlijke woning verkocht te hebben, zich nu voor goed vestigde. Mij nam hij mede naar Groningen, het overige personeel werd vrijgelaten.

„Ofschoon het weinig meer werd gebruikt, had de Mepsche toch zijn rijtuig en paarden behouden; zijn huis aan de Vischmarkt was daarop dan ook geheel ingericht. Eens op een middag van het tweede jaar, dat wij daar woonden, liet hij inspannen en beval mij naar 't Westerkwartier te rijden. Misschien wilde hij de bekende streken eenmaal terugzien. Te Zuidhorn moest ik bij eene herberg aanhouden, maar zoodra de kastelein bemerkte wie in den wagen zat, wees hij mij verder en sloot de deur. Vooruit, brulde de Mepsche mij toe; ik legde de zweep over de paarden en in wilde vaart vloog het verder. Doch 't was van korten duur. Op eens, toen wij het executieplein naderden, stokten de paarden; ze waren, zoo als mij bekend was, voor een der wagens bij de terechtstelling geweest, en toen voor den brandstapel hevig geschrikt. (1) Welke moeite ik aanwendde, geen stap wilden ze voorwaarts. Woedend nam hij mij zweep en teugels uit de handen, doch vruchteloos. Gij hebt dat voorval zeker indertijd wel gehoord, wij moesten terug. In Zuidhorn was intusschen alles op de been gekomen. De misnoegde aangezichten voerspelden echter niets goeds en ik was maar blijde, toen wij er heelshuids waren doorgekomen.

„Na dien tijd gebruikte hij het rijtuig nog minder, tot eindelijk de geheele equipage het volgende voorjaar werd verkocht. Naar zijn voorgeven vertrouwde hij de paarden niet meer, wat ook wel zijn kan, hoewel naar mijne overtuiging de slechte stand zijner geldmiddelen hem daartoe wel in de eerste plaats zal hebben bewogen. De huishouding werd althans telkens op bescheidener voet ingericht; buiten mij en een oude keukenmeid, hield hij geene bedienden. Partijen gaf hij in het geheel niet meer. Voor een edelman was de leefwijze ternauwernood fatsoenlijk, en toch bleek mij zoowel uit de onverschillige behandeling van vele winkeliers, als uit de minachtende spotterijen hunner bedienden, hoe weinig men op onze klandisie

prijs stelde, wat toch wel geen anderen grond dan de slechte betaling kan hebben gehad.

„Zoo verliepen eenige jaren, tot hij eindelijk, door zijne schuldeischers gedwongen, huis en inboedel beide ging verkoopen. Toen kwamen wij op Takkenburg onder Garmerwolde te wonen, een adellijk huis, dat ledig stond en aan een zwager van de Mepsche behoorde.

„Daar was ons leven zoo mogelijk nog treuriger dan in de stad. 'k Zou graag mijnen dienst hebben opgezegd, doch gevoelde mij geheel van mijnen heer afhankelijk, gelijk deze het was van zijne familie. Ik troostte mij dus met de flesch en des te erger, naarmate mijn heer zich minder kon doen gelden.

„Toch gebeurde, wat ik niet meer had durven verwachten; de gelukszon zou nog eenmaal ons donker aanzijn verlichten. Dit was toen de Mepsche in 1750 door de stad tot drost van Westerwolde werd aangesteld. Ik kon het aanvankelijk haast niet gelooven en begrijp ook nog niet hoe zulk een verlaten en verafschuwd mensch een zoo aanzienlijke post is deelachtig geworden.

„Dat kan ik u wel eenigszins duidelijk maken”, zeide nu Menno. „Het is u zeker niet onbekend gebleven, hoezeer de stad in de twisten, die over de Mepsche's rechtspleging waren ontstaan, steeds zijne zijde heeft gekozen. Als om den geheelen Ommelander adel te sarren, is het stedelijk bestuur daarmede voortgegaan, ook nog na den tijd, dat hij door al zijne standgenooten was losgelaten. Zoodoende kon de raad hem moeielijk afwijzen, wanneer hij zich nu voor dezen, dan weer voor genen post aanbod, en werd hij telkens dringender en lastiger, naar mate zijne hulpbehoevendheid toenam. Welke kuiperijen hij heeft aangewend om dat ambt te bekomen, ben ik in mijne provinciale betrekking toenmaals zeer goed te weten gekomen; mij is zelfs van vertrouwbare zijde verzekerd, dat hij niet geschroomd heeft te dreigen, compromitteerende stukken openbaar te zullen maken, waarbij vele aanzienlijken zouden zijn betrokken en dat dit den doorslag heeft gegeven.

„Ja, ja, 't zal wel zoo zijn. Genoeg, wij waren er aanvankelijk zeer mee in den schik, en zagen er wat netjes uit, toen wij op het deftige slot te Wedde, dat mijn meester als woonplaats was aangewezen, onzen intrek namen. Hij in fijn habijt, ik een nieuwe livree, trouwens ook mijn laatste, nu, zoo als gij ziet, met uitzondering van dit buis, geheel versleten.

„Toch viel het tegen. Al was het een aanzienlijke ambt, dat hij bekleedde, hij had niettemin de bevelen van den burgemeester der stad te gehoorzamen, en had zoo weinig geleerd den ondergeschikte te spelen. Dit berokkende hem vele onaangenaamheden. Dat hij na het gebeurde van vroeger daar

(1) Historisch naar overlevering.

insgelijks door geheel de bevolking werd verafschuwde, bleek telkens maar al te goed. Niemand stelde vertrouwen in hem; ieder, die het in de uitoefening van zijn ambt met hem te doen kreeg, meende onrechtvaardig te zijn behandeld en beriep zich op hoogere autoriteiten, wat hem dan weder geweldig krenkte.

„Ik kon mijn plezier eveneens gemakkelijk op. Toen bekend was, dat ik als bijsjager aan de Faansche gruwelen had deelgenomen, schuwde men mij alsof ik de pest had. Particuliere huizen waren voor mij zoo goed als gesloten, en zelfs de kasteleins zagen mij liever gaan dan komen, want mijn gezelschap dreef dikwijls anderen de deur uit.

„Zoo leefden wij eenzaam voort. Bezoek van familie of zijns gelijken ontving mijn meester nimmer. Al was de huishouding weer zooveel doenlijk overeenkomstig den stand ingericht, toch werd de equipage bijna nooit gebruikt dan bij ambtsreizen. Ook met de geldelijke aangelegenheden was het niet in den haak; dikwijls pruttelde de Mepsche over de hoge kosten, die zijne leefwijze veroorzaakten.

„t Ergste was nog wel, dat zijne geestkracht en werkzaamheid zoozeer hadden verloren. Waar hij zich vroeger steeds wist te beheerschen en alle zaken tijdig geregeld had, daar schold en vloekte hij thans over alle kleinigheden, of tuurde gedachtenloos uit het raam, terwijl het werk zich gedurig meer ophoopte. Waarschijnlijk zal de minder goede staat zijner gezondheid daartoe hebben bijgedragen, want de beide laatste jaren, dat hij het drostambt bekleedde, was hij reeds voor en na sukkelende.

„t Een bij het ander maakte, dat hij den vorigen herfst plotseling werd ontslagen, hoewel met vergunning tot Mei van dit jaar op het slot te mogen blijven wonen. Met het ontslag kwamen ook zijne schuldeischers, die zich thans evenmin lieten paaien, als hij ze vermocht te bevredigen. Op den geheelen inboedel werd beslag gelegd en weldra moest hij toezien, dat paarden en rijtuigen, benevens al de losse goederen gerechtelijk werden verkocht.

„Dit alles maakte hem niet alleen tot een arm, maar tevens tot een gebroken mensch. Dag aan dag zat hij in zijnen armstoel gedoken en staarde met strakken blik haast wezenloos voor zich heen.

„Zoo verliep de winter en hoopte ik reeds, dat met het voorjaar ons treurig leven zich misschien zou verbeteren, toen op zekeren morgen in t laatst van de maand Maart hij nog te bed lag, als ik binnenkwam. Ik vroeg, of mijn heer niet wel was. „Neen”, was het antwoord. „Zal ik iemand om den docter zenden?” herhaalde ik. Maar weder volgde hierop een kort en wrevelig „neen” tot bescheid. Voorloopig moest ik het er

wel bij laten blijven en nog de eerstvolgende dagen wilde hij daar niet van weten, ofschoon de ziekte steeds heviger werd. In zijn ijllende koortsvlagen hoorde ik hem thans weder Faan en de rechtspleging noemen, met alle personen, die er in betrokken zijn geweest. Het werd mij onmogelijk langer met hem alleen te zijn. Ten einde raad zond ik bericht naar zijne familie hoe te moeten handelen, doch ontving alleen de korte boodschap terug, dan maar een docter te moeten ontbieden, terwijl zij het overige aan mij overlieten.

„De docter woonde te Winschoten en kwam door bijzondere omstandigheden eerst tegen den volgenden avond. Juist bevond hij zich weder in eene woeste vlaag van verstandsverbijstering, toen deze binnenkwam. Wild staarde hij den arts in het gezicht en hoe hij op het denkbeeld kwam is niet te zeggen, doch eensklaps in zijn bed opspringende, riep hij: „De Rekenmeester! ha de Rekenmeester! Wat wil die hier? Help mij, Piet, help mij”. Met moeite hield ik hem te bed, terwijl de docter hem niet eerder kon onderzoeken, voor hij door uitputting machteloos was ineengezonken. Wat ik gevreesd had, werd bewaarheid; t waren de rotkoortsen in ergen graad. De docter verordeneerde medicijnen en hulp, waarin dadelijk moest worden voorzien. Ik dacht het ergste te hebben doorgestaan, doch hoezeer werd ik teleurgesteld. Men liet mij alleen met hem; zijne familie bekommerde er zich niet om, voor geld noch beloften was er niemand die helpen wilde, en kwam er soms een, dan liep deze doch na den eersten dag reeds weder weg, zeggende, dat hij het daar niet kon uithouden.

„Ach, God, wat heb ik toen een ellende moeten uitstaan. Over zijn geheele lichaam kwamen zulke afgrijselijke builen en zweren, dat ik dikwijls door de verpestende lucht in flauwte viel. Het was ondoenlijk, hem alleen behoorlijk te kunnen verplegen, en met schrik zag ik, dat het ongedierte bij den zieke steeds toenam. Ik dreigde aan die familie met weg te loopen, wat althans zooveel uitwerkte, dat ik onze benodigdheden voor hare rekening in het dorp kon koopen. Zoo bleef ook de brandewijnscan voortdurend gevuld, want in mijne radeloosheid ging ik mij meer dan ooit daarin te buiten, t welk natuurlijk de ellende nog des te grooter maakte.

„Zoo duurde het weken, totdat eindelijk de ziekte weer afnam. Aan herstel viel echter niet te denken; dat zag ik duidelijk genoeg. Ook zijne geestvermogens bleven gekrenkt. Steeds was hij bang; in wakende mijmeringen verzonken, slaakte hij allerhande vreesachtige wartaal. Slapende, kwelden hem benauwde droomen, waaruit hij dan weder door eigene jammerkreten werd opgeschrikt, terwijl het angstzweet langs zijn gezicht parelde. Loodzwaar drukte de rechtspleging op zijn gemoed;

sidderend sprak hij altoos van vergelding en wraak. Tot in zijn stervensure had hij geen rust en deze moest wel spoedig komen, want die eindelooze woeling en onrust hadden de weinige krachten totaal gesloopt.

„Het is nu acht dagen geleden, toen hij in den aanvang van zijn doodstrijd mij luide aan zijn legerstede riep. „Zij komen Piet, zij komen!” kermde hij en staarde met bange en brekende oogen roerloos voor zich heen. „Water, water, rochelde hij nu, en toen ik mij spoedde om aan zijn bevel te voldoen, hoorde ik weer duidelijk: ha! ha! zie allen. Immes en Sicco Arends en de overigen”. Vervolgens riep hij weer zoo luid hij dit kon uitbrengen: „Help mij! Piet, help mij!” Ik wilde hem te drinken geven, maar het was reeds te laat; uitgeput en stervend was zijn hoofd op het kussen nedergezonken. Na een poos sloeg hij weder de oogen op, doch kalmer dan te voren. Met eene laatste inspanning van krachten greep hij mijne hand en stamelde: „Dank Piet, dank!” sloeg toen het brekend oog naar boven en blies zoo, nadat misschien nog een uur verlopen was, den adem uit.

„Huilverend staarde ik op het kille lijk en wat ik, rampzalige, na mijne kindsheid niet had gedaan, dat deed ik toen; eenzaam en verlaten boog ik mijne knieën en smeekte van den Almachtige genade voor mij en mijnen meester. Ach heer, wordt niet boos, maar vergeef het mij; in die doodsure weende ik als een kind”.

De oude bijsjager zuchtte en wischte met zijn mouw de tranen weg, die over zijn loodkleurige wangen biggelden.

„Braaf Piet”, antwoordde Bennema; gij hebt wel gedaan met uwen heer in het ongeluk trouw te blijven. Doch vertel verder. Waren er geene zijner familieleden bij het sterven tegenwoordig?”

„Neen heer Rekenmeester; nooit in den geheelen duur der ziekte is er iemand hunner bij hem geweest. Zooals gij weet, had heer Mepsche buiten zijn zwager en zuster, die eenige jaren geleden zijn overleden, geene nadere familie dan nichten en neven, en die stelden zeker al heel weinig belang. Hoe zou er belangstelling kunnen bestaan in een oom, die zijn naam zoozeer had geschandvlekt, wien zij reeds bij zijn leven zoo als gedurende ons verblijf op Takkenburg, hadden moeten onderhouden, en bij wiens dood dus geen sprake kon zijn van eene erfenis. Ik boodschapte daarom het overlijden aan den tegenwoordigen landdrost, die daarop voor een en ander heeft gezorgd. Met hulp van den docter heb ik den volgenden morgen het lijk in den kist gelegd, waarop het naar Groningen is vervoerd om in het familiegraf in de Broerkerk te worden begraven”.

„En is er verder niets voor u gedaan?”

„Niets. De drost verwees mij naar de erfgenamen. Toen een hunner na eenige dagen kwam, vroeg mij deze, wat ik nog te vorderen had. Ik antwoordde, dit eigenlijk niet te kunnen opgeven, omdat, zonder een bepaald loon, mijn heer mij altoos van het noodige had voorzien, doch hieraan zeker de laatste jaren moeilijk had kunnen voldoen, zoodat ik nu eigenlijk aan alles gebrek had, want al mijne kleeren waren nagenoeg versleten. Zwijgend overhandigde hij mij hierop eenige daalders, en als ik hierop devoot opmerkte, dat dit toch wel wat weinig was, omdat ik het noodzakelijke er niet eens voor kon bekomen, snauwde hij barsch: „’t Is voor mijn part meer dan genoeg, om door een ouden dronkaard te laten verzuipen”. Ach heer, toen ik zoo wreed werd afgescheept, heb ik in vertwijfeling ook die laatste penningen aan den drank geofferd. O God! wat ben ik diep ongelukkig”.

„Eigen schuld Piet. Maar bitter is het, te moeten klagen over hetgeen men zich zelven heeft berokkend”.

„Stil Menno”, sprak de Rekenmeester ernstig, ons betaamt niet het oordeel; dit zij aan de eindelooze wijsheid van den eeuwigen Rechter overgelaten. De menschen zijn kortzichtig; anders zouden ze immers niet aan het werktuig willen wijten, wat diens bestuurder misdeed”.

„Recht zoo, Rekenmeester. Klagen en verwijten baat niet”, viel Sicco in; helpen en handelen, dat is plicht; had men vroeger u daarin beter ter zijde gestaan, het was stellig zoover niet gekomen. Weet ge wat Piet, mijnheer Alberda is een rijk en weldadig man, misschien zal deze wel te bewegen zijn iets voor den ongelukkigen dienaar van zijn voorganger te doen”.

„Ziedaar een carolygulden”, hernam Bennema. „Kom morgen terug, dan zullen wij zien, wat er gedaan kan worden”.

Lang nog nadat de bijsjager zich dankzeggend had verwijderd zat het gezelschap in druk gesprek over het gehoorde bijeen. De herinnering aan die lang vervlogen, doch nooit te vergeten tijden waren te sterk opgewekt, om zoo spoedig tot zwijgen gebracht te kunnen worden.

„Welk een man is toch die Rekenmeester”, zeide Sicco Willems tot zijne vrouw, toen zij huiswaarts keerden. „Hoe kleingeestig schijnen, bij hem vergeleken, mij steeds andere menschen. Hij alleen had in die bange dagen den moed het onrecht te bestrijden, dat al de anderen moedeloos of tegeningenomen lieten begaan, en nu ieder zou willen wreken, vergeldt zijne grootheid van ziel kwaad met goed. O, waarom zijn toch niet meer aan hem gelijk?”

„Ik ken er althans een, die voor hem niet behoeft onder te doen”, lispte Leen, met zaligen blik opziende tot den zoo innig geliefden man.

Bennema en Siccó waren spoedig van hun edelmoedige zorgen ontslagen. Niemand had den ongelukkigen dienaar der voormalige gehate justitie nachtverblijf willen verleenen. Erg beschonken was hij des avonds door een kroeghouder van Zuidhorn op straat geworpen. En toen des morgens bij Brittil een levenlooze drenkeling uit het Hoendiep werd opgehaald; herkende Siccó in hem: Pieter Nannes, den gewezen bijsjager van Faan.

1872.

